

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการประเมิน ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ
2. รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิป (CIPP Model)
3. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
4. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนบ้านห้วยนกแล
5. โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ จะพบว่าเป็นการผสมคำระหว่าง คำว่า “การประเมิน” กับคำว่า “โครงการ” ซึ่งทั้งสองคำต่างก็มีความหมายหรือคำจำกัดความเฉพาะของตนเอง ดังนี้

ความหมายของการประเมิน

“การประเมิน” หรือ “การประเมินผล” มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Evaluation” ในที่นี้ผู้ประเมินขอใช้คำว่า “การประเมิน” ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2553, หน้า 15) ได้ให้ความหมาย การประเมินผล หมายถึง เป็นกระบวนการในการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์เพื่อสรุปว่าสิ่งนั้นดี-เลว ปานใด

สมคิด พรหมจ้อย (2554, หน้า 37) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ว่ามีมากน้อยเพียงใด เป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการ กล่าวคือ โครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้วได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด

สุพักตร์ พิบูลย์ (2554, หน้า 72-73) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง กระบวนการที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

จิรวรรณ สำเภาทอง (2555, หน้า 31) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบความสอดคล้องของการดำเนินโครงการกับวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีปัญหาอุปสรรคหรือมีความเหมาะสมในการจัดทำโครงการอย่างไร เพื่อนำสารสนเทศที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจในการปรับปรุงพัฒนาในการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพหรือนำผลสรุปประโยชน์ของโครงการได้ผลดีหรือไม่

เชาว์ อินใย (2555, หน้า 4) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อช่วยในการตัดสินใจตีค่าผลการดำเนินการนั้น ส่วนคำว่าโครงการ หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วยชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

พิสนุ พงศ์ศรี (2556, หน้า 4) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556, หน้า 305) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มีประเมิน ซึ่งอาจจะเป็นทรัพยากรและความพร้อม กิจกรรม โครงการ และแผนปฏิบัติการของหน่วยงานสถาบันองค์กรหรือสังคมนั้น ๆ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายของการปรับปรุงพัฒนาคุณค่าของสิ่งที่มีประเมินดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาสังคมโดยส่วนรวมด้วย

สุวิมล ตีรกานันท์ (2557, หน้า 15) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง เป็นการสร้างสารสนเทศที่ถูกต้องชัดเจนและเพียงพอแก่ผู้ใช้เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ เป็นการดำเนินงานที่ต้องควบคู่ไปกับการดำเนินแผนงานหรือโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ทันต่อการแก้ไขปรับปรุงโครงการ อีกทั้งเป็นการกำกับให้มีการดำเนินโครงการตามแผนหรือโครงการที่วางไว้

สำราญ มีแจ้ง (2558, หน้า 16) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง ขบวนการพิจารณาค่าหรือจำนวนของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2559, หน้า 20) ได้ให้ความหมาย การประเมิน หมายถึง กระบวนการใช้ดุลยพินิจ (Judgement) และหรือค่านิยม และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง การประเมิน หมายถึง กระบวนการสรุปผลงานดำเนินงานให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ในการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาโครงการ และเป็นการกำกับให้มีการดำเนินโครงการตามแผนหรือโครงการที่วางไว้

ความหมายของโครงการ

“โครงการ” ตามประมวลศัพท์วิชาการ กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. 2528 ระบุว่ามีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Project” ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2554, หน้า 38) ได้ให้ความหมาย โครงการ หมายถึง หน่วยของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มีลักษณะเด่นชัด มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่นอนและมักจะเป็นงานพิเศษที่แตกต่างไปจากงานประจำ โครงการจะประกอบด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity)

เชาว์ อินโย (2555, หน้า 4) ได้ให้ความหมาย โครงการ หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนประกอบด้วย ชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

เจริญวิษณุ สมพงษ์ธรรม (2555, หน้า 3) ได้ให้ความหมาย โครงการ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรม (Group of Activities) เพื่อดำเนินงานขององค์กรที่เป็นการแปลงเจตนารมณ์เชิงกลยุทธ์ขององค์กรให้กลายเป็นกลวิธีที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายภายใต้ข้อกำหนดในด้านเวลางบประมาณ และผลงานที่มีลักษณะเฉพาะ

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556, หน้า 104) ได้ให้ความหมาย โครงการ หมายถึง แผนงานที่กำหนดไว้ในลักษณะที่มีใช้เป็นประจำแต่เป็นงานพิเศษที่มีความสำคัญซึ่งต้องรีบดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ภายในกำหนดเวลาที่แน่นอนและภายในวงเงินงบประมาณที่จำกัด

สุวิมล ตีรกานันท์ (2557, หน้า 15) ได้ให้ความหมาย โครงการ หมายถึง แผนงานย่อยที่จัดเป็นแผนปฏิบัติงานและถูกจัดทำขึ้นมาในลักษณะที่เป็นรูปธรรม มีความชัดเจนในระดับที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

รุ่งรัตน์ เรืองดี (2558, หน้า 28) ได้ให้ความหมาย โครงการ หมายถึง แผนงานที่กำหนดไว้ในลักษณะที่มีใช้เป็นประจำ แต่เป็นงานพิเศษที่มีความสำคัญเพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ มีลักษณะเด่นชัด มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่นอน ซึ่งต้องรีบดำเนินการ

สำราญ มีแจ้ง (2558, หน้า 6) ได้ให้ความหมาย โครงการ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรม แผนงาน/ส่วนหนึ่งของแผนงานที่ใช้ทรัพยากรในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง โครงการ หมายถึง แผนงานที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อหาทางดำเนินการใช้ทรัพยากรในการดำเนินงาน และคาดหวังที่จะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่าภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ โดยจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด การดำเนินงาน มีพื้นที่ในการดำเนินงาน และมีบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงาน

ความหมายของการประเมินโครงการ

คำว่า “การประเมิน” (Evaluation) รวมกับคำว่า “โครงการ” (Project) จึงเป็นคำศัพท์ทางวิชาการโดยเฉพาะคำว่า การประเมินโครงการ (Project Evaluation) ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2554, หน้า 38) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการ หรือแผนงานนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด การประเมินผลเป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของโครงการ/แผนงาน กล่าวคือ แผนงาน/โครงการ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการและแผนงานหรือไม่เพียงใด ทำได้ทั้งการประเมินก่อนเริ่มโครงการ การประเมินกำลังดำเนินการอยู่ และการประเมินผลแผนงาน/โครงการหลังจากการดำเนินงานได้สิ้นสุด

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2554, หน้า 2) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ และพิจารณาบ่งชี้ให้ทราบถึงจุดเด่น จุดด้อยของโครงการนั้นอย่างมีระบบแล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงโครงการนั้นเพื่อดำเนินงานโครงการต่อไปหรือยุติการดำเนินงานโครงการนั้น

จิรวรรณ สำเภาทอง (2555, หน้า 33) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการหรือ การประเมินผลโครงการ หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบทุกขั้นตอน โดยวัตถุประสงค์ของการประเมินถูกกำหนดโดยผู้ประเมินหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการนั้น ๆ โดยผลของการประเมินได้จากการเก็บรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นสารสนเทศที่สำคัญ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ ความเหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ

เจริญวิษณุ สมพงษ์ธรรม (2555, หน้า 3) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้สารสนเทศช่วยในการตัดสินใจ เพิ่มคุณภาพ

ประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายหลักของการประเมินโครงการ ที่จะช่วยให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายของโครงการ อันเป็นก้าวหนึ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยกระบวนการดังกล่าวจะเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน ในการตัดสินคุณค่า จะใช้การเปรียบเทียบกับเกณฑ์ หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

รัตน์ บัวสนธิ์ (2555, หน้า 17) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ เพื่อให้การตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดีอย่างไร

พิสนุ พงศ์ศรี (2556, หน้า 68) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยน

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556, หน้า 104) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินใจความสำเร็จรวมทั้งการแก้ไขปรับปรุง พัฒนา ตลอดจนการสร้างและการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ ดังนั้นกิจกรรมการประเมินโครงการจึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยขั้นพื้นฐานของโครงการภายใต้กิจกรรมและช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้

พิชิต ฤทธิจรรยา (2557, หน้า 41) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเชิงระบบเพื่อการตรวจสอบหรือบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

สุวิมล ตีรกานันท์ (2557, หน้า 15) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง การจัดเก็บข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการในทุกรูปแบบทุกขั้นตอน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ มีการใช้ข้อมูลนั้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และสารสนเทศที่ได้จากข้อมูลสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ลักษณะข้อมูลที่รวบรวมมาต้องมีความชัดเจน น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีคุณภาพ

สุขแก้ว คำสอน (2557, หน้า 57) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อสนเทศเกี่ยวกับโครงการใดโครงการหนึ่ง โดยมีการรวบรวมข้อมูล และวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

อนันต์ นามทองตัน (2557, หน้า 1) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมหรือการปฏิบัติงานโครงการ โดยมีวิธีดำเนินการ อย่างเป็นระบบ มีระเบียบวิธีทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ เพื่อนำผลการปฏิบัติกิจกรรม มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด เพื่อใช้ในการตัดสินใจ จัดทำ ระวัง ยุบเลิก พัฒนาโครงการและให้ได้ทราบว่าโครงการดังกล่าวนั้นมีจุดเด่น จุดด้อย สมควรปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นอย่างไรหรือไม่ควรทำโครงการนั้นอีกต่อไป

รุ่งรัตน์ เรืองดี (2558, หน้า 27) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดของกิจกรรม ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบแล้ว นำมาประกอบการตัดสินใจตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่า บรรลุ วัตถุประสงค์หรือไม่ และใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

สำราญ มีแจ้ง (2558, หน้า 20) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง การติดตามผลงาน เพื่อตรวจสอบว่างานได้ดำเนินไปอย่างไร เป็นการป้องกันไม่ให้งานแต่ละช่วง แต่ละตอนดำเนินการผิดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ทำให้การดำเนินงานนั้นมีโอกาสประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

สุวิมล ว่องวานิช (2558, หน้า 57-58) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินโครงการนั้น ช่วยในการตัดสินใจ ว่าโครงการดังกล่าวสมควรได้รับการขยายงานสนับสนุนให้คงอยู่ต่อไป หรือสมควรระงับการดำเนินการประเมินจะต้องให้ได้ข้อมูลที่ช่วยผู้บริหารตัดสินใจ ในการเลือก หนทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาผลของการประเมิน ควรจะสามารถนำไปช่วยปรับปรุงโครงการ ให้ดีขึ้น

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2559, หน้า 21) ได้ให้ความหมาย การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงโครงการและสารสนเทศ ในการตัดสินผลสัมฤทธิ์ ของโครงการ

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการ สรุปลผลการดำเนินงาน การที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการ เพื่อใช้ในการพิจารณาปรับปรุง และพัฒนาโครงการและนำผลจากการประเมินไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินโครงการ

ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สมควรได้รับการขยายงานสนับสนุนให้คงอยู่ต่อไป หรือสมควรระงับการดำเนินการการประเมินจะต้องให้ได้ข้อมูลช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจในการเลือกหนทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาผลของการประเมิน หรือสมควรจะสามารถนำไปช่วยปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น

ความสำคัญของการประเมินโครงการ

นักวิชาการได้กล่าวถึง ความสำคัญของการประเมินโครงการ ดังนี้

เชาว์ อินโย (2555, หน้า 12) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการประเมินโครงการ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเป็นกระบวนการที่มีระบบ เพื่อค้นหาข้อเท็จจริง หรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งยังเป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการอีกด้วย การประเมินโครงการเป็นการดำเนินงานที่ไม่ใช้ความพยายามในการสร้างทฤษฎีหรือพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ การประเมินโครงการที่นำมาใช้ในทางสังคมศาสตร์นั้นเป็นการเตรียมสารสนเทศ เพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการทางสังคม เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมาย ที่จะทำให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือไม่

พิสณุ พงศ์ศรี (2556, หน้า 68) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของโครงการ ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการ จะให้เกิดขึ้นในอนาคต อย่างมีระบบโดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายและกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกัน อย่างมีประสิทธิภาพประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผล
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงาน หรือหน่วยงานในการปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดีทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

พิชิต ฤทธิจรูญ (2557, หน้า 44) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่นำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดโครงการ การตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ
2. ช่วยให้ทราบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหาและอุปสรรคของโครงการที่นำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินโครงการ ให้เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ

3. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ ที่นำมาใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินการในช่วงต่อไป ยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไปอีก

อนันต์ นามทองตัน (2557, หน้า 1-2) ได้กล่าวถึง การประเมินมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการวางแผนและบริหารโครงการ ดังนั้นวัตถุประสงค์สำคัญของการประเมินโครงการจะช่วยให้ ผู้รับผิดชอบโครงการมีข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาพื้นฐานของโครงการ มีข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ทั้งในด้านความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ มีข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ ช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรืออนาคตของโครงการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีโอกาส ค้นพบแนวทาง ในการพัฒนาสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแรงจูงใจกระตุ้น ให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติหน้าที่ไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

สำราญ มีแจ้ง (2558, หน้า 6) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของโครงการ ดังนี้

1. ช่วยให้แผนงานมีความชัดเจน
2. ช่วยให้การปฏิบัติตามแผนงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ช่วยให้แผนงานมีความเป็นไปได้สูง
4. ช่วยให้ทราบทรัพยากรดำเนินงานในแผนงาน
5. การควบคุมแผนงานทำได้ง่ายและไม่ซับซ้อน

สำราญ มีแจ้ง (2558, หน้า 19) ได้กล่าวถึง การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่า จุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมและเป็นไปได้เพียงใด การดำเนินงานหรือโครงการใด ๆ จะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ของการดำเนินงาน การประเมิน จะเป็นตัวช่วยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องดำเนินโครงการนี้ และการดำเนินงานนั้นมีความเป็นไปได้อย่างไร

2. ทำให้ทราบว่าการทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินโครงการนั้น นอกจากจะประเมินส่วนอื่น ๆ แล้วจะต้องประเมินว่าการทำงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าได้ดำเนินงานไปแล้วได้ผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ซึ่งเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวกระตุ้น ให้ผู้ดำเนินงานมีการเร่งรัด และปรับปรุงการดำเนินงานเมื่อพบข้อบกพร่องในการดำเนินงาน

4. ช่วยให้เห็นขอบบพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินการดำเนินงานทุกขั้นตอน จะทำให้พบข้อบกพร่อง

5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการลดความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากร ผู้ดำเนินงานบางคนบางครั้งมักไม่ใส่ใจปฏิบัติหน้าที่ให้ดี และเต็มความสามารถ ซึ่งการประเมินจะช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพได้

6. ช่วยให้อัปเดตสารสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน ผู้บริหารต้องทราบข้อมูลทุกแง่มุมของผลจากการประเมิน ซึ่งผู้บริหารจะได้นำไปพิจารณาวินิจฉัยและตัดสินใจสั่งการได้ถูกต้อง

7. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อ ๆ ไป การประเมินผลโครงการที่ดำเนินการในปัจจุบันจะทำให้ทราบถึงข้อดีและข้อบกพร่องต่าง ๆ ของวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการแก้ไขที่จะดำเนินโครงการประเภทนี้ต่อไป

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง ความสำคัญของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนโครงการและกำหนดวัตถุประสงค์ได้ดียิ่งขึ้น การประเมินโครงการทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

นักวิชาการได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินโครงการ ดังนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2554, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินโครงการ ในด้านวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ได้แก่ การประเมินโครงการที่จัดทำขึ้นนั้น มีความจำเป็นมากน้อยหรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่ากับเงินทุน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงไร โครงการเป็นที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือได้รับการสนับสนุนแค่ไหน รวมทั้งขนาดและขอบเขตการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบ เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้ จะช่วยในการนำมาประมวลสรุปตัดสินใจสำหรับผู้บริหาร หรือแหล่งทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติการนำโครงการดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการโดยต่อเนื่องต่อไป หรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ซึ่งได้แก่ การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว (ตามระยะเวลาที่กำหนด) เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่าโครงการนั้นยังมีความจำเป็นต้องจัดให้มีอยู่อีกหรือไม่ ผลที่ได้จากการดำเนินโครงการได้รับผลตอบแทนคุ้มค่ากับทุนที่สูญเสียไป

มาน้อยเพียงใด และโครงการที่ดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลกระทบข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการได้มีการนำไปดำเนินการใช้ระยะหนึ่ง หรือเป็นการประเมินในช่วงการดำเนินโครงการ ทั้งนี้โดยทำการประเมินเพื่อที่จะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการ ได้แก่

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อให้รู้ว่า วัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ นั้นเมื่อมีการดำเนินโครงการไปชั่วขณะหนึ่ง มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มาน้อยเพียงใด

3.2 เนื้อหาของโครงการเป็นการพิจารณาว่า เนื้อหาสาระหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความครอบคลุม เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่เอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้นยังพิจารณาอีกว่าเนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมิหลังหรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจากโครงการมาน้อยเพียงใด

3.3 วิธีดำเนินการโครงการ โดยพิจารณาว่า โครงการที่จะกำลังดำเนินการอยู่นั้น มีกลุ่มเป้าหมายร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าไร ครบหรือไม่ครบตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงานเพียงพอหรือไม่เท่าไร โครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร กลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรงหรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไร ทำนองนี้ เป็นต้น

3.4 สภาวะแวดล้อมของโครงการ โดยการพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมืองหรือทางการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือไม่อย่างไร สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมโครงการมีลักษณะเช่นไร ชัดแย้งหรือไม่ เป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำเนินการต่อไปเพียงใด ทรัพยากรสนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการมีเพียงพอมาน้อยเพียงใด ตลอดจนการยอมรับหรือให้การสนับสนุนและการต่อต้านของสาธารณะที่มีต่อโครงการเป็นไปในทิศทางใด เหล่านี้ เป็นต้น

4. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาความสนับสนุนโครงการสาธารณชนการเมืองแหล่งเงินทุนรวมทั้งนักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องรู้ว่าแหล่งดังกล่าว นั้น มีแหล่งใดบ้างที่ให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริง เมื่อมีการดำเนินโครงการในขณะนั้น

5. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่ 4 นอกจากต้องการรู้ถึงแหล่ง ที่ให้การสนับสนุนโครงการแล้ว ในการดำเนินโครงการใด ๆ ก็ตามบางครั้งโครงการดังกล่าวนั้นก็อาจ จะได้รับการขัดขวางต่อต้าน ทำให้การดำเนินโครงการนั้นไม่อาจเป็นไปได้โดยสะดวกและ วัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้อาจไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้นการรวบรวมข้อมูล จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้ หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการมีความเป็นไปได้โดยสะดวกต่อไป

6. เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง การได้รับความรู้ความเข้าใจในพื้นที่อื่น ที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมินแต่พบว่า มีผลต่อโครงการ ได้แก่ พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยา และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

สมคิด พรหมจ้อย (2554, หน้า 39) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมิน ดังนี้

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนและโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจน การตรวจความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม

2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน (กรณีประเมินก่อนดำเนินโครงการ)

3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ

4. ช่วยให้อายุเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการว่า จะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่จะยกเลิก หรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป

5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึง ประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คำนึงกับการลงทุนหรือไม่

6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานโครงการ เนื่องจากการประเมินโครงการด้วยตนเอง จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงานจุดเด่นจุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นว่า ดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายแผนงานหรือโครงการที่วางไว้หรือไม่

เจริญวิชัย สมพงษ์ธรรม (2555, หน้า 271) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจก่อนจะเริ่มจัดทำโครงการ ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาความต้องการเกี่ยวกับโครงการ เช่นเดียวกับแนวความคิดด้านเทคนิคและแหล่งทุนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการซึ่งตรงกับการประเมินที่เรียกว่า “การศึกษาความเป็นไปได้”
2. เพื่อช่วยสำหรับการตัดสินใจว่า ควร ตรวจ ขยาย ดำเนินการต่อหรือรับรองยุติโครงการ ได้แก่ การประเมินแบบการประเมินผลลัพธ์รวม
3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงโครงการในแง่มุมใดหรือจุดหนึ่งจุดใดช่วงระยะเวลาที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ บุคลากรหรือระบบการให้บริการหรือตรวจสอบเนื้อหาของโครงการนั้น ๆ ซึ่งได้แก่ การประเมินแบบแผนรวมทั้งหมด
4. เพื่อเป็นประจักษ์พยานและเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการทางด้านสาธารณชน การเมือง การเงินและด้านวิชาชีพ
5. ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและความรู้พื้นฐานในระบบการพัฒนาสังคมในด้านวิทยาการ สังคมวิทยา จิตวิทยาและอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ข้อเท็จจริง
6. เพื่อขจัดข้อผิดพลาดทั้งหลาย โดยเฉพาะในเรื่องเวลาและค่าใช้จ่ายก่อนที่จะดำเนินโครงการ ทำให้การวางแผนและการปฏิบัติมีโอกาสสอดคล้องกันได้ง่าย
7. ในระหว่างปฏิบัติงาน ถ้าเกิดข้อผิดพลาดไม่สอดคล้องกันระหว่างแผนงานกับการปฏิบัติงาน สามารถปรับปรุงแผนหรือปรับปรุงการปฏิบัติให้สอดคล้องกันได้โดยไม่ต้องเริ่มใหม่
8. เมื่อประเมินผลหลังจากทำโครงการยังได้ทราบความสำเร็จของการปฏิบัติงาน ผลกระทบของโครงการอื่น ข้อบกพร่องของโครงการ เพื่อที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขโครงการในลักษณะเดียวกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำ
9. เพื่อประโยชน์แก่การวางแผนในโครงการต่อเนื่อง
10. เหมาะสมสำหรับโครงการที่มีการลงทุนมาก โครงการที่มีความเสี่ยงสูง โครงการที่อันตรายสูง โครงการเหล่านี้ควรมีการวางแผน และปฏิบัติงานเพียงครั้งเดียวไม่ใช่รอบการประเมินผลครั้งสุดท้าย เพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหาย
11. สามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556, หน้า 106) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินผลโครงการ ดังนี้

1. การประเมินเป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการให้บริการ
2. การประเมินช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินทุนได้รับทราบปัญหา หรือปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการโดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง
3. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูล ซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีความสำคัญและคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. การประเมินช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญ ของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง
5. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ จากผู้รับบริการข้อมูลประเภทนี้ ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ
6. การประเมินช่วยให้ทราบถึง ผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และด้านที่ไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557, หน้า 47) ได้กล่าวถึง การประเมินโครงการมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการโครงการ ดังนี้

1. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดโครงการ การตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนจนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ
2. ช่วยทราบข้อมูลสารสนเทศ เกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหาและอุปสรรคของโครงการที่นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจ เพื่อการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการดำเนินโครงการให้ เป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ
3. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ เกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการที่นำมาใช้ประกอบการตัดสินใจและวินิจฉัยว่า จะดำเนินการใช้ช่วงต่อไป ยกเลิกหรือปรับขยายการดำเนินโครงการต่อไปอีก
4. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของโครงการว่าเป็นอย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่
5. ช่วยให้เกิดการเสริมแรง สร้างพลังจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงานในโครงการเมื่อทราบผลสำเร็จ จุดเด่น หรือจุดด้อยของโครงการโดยจะมุ่งเน้นปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งจะเกิดคุณค่าและประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการหรือองค์กร

อนันต์ นามทองตัน (2557, หน้า 2-3) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. ช่วยให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการและตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ
3. ช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ วินิจฉัยในการดำเนินงานและพัฒนาโครงการ
4. ช่วยให้ได้ข้อมูลในการให้คำปรึกษา กำกับ ติดตามการปฏิบัติงานโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่
5. ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานโครงการได้รับทราบผลการดำเนินงานจุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการร่วมกันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
6. ช่วยให้เกิดการรับรู้และมีความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการและผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อโครงการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำราญ มีแจ้ง (2558, หน้า 21-23) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่สำคัญยิ่งของการประเมินผลโครงการ 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อดูว่าการปฏิบัติงานตามโครงการนั้น จะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด
2. เพื่อศึกษาว่าวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้แต่เดิมนั้นยังคงเป็นเป้าหมายที่แท้จริงในปัจจุบันหรือเปล่า และเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด

ดังนั้น ในการประเมินผลโครงการ นักประเมินจะต้องไม่เพียงแต่ศึกษาว่าโครงการนี้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือมีโอกาที่จะบรรลุเป้าหมายในเวลาที่กำหนดไว้หรือไม่เท่านั้น แต่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ด้วยว่าเป้าหมายที่แผนหรือโครงการกำหนดไว้แต่เดิมนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากน้อยเพียงใด และขณะนี้เป้าหมายอยู่ที่จุดใด เพื่อจะได้ปรับทิศทางของการดำเนินงานให้หันสู่เป้าหมายใหม่ต่อไป

นอกจากประโยชน์ที่สำคัญ 2 ประการ ที่กล่าวมาแล้วนั้น การประเมินผลยังก่อให้เกิดประโยชน์ด้านอื่น ๆ อีก ดังนี้

1. ช่วยอธิบายหรือกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของงานให้ชัดเจนขึ้น โดยปกติโครงการต่าง ๆ มักจะกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายไว้อย่างหลวม ๆ หรือใช้คำที่ค่อนข้าง

จะเป็นนามธรรมสูง เช่น คำว่า พัฒนา ขยาย ปรับปรุง กระตุ้น บริการ ยกกระดับ ฯลฯ ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติไม่เห็นเป้าหมายที่ชัดเจน ไม่อาจปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ถูกต้องได้ในการประเมินผล ผู้ประเมินและผู้บริหารโครงการจะต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อเป็นมาตรฐานที่ชัดเจนสะดวกต่อการวัดและประเมินเป้าหมายที่กำหนดขึ้นใหม่นี้ จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมองเห็นทิศทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น

2. ช่วยให้เห็นงานในระดับสูงบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นที่ทราบกันแล้วว่าโครงการ (Project) หนึ่ง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นมาโดยเอกเทศ แต่จะเกิดขึ้นมาเพื่อสนับสนุนแผน (Plan) เมื่อเป็นเช่นนี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการหนึ่ง ย่อมกระทบกระเทือนไปถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของแผน ซึ่งเป็นกรอบของโครงการนั้นด้วย เช่น แผนงานพัฒนาคุณภาพนักศึกษา จะต้องล้มเหลวถึงแม้ว่าโครงการจัดนักศึกษาให้อยู่หอพักจะดี โครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จะได้ผล แต่โครงการด้านวิชาการล้มเหลว เป็นต้น ดังนั้น การประเมินเพื่อช่วยให้โครงการทุกโครงการบรรลุเป้าหมาย ย่อมช่วยให้การพัฒนาตามแผนในระดับสูงขึ้นไปได้ผลด้วย

3. เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากโครงการนั้น เช่น โครงการจัดให้นักศึกษาครูปี 1 พักที่หอพัก จะต้องมีการอบรมจริยธรรมมาช่วยเสริม เป็นต้น

4. ช่วยให้ผู้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เต็มที่ ทั้งนี้เพราะประโยชน์ที่จะได้จากโครงการหนึ่ง ๆ นั้นไม่คงที่ เมื่อดำเนินงานตามโครงการมาได้ระยะหนึ่ง ความต้องการโครงการนั้นอาจเปลี่ยนไป หรืออาจหมดความจำเป็นที่ต้องทำโครงการนั้น ผลการประเมินจะช่วยให้เราทราบว่าการดำเนินงานต่อไปไม่มีประโยชน์ น่าจะได้เคลื่อนย้ายทรัพยากรไปใช้ในกิจกรรมที่จำเป็นกว่า

5. ช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน การดำเนินงานของโครงการได้ผลที่ดี

6. ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ เพราะการประเมินผลไม่ใช่เป็นการควบคุมบังคับบัญชาหรือสื่อสาร แต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงงานและเสนอแนะวิธีการใหม่ ๆ ย่อมจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานพึงพอใจและกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า ทำให้ทราบว่าโครงการมีความก้าวหน้ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้น นอกจากนี้การประเมินโครงการยังช่วยสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานให้แก่ผู้ปฏิบัติโครงการได้ตื่นตัว ในการปฏิบัติโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการคงมิใช่เป็นการกำหนดเกณฑ์เด็ดขาด แต่จำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์หลายชนิดมาจำแนกประเภท เช่น ใช้เวลา วัตถุประสงค์ วิธีการและรูปแบบการประเมินมาบ่งบอกถึงประเภทของการประเมิน นักวิชาการได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการที่สำคัญได้ ดังนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2554, หน้า 105-145) ได้กล่าวถึง การประเมินโครงการที่เป็นแนวใหม่ที่เด่น ๆ ดังนี้

1. การประเมินแบบตอบสนอง (Responsive Evaluation)
2. การประเมินแบบผสมผสาน (Mixed-approach of Evaluation)
3. การประเมินแบบอิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการประเมินแบบมีส่วนร่วม

(Stakeholders Base and Participatory Evaluation)

4. การประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation)
5. การประเมินแบบสร้างสรรค์ (Constructivist Evaluation)
6. การประเมินอภิमान (Meta Evaluation)

สมคิด พรหมจ้อย (2554, หน้า 39 - 40) ได้กล่าวถึง การประเมินโครงการแบ่งได้หลายประเภทตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นในการแบ่งการประเมินในครั้งนี้ จะนำเสนอประเภทของการประเมินใน 3 ลักษณะ คือ แบ่งโดยยึดจุดมุ่งหมายของการประเมิน ยึดหลักในการประเมิน และลำดับในการประเมิน ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

- 1.1 การประเมินเพื่อปรับปรุงบางครั้งเรียกว่าการประเมินความก้าวหน้า

(Formative Evaluation)

- 1.2 การประเมินเพื่อสรุปผลเรียกว่าการประเมินรวมสรุป (Summative Evaluation)

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

- 2.1 การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal-based Evaluation)

เป็นการประเมินที่ว่าทำได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

- 2.2 การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น (Goal-free Evaluation)

เป็นการประเมินที่ว่าทำได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน แบ่งเป็นการประเมินก่อนเริ่มโครงการขณะดำเนินโครงการและหลังจากสิ้นสุดโครงการ ดังนี้

3.1 ประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre-Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการ ตรวจสอบความเหมาะสมความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการในการนำโครงการไปปฏิบัติคุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้น จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายการประเมินก่อนเริ่มโครงการ บนความเชื่อพื้นฐานที่ว่า ถ้าตัวโครงการนั้นได้รับการประเมินว่า มีความเหมาะสม สมเหตุสมผล มีความจำเป็นคุณภาพดี มีความเป็นไปได้โอกาสที่โครงการจะประสบผลสำเร็จ ก็ย่อมสูงเสมือนว่าโครงการนั้นได้บรรลุผลสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง

3.2 การประเมินในระหว่างดำเนินงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือทำไม่ได้ เพราะเหตุใด จุดเด่นจุดด้อยมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการนั้นพยายามตอบคำถามว่าทำไมจึงเกิดปัญหาอุปสรรค หรือไม่เกิดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ถ้าเกิดปัญหาจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่ การประเมินในขณะดำเนินโครงการ จึงมีบทบาทในการปรับปรุงการดำเนินโครงการโดยตรง

3.3 การประเมินหลังการดำเนินงานเป็นการประเมิน เพื่อตอบคำถามว่าโครงการประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลการดำเนินการคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นโดยเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยแบ่งการประเมินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.3.1 ประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการ

3.3.2 การติดตามผลโดยเฉพาะการประเมินผลกระทบของโครงการที่ต้องอาศัยการทิ้งช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น 1-2 ปี เป็นต้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ประเมินไว้ตั้งแต่เริ่มการดำเนินงานโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ บางท่านอาจเรียกการประเมินลักษณะนี้ว่าการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation)

เชาว์ อินโย (2555, หน้า 15) ได้กล่าวถึง ประเภทของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

1. แบ่งตามผู้ประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน (Internal Evaluator Evaluation) แบบนี้ผู้ประเมินเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง หรือปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมินข้อดีก็คือ ผู้เกี่ยวข้อง

จะทราบและเข้าใจในสิ่งที่ประเมินเป็นอย่างดี ข้อเสียก็คือ เมื่อเป็นผู้ประเมินที่มีความเกี่ยวข้อง จึงอาจมีความลำเอียงเกิดขึ้น

1.2 การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (External Evaluator Evaluation) แบบนี้ ผู้ประเมินไม่ได้เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือไม่ ได้ปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมินข้อดีก็คือ มีความเป็นกลางในการประเมิน แต่มีข้อเสียคือไม่เข้าใจไม่ทราบรายละเอียดของสิ่งที่จะประเมิน ดีพอและเนื่องจากเป็นบุคคลภายนอกอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานประเมิน

2. แบ่งตามมิติการประเมิน แบ่งได้ 4 ประเภท ดังนี้

2.1 การประเมินตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การประเมินความก้าวหน้าการประเมินผล สรุปและการประเมินเพื่อการพัฒนา

2.2 การประเมินตามข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณคุณภาพและแบบผสม

2.3 การประเมินตามวิธีการประเมิน ได้แก่ การประเมินเชิงธรรมชาติและเชิงทดลอง

2.4 การประเมินตามจุดเน้นที่ประเมิน ได้แก่ การประเมินกระบวนการผลลัพธ์ ผลกระทบการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทนและการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล

พิสนุ พงศ์ศรี (2556, หน้า 90) ได้กล่าวถึง การแบ่งประเภทการประเมินโครงการตาม เกณฑ์ช่วงเวลาไว้ ดังนี้

1. การประเมินก่อนดำเนินโครงการ ลักษณะของการประเมินก่อนดำเนินโครงการ เป็นการประเมินก่อนที่โครงการจะดำเนินการ เพื่อหาข้อมูลมาตัดสินใจว่าจะปรับเปลี่ยนดำเนินการ แบบโครงการนำร่องหรือดำเนินโครงการเต็มหรือระงับโครงการ ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ เป็นการประเมินเพื่อศึกษาความเหมาะสมที่จะดำเนินโครงการ มุ่งตรวจสอบความจำเป็น ความเป็นไปได้ ความพร้อมหรือปัจจัยนำเข้า โดยนำข้อมูลมาตัดสินใจวางแผนว่าควรจะดำเนิน โครงการหรือไม่อย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง

1.1 ประเมินในขณะที่ยังไม่ดำเนินโครงการ ซึ่งมักจะเป็นการเตรียมดำเนินโครงการ ครั้งแรกหรือเป็นโครงการที่หยุดไปแล้วระยะหนึ่ง จะเริ่มดำเนินการใหม่อีกในครั้งต่อไป เช่น โครงการฝึกอบรมอาชีพสตรี ซึ่งยังไม่เคยทำในพื้นที่นั้น ๆ หรือโครงการพัฒนาผู้บริหารให้ได้รับวุฒิ ต่าง ๆ เมื่อเห็นว่าผู้บริหารเกือบทั้งหมด หรือส่วนใหญ่ผ่านการฝึกอบรมแล้วอาจหยุดไปสักระยะ เมื่อมีผู้บริหารรุ่นใหม่เพิ่มขึ้น ก็อาจประเมินว่าควรจะเริ่มโครงการอีกครั้งหรือไม่

1.2 ประเมินเพื่อศึกษาความเหมาะสมของโครงการ โดยเป็นการตรวจสอบว่า จำเป็นต้องจัดทำโครงการหรือไม่ ถ้าจะทำได้ความเป็นไปได้หรือความพร้อมของทรัพยากรหรือ ปัจจัยนำเข้าแค่ไหน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ เอื้อหรือเป็นอุปสรรคหรือไม่อย่างไร

1.3 ประเมินเพื่อหาสารสนเทศในการตัดสินใจ วางแผนสารสนเทศที่ได้จากการประเมินก่อนดำเนินโครงการ จะมีประโยชน์ในการตัดสินใจวางแผนเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้เหมาะสมเพียงพอ อันจะเอื้อต่อความสำเร็จของโครงการถ้าจะนำโครงการไปดำเนินการจริง

2. การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ ลักษณะของการประเมินระหว่างดำเนินโครงการ เป็นการประเมินในระหว่างที่โครงการดำเนินการอยู่ เพื่อหาข้อมูลมาตัดสินใจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติการโครงการในระยะต่อไปให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ เป็นการประเมินขณะดำเนินโครงการ เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงาน มุ่งนำข้อมูลมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจ ปรับปรุงกิจกรรม และตรวจสอบความก้าวหน้าตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

2.1 ประเมินในขณะที่โครงการดำเนินอยู่ ซึ่งอาจเป็นการดำเนินโครงการครั้งแรก หรือเป็นโครงการต่อเนื่องหรือโครงการประจำแต่ละปีงบประมาณ ตามระยะเวลาเป็นช่วง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมเป็นรุ่น ๆ ตามหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งมีแนวโน้มจะดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ โอกาสจะยุติโครงการมีน้อย การประเมินจึงเป็นการประเมินความก้าวหน้า

2.2 ประเมินเพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่ากิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปตามแผนหรือไม่ ทั้งในด้านระยะเวลา งบประมาณ เป้าหมาย ปัญหาต่าง ๆ เพื่อนำผลมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานในระยะหรือช่วงต่อ ๆ ไป

2.3 ประเมินเพื่อหาสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ สารสนเทศที่ได้จากกระบวนการดำเนินงาน จะนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานเองและส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้ เช่น รายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการ ความพร้อมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เป็นต้น

2.4 ประเมินเพื่อเน้นตรวจสอบความก้าวหน้าของผลการดำเนินโครงการ นอกจากจะประเมินตามข้อ 2 แล้วจะมีการตรวจสอบถึงผลที่จะได้ว่ามีแนวโน้มเป็นอย่างไร โดยอาจตรวจสอบทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อปรับการดำเนินงานให้เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการ

3. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ ลักษณะของการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการนั้น เป็นการประเมินหลังจากโครงการสิ้นสุดแล้ว เพื่อศึกษาผลการดำเนินโครงการว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลหรือผลทั้งทางตรงทางอ้อมอย่างไร สารสนเทศที่ได้จึงเน้นใช้ตัดสินใจ เลิก หยุด หรือ ดำเนินการต่ออย่างต่อเนื่อง หรือดำเนินการใหม่ในโอกาสต่อไป ลักษณะสำคัญของการประเมินผลโครงการ ดังนี้

3.1 ประเมินเมื่อโครงการสิ้นสุด ซึ่งอาจเป็นสิ้นสุดโครงการตามระยะเวลาที่กำหนด หรือสิ้นสุดระยะช่วงต่อตามปีงบประมาณ เช่น โครงการติดตามการทำงานของนักศึกษาที่สำเร็จ การศึกษาแต่ละปีงบประมาณ หรือโครงการพัฒนาศักยภาพกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยให้ทุนนักศึกษาเข้าศึกษา ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3.2 ประเมินเพื่อมุ่งศึกษาผลการดำเนินงานโครงการ ซึ่งจะตรวจสอบว่าผลต่าง ๆ ที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์โครงการหรือไม่ มีผลลัพธ์ มีผลกระทบทั้งทางบวกทางลบอย่างไร มีประสิทธิภาพหรือความคุ้มค่าเพียงใด เพื่อให้ได้ข้อสรุปผลการดำเนินงานของโครงการ

3.3 ประเมินเพื่อตัดสินอนาคตโครงการ โดยพิจารณาว่าจะเลิก หยุด ดำเนินการ โครงการต่อไปหรือขยายโครงการ สารสนเทศที่ได้จากการสรุปจะนำมาประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องว่าจะเลิก หยุดไว้ชั่วคราว ดำเนินการต่อไปโดยอาจปรับ ลด เพิ่ม ขยาย ฯลฯ โครงการ

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2556, หน้า 1) ได้กล่าวถึง การจำแนกการประเมินโครงการ ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการนั้น (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่เริ่มดำเนินโครงการใด ๆ โดยอาจทำการศึกษาถึง ประสิทธิภาพของปัจจัยป้อนความเหมาะสม ของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการปัญหาอุปสรรคความเสี่ยง ตลอดจนผลลัพธ์หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ ในขณะเดียวกันก็อาจจะศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment: SIA) การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological Impact Assessment : EIA) การประเมินผลกระทบด้านการเมือง (Political Impact Assessment : PIA) การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment : TIA) การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment : PIA) การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment : POIA) และการประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment) การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ มีประโยชน์สำหรับนักลงทุนเพื่อศึกษาก่อนลงมือโครงการใด ๆ นั้น จะเกิดความคุ้มค่าแก่การลงทุน (Cost Effectiveness) หรือเกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมทั้งด้านสังคมเศรษฐกิจการเมือง ประชากรเทคโนโลยีและระดับนโยบายหรือไม่ หากได้ทำการศึกษารอบคอบแล้ว อาจจะได้ผล คาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะได้เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ปัญหาอุปสรรคเป็นอย่างไร

เพื่อผู้เป็นเจ้าของโครงการจะได้ตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะเลิกล้มโครงการ หรือปรับปรุงองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการโครงการเพียงใดเพื่อให้เกิดผลดี

2. การประเมินผลระหว่างดำเนินโครงการ อาจจะจำแนกเป็นในช่วงเวลาเริ่มต้นโครงการ (Inception Study) และระหว่างดำเนินโครงการที่ผ่านพ้นช่วงแรกไปแล้ว (Formative Evaluation) ผลที่ได้จากการประเมินดังกล่าวนี้ จะช่วยปรับปรุงทั้งปัจจัยป้อนกระบวนการบริหารจัดการ แม้แต่วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการนั้น ให้เป็นไปตามความเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีชื่อเรียกการประเมินแบบนี้อีก เช่น การประเมินความก้าวหน้า (Progress Evaluation) และการประเมินการดำเนินการ (Implementation Evaluation) เป็นต้น ในการดำเนินโครงการด้านการท่องเที่ยวและการศึกษา อาจใช้วิธีการประเมินระหว่างดำเนินโครงการ เพื่อทบทวนแผนงานและปรับแผนงานของโครงการ ปรับตารางการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งการประชาสัมพันธ์ การตลาด การส่งเสริมการขายและปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อลดความเสี่ยงของโครงการ เป็นต้น

3. การประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) มักใช้หลังสิ้นสุดโครงการใหม่ ๆ เพื่อค้นหาประสิทธิผล ของการดำเนินโครงการว่าบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร หรือเป็นการทบทวนกระบวนการบริหารจัดการว่าประสบความสำเร็จ ล้มเหลวประการใด การประเมินผล สรุปผลนี้อาจมองในมิติของโครงการระยะยาวออกเป็นช่วงโครงการ (Phase) ซึ่งการประเมินลักษณะนี้มองได้เป็น 2 ประเภท คือ เป็นการประเมินรวมสรุปของแต่ละช่วงโครงการ (Summative Evaluation of Each Phase) หรืออาจจะมองการประเมินของแต่ละช่วงโครงการ เป็นการประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative) ของโครงการระยะยาวทั้งหมดก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้อ่านหรือเจ้าของโครงการ

4. การประเมินผลกระทบของโครงการเป็นการตรวจสอบผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในแต่ละโครงการและภาพรวมของผลกระทบทั้งหลาย ๆ ชนิด เช่น ผลกระทบด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมเทคโนโลยี ประชากรและด้านนโยบาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการประเมินผลกระทบนั้น ต้องการเน้นด้านใดเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้รับผิดชอบโครงการจำเป็นต้องศึกษาดูว่าในเชิงนิติศาสตร์แล้ว จะต้องมีการประเมินผลกระทบด้านใดบ้าง

อนันต์ นามทองตัน (2557, หน้า 3-4) ได้กล่าวถึง การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการนักวิชาการด้านการประเมิน ได้แบ่งไว้หลายลักษณะตามความเหมาะสมของแต่ละโครงการ เมื่อพิจารณาประเภทของการประเมิน ได้มีผู้แบ่งประเภทไว้อย่างหลากหลายในเชิงทฤษฎี

เห็นว่าในการประเมินโครงการทางด้านการศึกษานั้น พิจารณาใช้แนวทางการแบ่งตามวัตถุประสงค์ การประเมิน 2 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินระหว่าง ดำเนินงาน เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าของโครงการว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมหรือพัฒนาส่วนใดให้เกิดความเหมาะสม มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะดำเนินการ ขั้นต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานโครงการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์โดยภาพรวมอย่างคุ้มค่าที่สุด

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุด การดำเนินงานโครงการแล้ว เพื่อพิจารณาตัดสินว่ามีความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของโครงการมากน้อยเพียงใดอย่างไร และหากจะดำเนินโครงการต่อไปอีกจะเกิดผลอย่างไร มีความเสี่ยงหรือคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่เพียงใด

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง ประเภทของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า ประเภทการประเมินมีหลายประเภทมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามแต่ว่าจะใช้หลักเกณฑ์ใด ในการแบ่งประเภท เช่น แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการแบ่งตามระยะเวลา ที่ทำการประเมินโครงการ แบ่งตามมิติการประเมิน หรือแบ่งตามผู้ประเมิน เป็นต้น

รูปแบบของการประเมินโครงการ

รูปแบบการประเมินโครงการ เป็นกรอบแนวคิดหรือแบบแผนที่เป็นระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง สิ่งที่ควรประเมินนั้นมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการประเมิน รูปแบบการประเมินจะช่วยชี้แนวทาง ในการประเมิน ซึ่งได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2554, หน้า 49-50) ได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมินโครงการ คือ กรอบ ความคิดหรือแบบแผนในการประเมินที่แสดงให้เห็นถึงรายการที่ควรประเมินหรือกระบวนการของ การประเมิน ในการประเมินโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น เราควรพิจารณาประเมินในเรื่องใดบ้าง ในขณะที่เดียวกันบางรูปแบบอาจจะมีการเสนอแนะด้วยว่า ในการประเมินแต่ละรายการ แต่ละเรื่อง ควรพิจารณา หรือตรวจสอบอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะการเสนอแนะวิธีการ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบที่เน้น การตรวจสอบผลที่คาดหวังได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย เป็นหลัก โดยดูว่าผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบ การประเมินของไทเลอร์ (Tyler), ครอนบาค (Cronbach 1984), และเคริกแพตทริก (Kirkpatrick)

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่านั้น (Judge mental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสำหรับกำหนดและวินิจฉัย

คุณค่าของโครงการนั้น ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ สเตค (Stake), สคริฟเว่น (Scriven) และโพรวัส (Proves)

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision - Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ เวลช์ (Welch), สตฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และอัลคิน (Alkin)

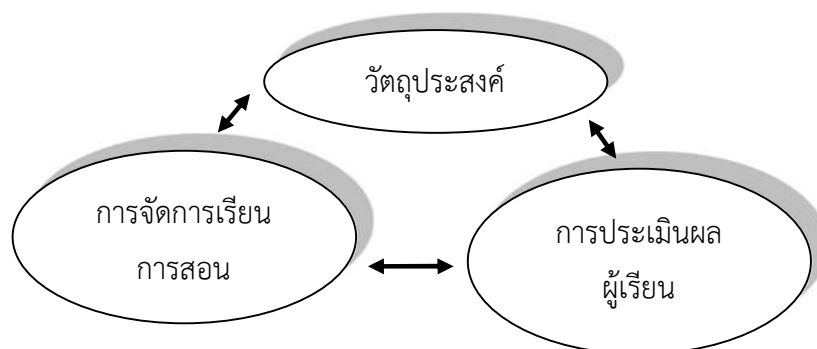
เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556, หน้า 31-34) ได้กล่าวถึง การประเมินโครงการที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการประเมินกระบวนการ และวิธีการของโครงการ การศึกษาที่นำไปใช้ในการประเมินผลโครงการต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มมุ่งเปรียบเทียบผลที่ได้รับกับวัตถุประสงค์ (Objective based Model)

1.1 รูปแบบการประเมิน Goal Attainment Model ของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ที่เน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้อยู่ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แล้วประเมินความสำเร็จของวัตถุประสงค์ ถือว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ ดูได้จากผลผลิตของโครงการว่าตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แต่แรกหรือไม่เท่านั้น เช่น มุ่งเน้นที่การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่มาจากการเรียนการสอนของโรงเรียนมี 5 ชั้นตอน ดังนี้

- 1.1.1 กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา
- 1.1.2 กำหนดเนื้อหาและสถานการณ์
- 1.1.3 ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ตามวัตถุประสงค์
- 1.1.4 สอนด้วยเทคนิควิธีที่เหมาะสม
- 1.1.5 ผลที่ได้ไปปรับปรุงการเรียนการสอน

สำหรับวงจรของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลนั้นมี 3 องค์ประกอบคือ 1) วัตถุประสงค์ 2) การจัดการเรียนการสอน และ 3) การประเมินผลผู้เรียน ซึ่งจะต้องดำเนินการให้สัมพันธ์กัน ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 วงจรของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน

ที่มา : เยาวดี ราชย์กุล วิบูลย์ศรี (2556, หน้า 31-34)

1.2 รูปแบบการประเมิน Goal and Side Attainment Model ของ ลี เจ ครอนบาค (Lee J. Cronbach) เน้นการประเมินเพื่อสร้างสารสนเทศในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงการบริหารจัดการการปรับปรุงรายวิชาและปรับปรุงตัวนักเรียน มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.2.1 ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเหมือน Tyler

1.2.2 ประเมินกระบวนการเรียนการสอน

1.2.3 ประเมินศักยภาพของผู้เรียน

1.2.4 ประเมินทัศนคติ

1.2.5 การติดตามผลหลังเรียนรู้

2. กลุ่มมุ่งตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ถูกประเมิน (Judgmental Evaluation Model)

2.1 รูปแบบการประเมิน Formative & Summative ของ ไมเคิลสคริฟเวน (Michael Scriven) เน้นการประเมินเพื่อการรวบรวมข้อมูลการตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือ เพื่อเก็บข้อมูลและการกำหนดเกณฑ์ประกอบการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือ การตัดสินคุณค่าของโครงการที่มีการประเมิน 2 แบบ ดังนี้

2.1.1 การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น

2.1.2 การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินในคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

2.2 รูปแบบการประเมิน (Evaluation of Ongoing Programs in the Public School System) ของ เมลคอล์ม เอ็ม โพรวัล (Melcolm M. Provus) เน้นการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติตามมาตรฐานเพื่อเป็นการค้นหาความไม่สอดคล้องกัน 5 ชนิด ที่สามารถศึกษาได้จากการใช้แผนงาน คือความไม่สอดคล้องที่ไม่สัมพันธ์กับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การออกแบบโครงการ

ขั้นที่ 2 การเตรียมปัจจัยนำเข้า

ขั้นที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 4 ผลผลิตที่เกิดจากโครงการ

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและกำไร

รูปแบบนี้ การประเมินต้องทำโดยผู้ประเมินคนละหนึ่ง ที่ได้วางมาตรฐานตามความคาดหวังของโครงการเอาไว้ ต่อจากนั้นการประเมินต้องดำเนินไปโดยการหาข้อมูลใหม่ และทำการตัดสินใจโดยใช้มาตรฐานที่วางไว้เป็นเกณฑ์ นับเป็นรูปแบบที่ช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในทุกขั้นตอนของการประเมินและตลอดโครงการอย่างต่อเนื่อง

3. กลุ่มมุ่งผลิตรายสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision-oriented Evaluation Model)

3.1 รูปแบบการประเมิน (Center for the Study of Evaluation Approach) ของ มาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin C. Alkin) เน้นการประเมินเพื่อการตัดสินใจและเป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสาร การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานในโครงการ ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

3.1.1 การประเมินสภาพของระบบที่เป็นอยู่

3.1.2 การประเมินเพื่อการวางแผน

3.1.3 การประเมินเพื่อการดำเนินงาน

3.1.4 การประเมินเพื่อปรับปรุง

3.1.5 การประเมินเพื่อการยอมรับผลของโครงการ

3.2 รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิป (CIPP Model) ของ สตีฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) เน้นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องโดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา วัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การให้สารสนเทศที่สำคัญเพื่อการตัดสินใจ คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจากคำว่า Context, Input, Process และ Product การประเมินเป็นกระบวนการของ

การบรรยาย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ซึ่งมุ่งประเมิน 4 ด้าน ดังนี้

3.2.1 การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนทั้งหมด รวมทั้งเรื่องของความมุ่งหมาย ปัญหาและอุปสรรค ข้อดีและข้อจำกัด จุดเด่น จุดอ่อนและสภาพแวดล้อมของโครงการ

3.2.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้าง สมรรถนะและแนวทางการดำเนินโครงการ จึงมุ่งประเมินเกี่ยวกับบุคคล งบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่าง ๆ ของโครงการ

3.2.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) จะช่วยให้ได้ข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ

3.2.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) จะช่วยวัดและพิจารณาการตัดสินใจเกี่ยวกับการทบทวน การชะลอ ขยายโครงการ ปรับปรุงแก้ไขหรือยุติการดำเนินการ

3.3 รูปแบบการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis Approach) เน้นการวิเคราะห์ถึงผลที่ได้จากโครงการและพยายามหาความเกี่ยวข้องของรูปแบบของแผนงานที่วางไว้ในโครงการกับตัวบ่งชี้ต่าง ๆ ข้อมูลต่าง ๆ และผลที่จะเกิดจากโครงการต้องวัด ในเชิงปริมาณและสาเหตุที่เป็นเรื่องของเหตุและผลได้ รูปแบบนี้ได้นำแนวคิดและเทคนิคของการวางแผนการจัดการให้สอดคล้องกับการกำหนดงบประมาณที่เรียกว่า PPBS (Planning Programming and Budgeting System) เพื่อการสร้างผลผลิตสูงสุด โดยมีความเชื่อที่ว่า ปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) มีความสัมพันธ์กันในลักษณะฟังก์ชันการผลิตที่สม่ำเสมอและมั่นคง และสามารถวัดผลในเชิงปริมาณได้ โดยการประเมินนิยมใช้การทดลอง มีการออกแบบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อหาข้อสรุปเชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยเบื้องต้นและผลผลิต พร้อมทั้งสรุปผลเปรียบเทียบกับโครงการอื่น ๆ โดยใช้เกณฑ์การสิ้นเปลืองทรัพยากรน้อยที่สุด ดังนี้

3.3.1 การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) เป็นการประเมินว่าปัจจัยที่ต้องการมีอะไรบ้างพอเพียงหรือไม่ ภายใต้ปัจจัยนี้มีทางเลือกใด หรือโปรแกรมใดที่เราควรดำเนินการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการ การประเมินปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่ บุคลากร เงิน วัสดุ อุปกรณ์ จะช่วยให้ผู้ดำเนินโครงการเลือกแผนจัดโปรแกรมได้อย่างเหมาะสม

3.3.2 การประเมินกระบวนการ (Process) เป็นการประเมินว่า ได้นำโครงการไปปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินกระบวนการสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ

มีการประเมินก่อนการนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งอาจได้เสนอแนะให้ปรับปรุงวิธีการปฏิบัติได้ และการประเมินกระบวนการขณะปฏิบัติอยู่ โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของโครงการในที่สุด

3.3.3 การประเมินผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome)

1) การประเมินผลผลิต (Output) เป็นการประเมินผลผลิตที่ได้ออกมาว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ทั้งในรูปสิ่งของหรือบริการที่เป็นรูปธรรมหรือรับรู้ได้ โดยปกติแล้วแสดงให้เห็นผลใน 4 ลักษณะ คือ ปริมาณงานที่ทำสำเร็จ คุณภาพของผลผลิต เวลาที่ดำเนินการ และงบประมาณที่ใช้ ซึ่งอาจทำได้ทันทีที่โครงการสิ้นสุดลง

2) การประเมินผลลัพธ์ (Outcome) เป็นผลระยะยาว ซึ่งเกิดเป็นผลจุดมุ่งหมายปลายทางหรือผลต่อเนื่องจากผลกระทบ และเป็นสิ่งที่สามารถวัดได้ง่ายหรือเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก เป็นผลที่เกิดขึ้นในลักษณะขยายต่อจากการเกิดผลผลิตของโครงการ โดยการประเมินผลลัพธ์ของโครงการนั้น มักขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในแต่ละโครงการ ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสีย

3.4 รูปแบบการประเมินของ โรเบิร์ต อี สเตค (Robert E. Stake) เป็นรูปแบบหนึ่งที่นักประเมินนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในการประเมินโครงการ โครงสร้างของรูปแบบการประเมินใช้ชื่อว่า รูปแบบการประเมิน เคาน์เทนแนนซ์ (Countenance Model) ซึ่งจำแนกข้อมูลการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ เมตริกบรรยาย (Description Matrix) และเมตริกตัดสินคุณค่า (Judgment Matrix) ซึ่งจำแนกสิ่งที่จะต้องพิจารณาออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) 2) การปฏิบัติ (Transaction) และ 3) ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcome) ในการเก็บข้อมูลผู้ประเมินจะต้องเก็บข้อมูล แบ่งแยกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.4.1 เมตริกบรรยาย (Description Matrix)

1) ความคาดหวังหรือแผนงาน (Intents) หมายถึง สิ่งที่คาดหวังไว้
จำแนกเป็นความคาดหวัง 1) สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) 2) การปฏิบัติ (Transaction) และ 3) ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcome)

2) สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Observations) หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจริง
ซึ่งจำแนกเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับ 1) สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) 2) การปฏิบัติ (Transaction) และ 3) ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcome)

3.4.2 เมตริกตัดสินคุณค่า (Judgment Matrix)

1) มาตรฐาน (Standards) หมายถึง แนวทางการดำเนินงานคุณลักษณะที่ควรจะมีหรือควรจะได้รับว่ามีคุณภาพในระดับใด

2) การตัดสินใจ (Judgment) หมายถึง การนำเสนอสารสนเทศจากการเปรียบเทียบมาพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่ประเมิน

3.5 รูปแบบการประเมินของ โด널ด์ แอล เคริกแพตทริก (Donald L. Kirkpatrick) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิผลการอบรม โดยเน้นให้มีการประเมินผลหลังจากฝึกอบรมเนื่องจากการฝึกอบรมนั้น เป็นกิจกรรมปกติที่เกิดขึ้นในทุกโครงการก็ว่าได้และในการประเมินผลโครงการฝึกอบรม จะประเมินประสิทธิผล 4 ลักษณะ ดังนี้

3.5.1 ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึก หรือความพอใจของผู้เข้ารับการอบรม

3.5.2 ประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการเรียนโดยตรวจสอบให้ครอบคลุม ทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude)

3.5.3 ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังอบรม (Behavior Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้ผ่านการฝึกอบรม ได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปตามความคาดหวังของโครงการหรือไม่

3.5.4 ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร (Results Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลจากการอบรมได้เกิดผลดีต่อองค์กรหรือเกิดผลกระทบต่อองค์กรในลักษณะใดบ้าง คุณภาพขององค์กรดีขึ้นหรือมีคุณภาพขึ้นหรือไม่

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมินโครงการ สรุปได้ว่ารูปแบบการประเมินโครงการมีอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อจำกัดอยู่ในตัวเอง ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินควรจะได้มีการคัดเลือกหรือพัฒนา รูปแบบการประเมินที่เหมาะสม สำหรับการประเมินโครงการที่ตนเองรับผิดชอบ ให้สอดคล้องตรงกับลักษณะ บริบท และประเภทของโครงการอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะเหตุว่าความจริงเกี่ยวกับแบบจำลอง หรือรูปแบบ (Model) การประเมินโครงการก็คือ ไม่มีรูปแบบการประเมินโครงการใดที่ใช้ได้ดีและเหมาะสม หรือสามารถนำไปใช้ประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพกับทุกโครงการนั่นเอง

รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิป (CIPP Model)

จากที่นักวิชาการหลายท่าน ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการอย่างหลากหลาย ผู้ประเมินโครงการเห็นว่าควรใช้รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิป (CIPP Model) ซึ่งเป็นการประเมินที่เน้นการตัดสินใจตามแนวความคิดของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เป็นรูปแบบการประเมินที่เป็นระบบ และครอบคลุมทุกด้านทุกชั้นตอนเหมาะกับการตัดสินใจตัดสินใจ คุณค่าและมีประสิทธิภาพ รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิป (CIPP Model) ดังนี้

มาเรียม นิลพันธุ์ และคณะ (2553, หน้า 30-35) ได้กล่าวถึง การประเมินโครงการตามแนวคิด CIPP Model ต่อมาได้มีการขยายแนวคิดโดยขยายผลผลิต (Product) ออกเป็น IEST โดย I (Impact) เป็นผลกระทบที่นอกเหนือจากผลผลิตที่ต้องการให้เกิด E (Effectiveness) ขึ้นนั้น เป็นประสิทธิผลที่เกิด S (Sustainable) ขึ้นนั้น เป็นความยั่งยืนของผลกระทบที่เกิดขึ้น และ T (Transportation) เป็นผลที่สามารถถ่ายทอดขยายผลที่ต่อเนื่องได้ในช่วงแรกของการประเมินที่เน้น CIPP Model เน้นการประเมิน เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการใน 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้หลักการและเหตุผลมากำหนดจุดมุ่งหมาย การประเมินสภาพแวดล้อมจะช่วยให้ผู้พัฒนาโครงการรู้ว่าสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีอะไรบ้าง สถานการณ์ที่คาดหวังกับสภาพที่แท้จริงในสภาพแวดล้อมดังกล่าวเป็นอย่างไร มีความต้องการ หรือปัญหาอะไรบ้างที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองหรือแก้ไข มีโอกาสและกำลังที่จำเป็นอะไรบ้างที่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษา และสืบเนื่องมาจากปัญหาอะไร ประเด็นการประเมินครอบคลุมเกี่ยวกับนโยบาย ความต้องการ ความคาดหวัง

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Inputs Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลมาช่วยตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรหรือสรรพกำลังต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของโครงการได้อย่างไร จะขอความช่วยเหลือด้านทรัพยากรและสรรพกำลังจากแหล่งภายนอกดีหรือไม่อย่างไร ประเด็นการประเมินครอบคลุมเกี่ยวกับงบประมาณ อาคาร สถานที่ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ หนังสือ ตำรา เอกสาร

3. ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสืบค้นจุดเด่น จุดอ่อน หรือจุดที่ควรพัฒนาของรูปแบบการดำเนินงานตามที่คาดหวังเอาไว้ หรือจุดเด่น จุดอ่อนหรือจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานโครงการ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกวิธีการต่อไป ฉะนั้นจึงต้องมีการจัดบันทึกผลการประเมิน

กระบวนการนั้นจำเป็นต้องอาศัยวิธีการหลาย ๆ วิธี ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประเด็นการประเมินครอบคลุมเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการกรณีพิเศษ การกำกับ ติดตาม การวัด และประเมินผล

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิตก็เพื่อสอบวัดตีความและตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการแผนงาน หรือสิ่งแทรกแซงว่าตอบสนองบรรลุลูกความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับผลประโยชน์หรือไม่ นอกจากนั้นการประเมินผลผลิตยังต้องประเมินผลลัพธ์ (Outcomes) ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ ทั้งที่เป็นไปทางบวกและทางลบอีกด้วย มีจุดมุ่งหมายจะตรวจสอบว่าผลที่เกิดขึ้นกับผู้ร่วมโครงการนั้น เป็นไปตามที่คาดหวังเอาไว้มากน้อยเพียงใด ผู้ร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถ สมรรถนะ และคุณธรรม จริยธรรม เจตคติ รวมทั้งความสามารถในการนำความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถประสบการณ์สมรรถนะจากกิจกรรมในโครงการ ไปสู่การปฏิบัติจริงได้หรือไม่อย่างไร

สมคิด พรหมจ้อย (2554, หน้า 57) ได้กล่าวถึง การประเมินโดยใช้ชิป (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งแนวทางการประเมินในด้านต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท หรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation: C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation: I) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่า เหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้มีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) เป็นการประเมินระหว่าง การดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อดีข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นด้วย

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้น เมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือตามที่ยุติหวังไว้หรือไม่

เชาว์ อินโย (2555, หน้า 126-127) ได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมินโครงการ แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการความจำเป็นเพื่อกำหนดโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่นอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการและเป็นการพิจารณาความจำเป็นที่ต้องจัดทำโครงการดังกล่าว ได้แก่ ความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายของโครงการ จำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ตัดสินใจวางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมายและกำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมและเพียงพอหรือไม่ ทรัพยากรที่จำเป็น ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยี และแผนการดำเนินงาน การประเมินปัจจัยนำเข้านำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหาวิธีดำเนินงานโครงการให้บรรลุเป้าหมาย

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการบริหารโครงการ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือไม่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ สารสนเทศต่าง ๆ จะถูกวิเคราะห์รวบรวม และนำเสนอผู้ดำเนินงานโครงการ อาจจะต้องสารสนเทศทุกวันหรือในตอนเริ่มต้นโครงการเป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินงานโครงการไว้เป็นหลักฐานการประเมินกระบวนการมีประโยชน์ในการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็ง (Strengths) หรือจุดด้อย (Weakness) ของโครงการ นำไปใช้ในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงการดำเนินโครงการต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้จากโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คำนวณเพียงใด โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ มุ่งตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลการประเมินจะทำให้ได้สารสนเทศในการพิจารณาตัดสินใจ ยุติ ปรับขยาย หรือทำงานเป็นประจำ การประเมินผลผลิตจะทำการประเมิน 2 ขั้นตอน คือ 1) ประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการเรียกว่า การประเมินผลลัพธ์ และ 2) การประเมินผลกระทบของโครงการทั้งบวกและลบ

เชาวิ อินโย (2555, หน้า 126-127) ได้กล่าวถึง การประเมินตามรูปแบบ CIPP Model ทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต สามารถนำไปช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ 4 ประเภท ดังนี้

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน ได้จากการประเมินบริบท นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจ กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ทั้งวัตถุประสงค์ระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ จากการประเมินปัจจัยนำเข้า การนำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจวางโครงการ กลวิธีดำเนินโครงการและขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. การตัดสินใจ เพื่อนำโครงการไปปฏิบัติได้ จากการประเมินกระบวนการนำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ ทำให้การทำงานเป็นไปตามแผนที่กำหนด ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ ได้จากการประเมินผลผลิต การนำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่า ควรจะทำต่อไป ยุติ ล้มเลิก ขยายโครงการหรือให้ทำเป็นงานประจำ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556, หน้า 56-59) ได้กล่าวถึง แนวคิดการประเมินของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) การประเมินเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือมีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจร จะต้องมีภาระหรือบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้ระบุหรือบ่งชี้ไว้ แล้วนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้นั้นจัดทำให้เป็นสารสนเทศโดยสารสนเทศที่ได้มานั้น จะต้องมีคามหมายและประโยชน์ เพื่อนำไปเสนอใช้ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทางเลือกใหม่หรือแนวทางดำเนินการต่อไป สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินบริบทเป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการใด ๆ ที่จุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การที่ประเด็นปัญหาตลอดจน การพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินตัวบ่อนเข้า เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน

3. การประเมินกระบวนการ ส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการเพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจสั่งการเพื่อพัฒนางานโดยบันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

รัตนะ บัสนันท์ (2556, หน้า 10–23) ได้กล่าวถึง รูปแบบการประเมิน CIPP เป็นการนำตัวอักษรตัวแรกของมิติการประเมิน 4 ด้าน นำมาประกอบกัน ได้แก่ การประเมินบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ซึ่งสตีฟเฟิลด์พัฒนานำเสนอขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์การกระทำ การประเมินโครงการทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่กลางปี ค.ศ. 1960 โดยต้องการที่จะแก้ไขข้อผิดพลาด หรือข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินแบบดั้งเดิม อาทิ การออกแบบการทดลอง การประเมินอิงวัตถุประสงค์ และการทดสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รูปแบบหรือวิธีการประเมินแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัด ในการศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาในสมัยนั้น จึงทำให้เกิดการพัฒนา รูปแบบการประเมินใหม่ ๆ เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาอย่างรอบด้านหลายแง่มุมมากขึ้น ซึ่งรูปแบบการประเมิน CIPP ก็เป็นหนึ่งในรูปแบบการประเมินอื่น ๆ ที่นักประเมินในยุคนั้นพัฒนานำเสนอไว้ รูปแบบการประเมิน CIPP ปรากฏขึ้นเป็นลายลักษณ์ชัดเจนในหนังสือชื่อ Educational Evaluation and Decision Making ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1971 และปรับปรุงอีกครั้งในปี ค.ศ. 2007 ในหนังสือ Evaluation Theory Models and Applications โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น (Need) ปัญหา (Problem) คุณสมบัติที่มีค่า (Assets) และโอกาส (Opportunities) ที่จะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขสภาพแวดล้อมหนึ่งที่กำหนด การประเมินบริบท 4 ส่วนนี้ มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การออกแบบโครงการแผนงาน และการให้บริการที่มีความเหมาะสมเป็นไปได้ ทั้งนี้การประเมินบริบทมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1 กำหนดขอบเขตและบรรยายเกี่ยวกับความตั้งใจให้บริการ

1.2 จำแนกผู้รับผลประโยชน์ที่ตั้งใจให้บริการ (หรือกลุ่มเป้าหมาย) และประเมินความต้องการจำเป็นของกลุ่มบุคคลดังกล่าว

1.3 จำแนกปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เป็นบ่อเกิดของความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือกลุ่มเป้าหมายนั้น

1.4 จำแนกความเกี่ยวข้องระหว่างคุณสมบัติที่มีค่าและโอกาสการได้รับทุนอุดหนุนที่สามารถนำไปใช้กำหนดเป้าหมายความต้องการจำเป็นนั้น

1.5 จัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานสำหรับการกำหนดเป้าหมายมุ่งการปรับปรุง

1.6 ประเมินความชัดเจนและความเหมาะสมเป็นไปได้อันหนึ่งของเป้าหมายมุ่งการปรับปรุง

1.7 จัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานสำหรับการตัดสินผลลัพธ์ของเป้าหมายมุ่งการปรับปรุง หรือความพยายามในการให้บริการ

เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินบริบทนั้น ควรใช้วิธีการเก็บรวบรวมสารสนเทศอย่างหลากหลาย ครอบคลุมสมาชิกที่เป็นประชากรเป้าหมาย รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น โดยปกติมักเริ่มจากการซักถามผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อช่วยระบุขอบข่ายการศึกษา หลังจากนั้นนักประเมินอาจจะทำการทดสอบสมมติฐาน เกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการรับบริการ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการให้บริการ ซึ่งอาจทำได้โดยการทบทวนเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลภูมิหลัง และการปฏิบัติงานของบุคคล การจัดเวทีรับฟังจากชุมชน การทดสอบ และการสัมภาษณ์ผู้รับประโยชน์ รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนอื่น ๆ ในกรณีนี้ผู้รับประโยชน์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนผู้รับบริการจากโครงการหรือสิ่งแทรกแซง เป็นประชากรที่มีจำนวนมาก นักประเมินอาจใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแล้วสร้างแบบสอบถามหรือแบบสำรวจความต้องการความจำเป็น และทำการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบความต้องการความจำเป็นจำแนกตามกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น หรืออาจศึกษาปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ หรือประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียน ในกรณีเช่นนี้ นักประเมินก็ยังคงอาจใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาใด ๆ เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาใช้ทดสอบเปรียบเทียบก็ได้

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) จุดมุ่งเน้นหลักของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยจัดลำดับโครงการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการจำเป็น โดยการศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่มีศักยภาพหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในอันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การประเมินปัจจัยนำเข้าเป็นตัวบ่งบอกล่วงหน้าถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลว หรือประสิทธิผลของความพยายามเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่โครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ต้องการให้เกิดจุดมุ่งเน้นประการที่สองของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ และเพราะเหตุใดจึงเลือกแนวทางนั้น ในกรณีเช่นนี้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินปัจจัยนำเข้าจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับบ่งบอกให้เห็นถึงความรับผิดชอบ (Accountability) ใด ๆ ของผู้พัฒนาโครงการที่พยายามออกแบบและปรับปรุงงบประมาณใด ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว

นอกจากนี้แล้วการประเมินปัจจัยนำเข้า ก็จะช่วยจำแนกและจัดลำดับแนวทางที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจได้ใช้เป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินงานต่อไป

โดยสรุปการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบสนองความต้องการจำเป็นให้แก่ผู้รับประโยชน์ ก่อให้เกิดแผนงานที่ปฏิบัติได้จริงและใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม การบันทึกและสร้างสำเนารับผิดชอบเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพยากรและวิธีการดำเนินงานในแผนงานนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินปัจจัยนำเข้า เพื่อช่วยให้ผู้นำโครงการหลีกเลี่ยงความสูญเสียเปล่า ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้วัตถุดิบ หรือโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าถึงทรัพยากรที่จะต้องสูญเสียไป

นักประเมินสามารถทำการประเมินปัจจัยนำเข้าได้หลายขั้นตอน โดยไม่จำเป็นต้องกระทำตามลำดับต่อเนื่องกัน นักประเมินอาจเริ่มจากการทบทวนปฏิบัติงานที่จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และตอบสนองความต้องการจำเป็นที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งทำได้ตามขั้นตอนหรือวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ 1) การทบทวนวรรณกรรมหรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) การตรวจเยี่ยมโครงการตัวอย่าง หรือโครงการที่มีลักษณะคล้ายกัน 3) การปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและตัวแทนจากรัฐบาล 4) สืบค้นสารสนเทศเกี่ยวกับการให้บริการจากแหล่งสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต 5) ทบทวนเอกสาร บทความเกี่ยวกับรายงานผู้บริโภค หรือเอกสารอื่น ๆ ที่ตีพิมพ์เรื่องราวที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และการให้บริการ และ 6) การชี้ชวนให้ผู้ปฏิบัติงานจัดทำข้อเสนอ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตรวจสอบการนำแผนงานหรือโครงการไปใช้หรือตรวจสอบการดำเนินงานการใช้แผนงาน โครงการ วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินกระบวนการก็คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้จัดการและผู้ปฏิบัติงานในโครงการนั้น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการว่าเป็นไปตามตารางเวลาที่กำหนดหรือไม่ การใช้งบประมาณและประสิทธิภาพเป็นอย่างไร สำหรับวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งก็เพื่อชี้แนะแนวทางให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในการปรับปรุงการใช้งบประมาณและแนวทางการดำเนินงานของโครงการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะโดยปกติแล้วเมื่อมีการเริ่มต้นการดำเนินงานของโครงการหรือแผนงาน ผู้ปฏิบัติงานย่อมไม่สามารถที่จะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรม การจับคู่บุคลากรงบประมาณหรืออื่น ๆ ดังนั้นการได้รับสารสนเทศจากการประเมินกระบวนการก็สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจและปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ในโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไป และมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ในการประเมินกระบวนการนั้นควรทำการเปรียบเทียบระหว่างกิจกรรม

และค่าใช้จ่ายจริงกับกิจกรรมในแผนงาน โครงการ และงบประมาณ ที่กำหนดไว้ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร รวมทั้งบรรยายให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้ และท้ายที่สุดก็ควรจัดทำรายงานที่ผู้ร่วมโครงการ หรือผู้ทำการสังเกตได้ตัดสินคุณภาพของกระบวนการใช้โครงการแผนงานดังกล่าว

นักประเมินกระบวนการจำเป็นต้องดำเนินการค่อนข้างมากในการควบคุม กำกับ และจัดทำเอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมของโครงการหรือตัวแทรกแซง ซึ่งอาจเริ่มจากการทบทวนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องแผนการปฏิบัติงาน งบประมาณ และการประเมินผลของโครงการหรือสิ่งแทรกแซง เพื่อที่จะพิจารณาว่ากิจกรรมอะไร ที่ควรต้องกำกับในโครงการ หรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว การพิจารณาตัวอย่างที่เป็นไปได้ ในการให้บริการกลุ่มผู้รับประโยชน์ การฝึกอบรมให้คำปรึกษา ทีม ผู้ปฏิบัติงาน การจัดประชุม ทีม ผู้ปฏิบัติงาน การควบคุมกำกับผังงาน (Work Flow) การบำรุงรักษาตรวจสอบเครื่องอุปกรณ์ การจัดลำดับและแจกจ่ายวัสดุ การควบคุมค่าใช้จ่าย การจัดการสารสนเทศของโครงการเหล่านี้ เป็นต้น

เทคนิควิธีที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในการประเมินกระบวนการนั้น นักประเมินควรใช้วิธีการที่ไม่ให้เกิดการรบกวน (Unobtrusive) แก่ผู้ปฏิบัติงานให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่ผู้ปฏิบัติงานในโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ด้วยเช่นกันนักประเมินอาจพิจารณาภาพรวมว่ากิจกรรมหรือการดำเนินงานของโครงการดังกล่าวเป็นอย่างไร โดยการตรวจเยี่ยมและสังเกตที่ศูนย์ของกิจกรรมนั้นการทบทวนวิเคราะห์เอกสารที่ปรากฏ (เช่น แผนปฏิบัติงาน งบประมาณ รายงานบัญชี และระยะเวลาการจัดประชุม) การเข้าร่วมประชุมกับทีมปฏิบัติงาน และการสัมภาษณ์บุคคลหลัก หลังจากนั้นนักประเมินต้องจัดทำรายงานสรุปเกี่ยวกับแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลข้อค้นพบ และประเด็นการสังเกต นักประเมินควรแสดงให้เห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของกระบวนการอย่างชัดเจนตามที่ได้จากผู้ปฏิบัติงาน พร้อมทั้งนำเสนอรายงานนี้ในการประชุมทีมผู้ปฏิบัติงาน และเชิญผู้อำนวยการของทีมผู้ปฏิบัติงาน ให้เป็นผู้นำในการอภิปรายเกี่ยวกับข้อค้นพบ ซึ่งปรากฏในรายงานทีมงานของโครงการอาจจะใช้รายงานเพื่อการตัดสินใจให้เหมาะกับการปฏิบัติงานของตนต่อไป ต่อจากนั้นนักประเมินก็ควรทบทวนเกี่ยวกับแผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งต่อไป รวมทั้งการจัดทำรายงานตามลำดับ โดยการสอบถามความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากทีมปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อที่จะให้ได้สารสนเทศที่มีประโยชน์มากที่สุด ในการจัดประชุมนำเสนอรายงานให้กับทีมผู้ปฏิบัติงานในครั้งต่อไป ซึ่งทีมผู้ปฏิบัติงานก็อาจจะให้ข้อเสนอแนะที่ดีเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินว่าควรจะทำอย่างไร เช่น อาจใช้การสังเกต บันทึก

การปฏิบัติงานประจำวันของทีมผู้ปฏิบัติงาน การสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น นอกจากนั้นนักประเมิน ก็ควรจะสอบถามผู้ปฏิบัติงานถึงช่วงเวลาที่เหมาะสม หรือดีที่สุดสำหรับการใช้ประโยชน์จากรายงานการประเมินช่วงถัดไป

นักประเมินกระบวนการควรจัดลำดับรายงาน โดยพิจารณาว่าจะก่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ทีมผู้ปฏิบัติงานในการนำไปใช้ในแผนปฏิบัติงาน และบูรณาการเข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยรอบ โครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น นักประเมินควรจะต้องบรรยายให้เห็นถึงสิ่งที่เบี่ยงเบนออกไปจากแผนงานที่กำหนด และควรชี้ให้เห็นถึงความผันแปรเหล่านี้ว่ามีลักษณะอย่างไร เมื่อพิจารณาจากความแตกต่างระหว่างบุคคลกลุ่มบุคคลหรือสถานที่ ที่แตกต่างเบี่ยงเบนไปจากแผนงานนั้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิตก็เพื่อสอบวัดตีความ และตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงว่าตอบสนองบรรลุความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ นอกจากนั้นการประเมินผลผลิตก็จะต้องประเมินผลลัพธ์ (Outcomes) ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งที่เป็นไปในทางบวกและทางลบอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น บ่อยครั้งที่นักประเมินยังขยายขอบเขตการประเมินผลผลิตไปสู่การประเมินในสิ่งที่เรียกว่าผลลัพธ์ระยะยาวอีกด้วย

การประเมินผลผลิตควรดำเนินการโดยอาศัยการรวบรวมและวิเคราะห์การตัดสินใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมิน (Evaluand) นั้น ในบางครั้งก็อาจทำการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินอื่น ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันและก็มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้รับบริการจากโครงการต้องการจะรู้ว่าโครงการดังกล่าวได้ผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ และมีประโยชน์คุ้มกับการลงทุนดำเนินการเพียงไร ดังนั้นในทางที่เหมาะสมแล้ว นักประเมินก็ควรที่จะวิเคราะห์ ตีความให้เห็นว่าจุดอ่อนของการใช้โครงการหรือแผนปฏิบัติงานส่วนใดที่เป็นสาเหตุทำให้ได้ผลลัพธ์อ่อนด้อยลงไปด้วย เทคนิควิธีการที่ใช้ประเมินผลผลิตมิได้กำหนดไว้อย่างเป็นทางการเป็นแบบแผนตายตัว แต่นักประเมินอาจต้องใช้วิธีการอย่างหลากหลายร่วมกัน เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาผลลัพธ์ทั้งหมดของสิ่งที่ได้รับการประเมิน และยังช่วยในการตรวจสอบข้ามกันไปมาระหว่างข้อค้นพบที่หลากหลายอีกด้วย

ในการประเมินผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้น นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น นักประเมินจำเป็นต้องศึกษาค้นหาผลลัพธ์ที่ได้คาดหมายด้วย ทั้งผลลัพธ์ในเชิงบวกและเชิงลบ โดยการรับฟังความคิดเห็น หรือสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสิ่งที่ได้รับการประเมิน เพื่อที่จะทำการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ให้ครอบคลุมทุกด้าน และสืบหาข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบสำหรับยืนยันหรือไม่ยืนยันสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ดังกล่าว นอกจากนี้แล้ว

นักประเมินอาจใช้วิธีการศึกษารายกรณี โดยเลือกบุคคลที่ได้รับประสบการณ์จากโครงการ หรือ สิ่งที่ได้รับการประเมินเพื่อทำการสัมภาษณ์ระดับลึกเกี่ยวกับผลที่เกิดจากโครงการดังกล่าว หรือ นักประเมินอาจใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็นทางโทรศัพท์ หรือทางจดหมายของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้ตัดสินใจเกี่ยวกับการได้รับบริการตามมุมมองของแต่ละคน ทั้งที่เป็นภาพบวก และภาพลบ ยิ่งไปกว่านั้นนักประเมินก็อาจจะให้ผู้เข้าร่วมโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมิน เขียนเสนอตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการได้รับบริการ และก่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงาน ของตน เช่น ผลผลิตของงานที่เพิ่มขึ้น หรือตำแหน่งหน้าที่การงานใหม่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้ง นักประเมินอาจใช้การสังเกต เพื่อจำแนกและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มบุคคล โดยเปรียบเทียบตามรายการตรวจสอบผลลัพธ์กับโครงการให้บริการอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึง กันกับโครงการที่ได้รับการประเมิน

การจัดทำรายงานข้อค้นพบ จากการประเมินผลผลิต อาจทำให้แตกต่างกันตามขั้นตอน กล่าวคือ นักประเมินอาจจัดทำรายงานผลผลิตที่เกิดขึ้น ในแต่ละวงรอบของโครงการ รายงาน ดังกล่าวนี้นี้ ควรจะแสดงให้เห็นว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ได้บรรลุเป้าหมายความต้องการ จำเป็นเพียงไร ในขณะที่รายงานเมื่อสิ้นสุดวงรอบทั้งหมดของโครงการควรเป็นรายงาน ที่นำเสนอ ให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ สรุปรวมทั้งหมดของโครงการดังกล่าว ดังนั้นรายงานผลการประเมินผลผลิต จึงต้องเป็นการสรุปตีความให้เห็นถึงผลที่ชัดเจน ในการตอบสนองความต้องการจำเป็น ต้นทุนที่ใช้ ดำเนินการ และผลตอบแทนหรือผลการปฏิบัติทั้งหมดที่ได้รับในแผนงานโครงการนั้น ๆ นักประเมิน ยังต้องจัดทำรายงานการศึกษาติดตาม เพื่อแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ระยะยาวที่เกิดขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้บางกรณีอาจต้องจัดทำรายงานวิเคราะห์ และบูรณาการผลที่ได้รับทั้งหมดเข้าด้วยกัน เพื่อเสนอต่อกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคล

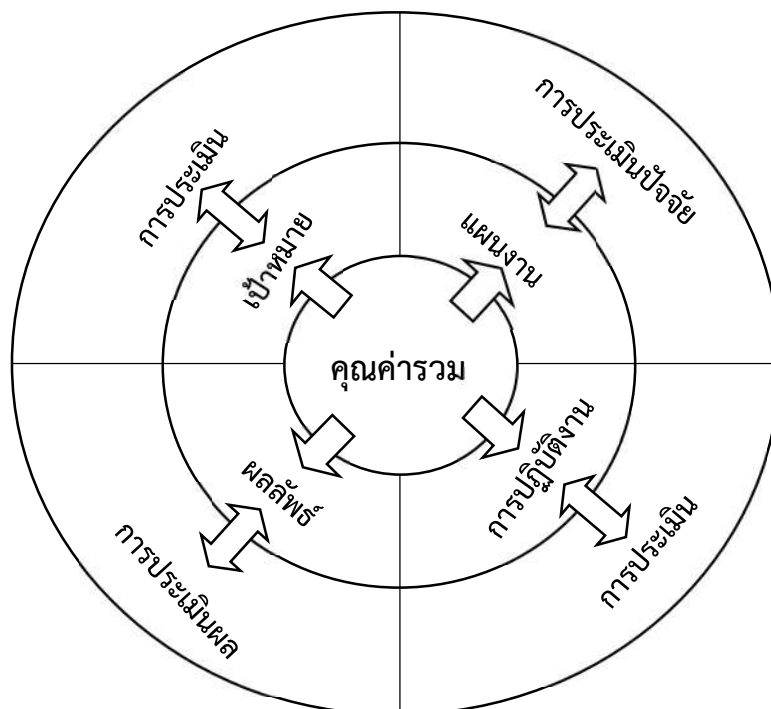
ผลการประเมินผลผลิตนั้นประชาชนทั่วไปนำมาใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจว่า โครงการ แผนงาน หรือสิ่งแทรกแซงนั้น มีคุณประโยชน์เพียงพอต่อการนำไปดำเนินการต่อเนื่อง ต่อไป ควรดำเนินการซ้ำอีกหรือควรขยายขอบเขตการนำไปใช้ในสถานการณ์ หรือสถานที่อื่น ๆ ต่อไปในขณะเดียวกัน สถาบันและหน่วยงานก็ยังคงใช้สำหรับปรับเปลี่ยนหรือแทนที่แผนการปฏิบัติ ในการที่จะทำให้เกิดประสิทธิผลได้มากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนและตอบความต้องการ จำเป็นของสมาชิกทั้งหมดที่เน้นประชากร เป้าหมาย ผลจากการประเมินผลผลิตมีความสำคัญ ในทางจิตวิทยาเป็นอย่างมาก เมื่อผลจากการประเมินแสดงถึงความมอกงามที่เกิดขึ้นจากแนวทาง ที่ชาญฉลาดในการดำเนินโครงการ ผลการประเมินเช่นนี้นับเป็นสิ่งเสริมแรงที่ดีสำหรับทั้งทีม ปฏิบัติงานในโครงการและผู้รับบริการจากโครงการ อาจจะเป็นสิ่งที่ทำลายลดทอนแรงจูงใจได้

หากผลที่ได้จากการประเมินผลผลิตนั้น มีความอ่อนด้อยหรือไม่แสดงถึงความมอกงามใด ๆ ที่จะพึงได้รับจากโครงการนั้น ๆ เลย

ประเด็นสำคัญสุดท้ายที่ต้องพึงระวัง ในการจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตก็คือ นักประเมินไม่ควรเร่งรีบประเมินผลผลิต จัดทำรายงานสู่สาธารณะอย่างทันทีทันใด เพราะเหตุว่าการดำเนินโครงการต้องการระยะเวลาพอสมควร ที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์บรรลุตามความรับผิดชอบ (Accountability) ที่ระบุไว้ในการจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตที่ยังไม่มีวุฒิภาวะสุกงอม (Premature) อย่างเพียงพอ อาจนำไปสู่ความไม่สามารถตัดสินใจได้เกี่ยวกับความต่อเนื่องของโครงการเพราะเหตุว่า ทำให้ไม่พบผลลัพธ์ใด ๆ เกิดขึ้นเลย ทั้งนี้เนื่องจากผลลัพธ์ของโครงการต้องใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควรในการศึกษาติดตาม ดังนั้นถ้าหากการจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตสู่สาธารณะได้มีการห้วงเวลาอย่างสมเหตุสมผลแล้ว นักประเมินอาจจะพบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังและมีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับใช้สนับสนุนการดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่องต่อไป

รัตนะ บัวสนธ์ (2556, หน้า 17) ได้อธิบายถึง มิติการประเมิน 4 ด้าน ของรูปแบบการประเมิน CIPP สรุปสาระสำคัญของรูปแบบได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านคุณค่าของรูปแบบ หมายถึง รูปแบบการประเมิน CIPP มีคุณค่าต่อการประเมินอะไรบ้างและเป็นการประเมินที่สัมพันธ์กับมิติใดของรูปแบบ แสดงดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบหลักของรูปแบบการประเมิน CIPP และความสัมพันธ์กับโครงการ
ที่มา : Stufflebeam and Shindfield (2007, p. 333) อ้างถึงใน รัตนะ บัวสนธ์ (2556, หน้า 17)

รัตนะ บัวสนธ์ (2556, หน้า 17) ได้อธิบายในแผนภาพที่ 2 แสดงให้เห็นวงกลมสำคัญ 3 วง วงในสุดเป็นส่วนที่แสดงถึงคุณค่ารวมกันของการประเมิน ในการนำไปใช้กำหนดส่วนต่าง ๆ ในวงกลมที่ 2 ซึ่งเป็นส่วนประกอบของโครงการ ได้แก่ เป้าหมาย แผนงานหรือแผนการปฏิบัติงาน หรือการกระทำตามแผนงาน และผลลัพธ์ที่ได้ใน 4 ส่วนประกอบของโครงการก็จะสัมพันธ์กับมิติ การประเมินทั้ง 4 ด้าน ของรูปแบบการประเมิน CIPP ซึ่งเป็นวงกลมนอกสุด นั่นคือ การประเมิน เพื่อนำมาใช้กำหนดเป้าหมายของโครงการ ก็คือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้าก็ใช้ สำหรับจัดทำแผนปฏิบัติงาน แต่การปฏิบัติงานหรือการกระทำตามแผนก็ต้องอาศัยการประเมิน กระบวนการ และท้ายที่สุดหากจะประเมินผลลัพธ์ทั้งหมด ของโครงการก็ต้องทำการประเมิน ผลผลิตนั่นเอง

2. บทบาทการประเมินเป็นระยะ ๆ และการประเมินสรุปรวม เนื่องจากรูปแบบ การประเมิน CIPP สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งเป็นการประเมินเป็นระยะ ๆ (Formative Evaluation) และการประเมินสรุปรวม (Summative Evaluation) ดังนั้นวัตถุประสงค์และการใช้ผลการประเมิน ในมิติ 4 ด้านของรูปแบบการประเมินจึงแตกต่างกัน สรุปได้ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ของมิติทั้ง 4 ด้าน ในรูปแบบการประเมิน CIPP กับบทบาท
การประเมินเป็นระยะ ๆ และการประเมินสรุปรวม Stufflebeam and
Shinkfield (2007, p. 329) อ้างถึงใน รัตนะ บัวสนธ์ (2556, หน้า 18)

บทบาทการ ประเมิน Evaluation Roles	บริบท Context	ปัจจัยนำเข้า Input	กระบวนการ Process	ผลผลิต Product
การประเมิน เป็นระยะ: มุ่งใช้สารสนเทศ ที่ได้ จาก CIPP เพื่อมองมุ่งไป ข้างหน้า ช่วยสำหรับ การตัดสินใจ และประกัน คุณภาพ ของโครงการ แผนงาน หรือ สิ่งแทรกแซง	ชี้แนะสำหรับ การจำแนก ความต้องการ จำเป็นของ สิ่งแทรกแซง และ เลือก จัดลำดับ เป้าหมาย (บนพื้นฐาน การประเมิน ความต้องการ จำเป็น ปัญหา คุณสมบัติที่มีค่า และโอกาส ที่จะเกิดขึ้น)	ชี้แนะสำหรับ การเลือก แผนปฏิบัติงาน หรือกลยุทธ์ อื่น ๆ (บนพื้นฐาน ของการประเมิน ทางเลือกกลยุทธ์ และทรัพยากร ที่จัดให้สำหรับ โครงการ แผนงาน หรือ สิ่ง แทรกแซง) รวมทั้ง การตรวจสอบ แผนปฏิบัติงาน	ชี้แนะสำหรับ การนำแผน ปฏิบัติงานไปใช้ (บนพื้นฐานของ การกำกับ ควบคุม และ การตัดสินใจ กิจกรรม ในแผนงานนั้น)	ชี้แนะสำหรับ การดำเนินงาน ต่อเนื่อง การปรับเปลี่ยน การดัดแปลงหรือ แม้กระทั่งการยุติ หรือระงับ ความพยายาม ใด ๆ ของ โครงการ แผนงานหรือ สิ่งแทรกแซงนั้น (บนพื้นฐาน ของการประเมิน ผลลัพธ์และ ผลข้างเคียง ที่คาดว่าจะ เกิดขึ้น)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทบาทการประเมิน Evaluation Roles	บริบท Context	ปัจจัยนำเข้า Input	กระบวนการ Process	ผลผลิต Product
การประเมินสรุปรวม: มุ่งใช้สารสนเทศที่ได้ จาก CIPP เพื่อมองย้อนกลับ สรุปเกี่ยวกับคุณภาพคุณประโยชน์ ความซื่อสัตย์ แม่นยำและ ความมีนัยสำคัญ ของโครงการ	เปรียบเทียบ การประเมิน ความต้องการ จำเป็น ปัญหา คุณสมบัติที่มีค่า และโอกาส กับ เป้าหมายและ การจัดลำดับ ความสำคัญ	เปรียบเทียบ กลยุทธ์ การออกแบบ และงบประมาณ ของโครงการกับ ความต้องการ จำเป็นของ กลุ่มเป้าหมาย และผู้รับ ประโยชน์ของ โครงการนั้น	การบรรยาย อย่างครอบคลุม เกี่ยวกับ กระบวนการ และค่าใช้จ่าย ที่เกิดขึ้นจริง โดยการ เปรียบเทียบกับ กิจกรรม ในแผนงาน ที่ออกแบบไว้	เปรียบเทียบ ผลลัพธ์ และ ผลข้างเคียง ทั้งหมดของ โครงการ กับ ความต้องการ จำเป็นของ กลุ่มเป้าหมาย และเปรียบเทียบกับ ผลที่เกิดขึ้น จากโครงการที่มี ลักษณะ คล้าย ๆ กัน ดีความผลที่ ได้รับ โดย พิจารณาร่วมกับ ผลการประเมิน บริบท ปัจจัย นำเข้า และ กระบวนการ

Stufflebeam and Shinkfield (2007, p. 329) อ้างถึงใน รัตนะ บัวสนธ์ (2556, หน้า 18) ได้อธิบายถึง จากเนื้อหาสาระสรุปในตาราง 1 จะเห็นว่าถ้าเป็นการนำรูปแบบการประเมิน CIPP มาใช้ในการประเมินเป็นระยะ ๆ ตามมิติการประเมิน 4 ด้านนั้น เป็นการประเมินที่มุ่งพิจารณาไปข้างหน้าหรือคาดคะเนถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น และนำผลที่ได้ในแต่ละมิติไปใช้ เพื่อการชี้แนะแนวทางการตัดสินใจสำหรับดำเนินการในแต่ละเรื่อง ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่าโครงการแผนงานหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ จะมีประสิทธิผลประสิทธิภาพคุ้มค่ากับทรัพยากรที่ต้องสูญเสียไป ตอบสนองความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ในขณะที่ถ้านำรูปแบบการประเมิน CIPP มาใช้ประเมินสรุปรวมตามมิติการประเมินทั้ง 4 ด้าน เป็นการประเมินที่มุ่งพิจารณาย้อนหลังสิ่งที่เกิดขึ้น และนำผลการประเมินในแต่ละมิติที่เกิดขึ้นแล้วนี้ไปเปรียบเทียบกับที่ออกแบบกำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อสรุปให้เห็นภาพรวมว่าโครงการแผนงานหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ มีคุณภาพคุณประโยชน์มีความแม่นยำและมีนัยสำคัญเพียงไร

3. ลักษณะสำคัญของการประเมินมิติ 4 ด้านของรูปแบบการประเมิน CIPP การประเมิน มิติ 4 ด้านของรูปแบบการประเมิน CIPP มีลักษณะสำคัญแตกต่างกันออกไปทั้งในแง่วัตถุประสงค์และวิธีการประเมิน รวมทั้งความสัมพันธ์ของการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลงสรุปได้ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลักษณะสำคัญของการประเมิน 4 มิติ ตามรูปแบบการประเมิน CIPP

Stufflebeam and Shinkfield (2007, p. 335) อ้างถึงใน

รัตน์ะ บัวสนธ์ (2556, หน้า 19–21)

ลักษณะสำคัญ	การประเมินบริบท	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
วัตถุประสงค์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อนิยามบริบทที่เกี่ยวข้อง 2. เพื่อจำแนกประชากร เป้าหมาย และประเมิน ความต้องการจำเป็นของประชากรดังกล่าว 3. เพื่อจำแนกโอกาสสำหรับกำหนดความต้องการจำเป็น 4. เพื่อวินิจฉัยปัญหาบนพื้นฐานความต้องการจำเป็น 5. เพื่อตัดสินใจว่าเป้าหมายของโครงการ ตอบสนองความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเพียงพอหรือไม่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อจำแนกและประเมินสมรรถวิสัยของระบบการทำงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ 2. เพื่อกำหนดกลยุทธ์ทางเลือก ของโครงการ 3. เพื่อกำหนดออกแบบแนวทาง การนำโครงการไปใช้ 4. เพื่อกำหนดแนวทางการใช้งบประมาณและตาราง (ปฏิทิน) การปฏิบัติงาน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อค้นหาและคาดคะเนข้อจำกัดหรือข้อบกพร่องเกี่ยวกับแนวทาง การดำเนินกิจกรรมหรือการนำโครงการไปใช้ 2. เพื่อจัดหาสารสนเทศ สำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากแนวทาง การดำเนินงานของโครงการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อค้นหาการบรรยายและตัดสินใจเกี่ยวกับผลลัพธ์ของโครงการ โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์กับสารสนเทศของวัตถุประสงค์บริบท ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการ 2. ติความเกี่ยวกับคุณภาพ คุณประโยชน์ ความมีนัยสำคัญ และความถูกต้องแม่นยำของโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซง

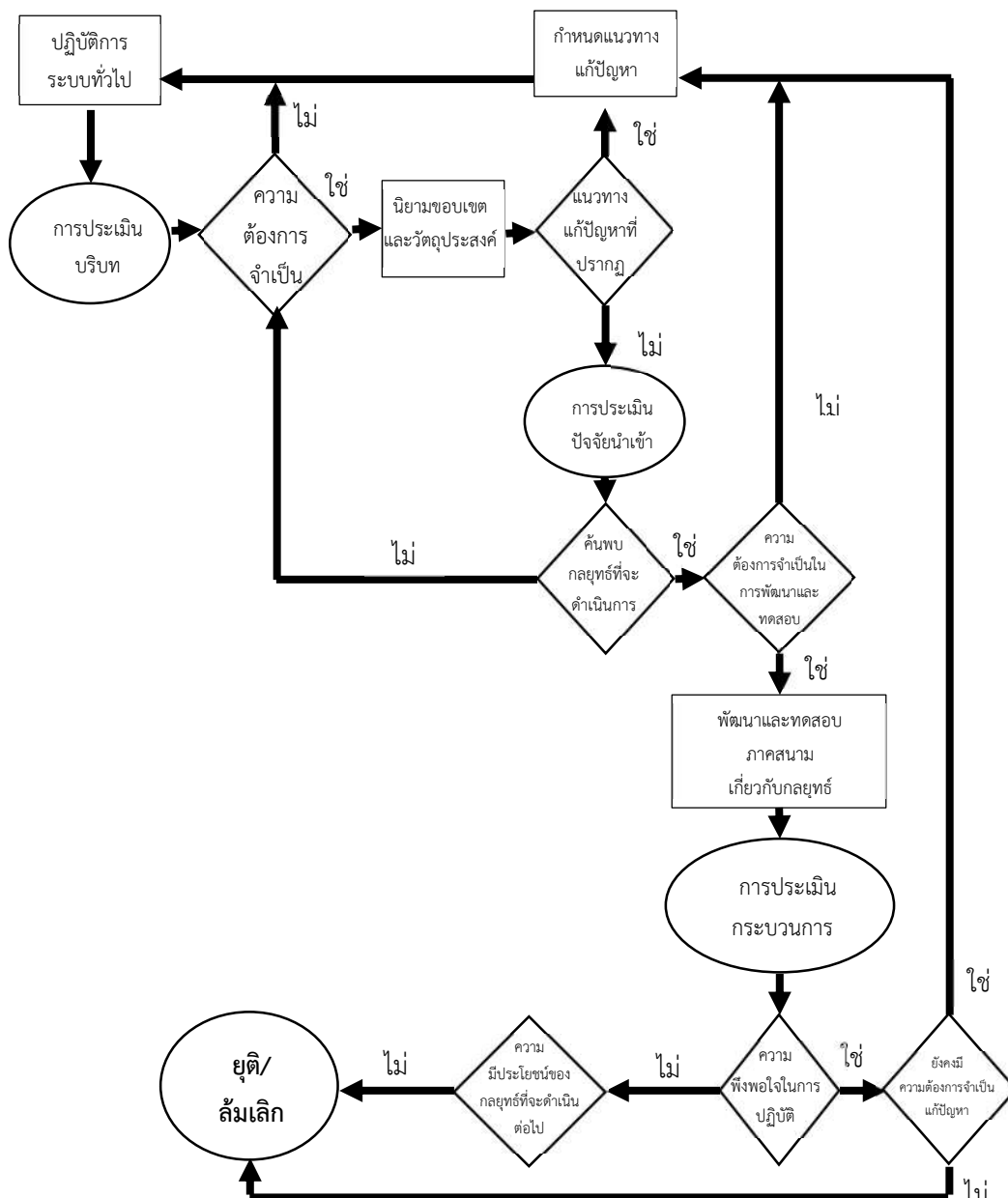
ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลักษณะสำคัญ	การประเมินบริบท	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
วิธีการ	การใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์ระบบ การสำรวจ การทบทวน เอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูล ทฤษฎีภูมิ การรับฟังความคิดเห็น การสัมภาษณ์ แบบทดสอบ วินิจฉัย และ เทคนิคเดลไฟ	สำรวจและวิเคราะห์ การมีอยู่ของบุคคล และวัสดุ อุปกรณ์ กลยุทธ์ การแก้ไข ปัญหา และแนวทางอื่นที่เกี่ยวข้อง ความเป็นไปได้ ต้นทุนและภาวะทางเศรษฐกิจ ใช้วิธีการบางอย่าง ได้แก่ การค้นหา เอกสาร ตรวจสอบ โครงการ ตัวอย่าง การโน้มน้าว ทีมงาน และ การทดลอง นำร่อง	ควบคุมกำกับ กิจกรรมต่าง ๆ และกระตุ้นเตือน เกี่ยวกับการ ไม่ได้ เข้าร่วม โครงการ ของบุคคลใด ๆ บรรยาย กระบวนการจริง ที่เกิดขึ้น สร้างปฏิสัมพันธ์ และทำการ สังเกตอย่าง ต่อเนื่องเกี่ยวข้อง กับ กิจกรรมต่าง ๆ ของทีม ปฏิบัติงานใน โครงการและ ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียอื่น ๆ	นิยาม เติงปฏิบัติการ และวัดผลลัพธ์ ตามเกณฑ์ รวบรวม การตัดสินใจ เกี่ยวกับผลลัพธ์ ของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียกับ โครงการ หรือ สิ่งแทรกแซง นั้น ๆ โดยใช้ การวิเคราะห์ เติงปริมาณและ เติงคุณภาพ รวมทั้ง เปรียบเทียบ ผลลัพธ์ทั้งหมด กับความต้องการ จำเป็น ในการได้รับ การตอบสนอง ของ กลุ่มเป้าหมาย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลักษณะสำคัญ	การประเมินบริบท	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
ความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง	<p>สำหรับตัดสินใจ กำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของเป้าหมายกับความต้องการ จำเป็นที่จะได้รับ การบริการหรือ การได้รับโอกาส การจัดลำดับ ความสำคัญ เกี่ยวกับ ระยะเวลา การใช้ งบประมาณ และ ทรัพยากร ความสัมพันธ์ของ วัตถุประสงค์กับ การแก้ไขปัญหา การจัดทำแผน เปลี่ยนแปลง ความ ต้องการจำเป็น และ จัดเตรียม สารสนเทศ พื้นฐาน สำหรับการ ตัดสินผลลัพท์</p>	<p>สำหรับเลือก แหล่งให้การ สนับสนุนกลยุทธ์ การแก้ปัญหา และ การออกแบบ แนวทาง การดำเนินงาน โครงการ การตัดสินใจ ปรับเปลี่ยนกิจกรรม งบประมาณ และ ตารางเวลา การดำเนินกิจกรรม เป็นการจัดหา สารสนเทศ เพื่อเป็นพื้นฐาน การตัดสินใจ นำโครงการไปใช้</p>	<p>สำหรับการใช้และ ปรับการออกแบบ โครงการควบคุมผล ที่จะเกิดจาก กระบวนการ ควบคุมผล ที่อาจจะเกิดจาก กระบวนการ และจัดเตรียม คำอธิบาย กระบวนการ ที่เกิดขึ้นจริง เพื่อใช้ตีความ ผลลัพท์ที่จะเกิดขึ้น ในตอนท้าย</p>	<p>สำหรับการตัดสินใจ เกี่ยวกับความต่อเนื่อง การยุติการปรับแต่ง หรือ เปลี่ยนแปลง จุดเน้นของกิจกรรม และ นำเสนอ บันทึก รายงานที่ชัดเจนของ ผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด จากกิจกรรมต่าง ๆ (ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ) เปรียบเทียบ ผลการประเมินความ ต้องการจำเป็นที่ได้รับ การตอบสนอง กับ วัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้</p>

4. รูปแบบการประเมิน CIPP มีลักษณะเป็นกลยุทธ์เชิงระบบสำหรับการปรับปรุง เนื่องจากรูปแบบการประเมิน CIPP ในแต่ละมิติของการประเมินจะมีความต่อเนื่องส่งผลต่อกัน สำหรับการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงปรับแต่งส่วนต่าง ๆ ของโครงการหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า รูปแบบการประเมิน CIPP สามารถนำมาใช้ในฐานะกลยุทธ์เชิงระบบสำหรับการปรับปรุง โครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซง สรุปได้ตามแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ฝั่งไหลของรูปแบบการประเมินในฐานะที่เป็นตัวกระตุ้นการปรับปรุงเชิงระบบ
ที่มา : Stufflebeam and Shinkfield (2007, p. 348) อ้างถึงใน รัตนะ บัวสนธ์ (2556, หน้า 22)

รัตนะ บัวสนธิ์ (2556, หน้า 22) จากแผนภาพที่ 3 จะเห็นว่า ผลจากการประเมินมิติ 4 ด้าน ตามรูปแบบการประเมิน CIPP จะนำมาใช้สำหรับการปรับปรุงการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป ๆ ไปตามลำดับ รวมทั้งยังใช้สำหรับการประเมินในมิติต่อไป ๆ ไปอีกด้วย ยกตัวอย่าง เช่น ผลจากการประเมินบริบท ทำให้พบความต้องการจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงวัตถุประสงค์และแนวทางแก้ปัญหาหลังจากนั้นก็ทำการประเมินปัจจัยนำเข้า ซึ่งจะทำให้ได้กลยุทธ์ที่จะใช้ดำเนินการแก้ปัญหา และนำไปสู่การพัฒนาและทดสอบภาคสนามเกี่ยวกับกลยุทธ์ดังกล่าว โดยการประเมินกระบวนการ และผลผลิตถ้าหากการประเมินกระบวนการ และผลผลิตก่อให้เกิดความพึงพอใจผลการปฏิบัติหรือดำเนินโครงการที่ผ่านมาก็นำไปสู่การพิจารณาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการแก้ปัญหาต่อไปตามลำดับวัฏจักรเดิม แต่ถ้าผลการปฏิบัติของโครงการไม่ก่อให้เกิดความพึงพอใจหรือแม้ว่าพึงพอใจแต่ความต้องการจำเป็นในการแก้ปัญหาไม่เป็นที่ต้องการอีกต่อไปก็จะนำไปสู่การยุติล้มเลิกการดำเนินการในที่สุด

สำหรับการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแลในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิป (CIPP Model) ของ สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam and Shinkfield (2007, p. 348) อ้างถึงใน รัตนะ บัวสนธิ์ (2556, หน้า 22) ซึ่งประกอบด้วย 1) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) 2) การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) 3) การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และ 4) การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation)

แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ความหมายของสุขภาพ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า สุขภาพ ไว้หลายท่าน ผู้ประเมินขอนำเสนอ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 1) ได้ให้ความหมาย สุขภาพ หมายถึง ระดับของประสิทธิภาพเชิงการทำงานหรือเชิงเมตาบอลิกของสิ่งมีชีวิตทั่ว ๆ ไป องค์การอนามัยโลกให้คำนิยาม "สุขภาพ" ไว้อย่างกว้าง ๆ ในธรรมนูญปี ค.ศ. 1948 ว่าหมายถึง สภาวะอันสมบูรณ์ของความเป็นอยู่ดี (well-being) ทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคมของบุคคล โดยมีได้หมายถึงเฉพาะแต่ความปราศจากโรค หรือความไม่ทุพพลภาพเท่านั้น (a state of complete physical, mental, and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.)

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (2545, หน้า 1) ได้ให้ความหมาย สุขภาพ หมายถึง ภาวะที่มีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายคือร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงคล่องแคล่วมีกำลังไม่เป็นโรค ไม่พิการ ไม่มีอุบัติเหตุอันตรายเป็นสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ

WHO (1998) อ้างอิงใน กรมอนามัย (2547, หน้า 16-73) องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมาย สุขภาพ หมายถึง ภาวะแห่งความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายจิตใจ และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี ไม่ใช่เพียงแต่ความปราศจากโรคและทุกข์ผลลัพท์สุขภาพเท่านั้น องค์ประกอบ 4 ส่วน ดังนี้

1. สุขภาพกาย หมายถึง สภาพที่ดีของร่างกายกล่าวคืออวัยวะต่าง ๆ อยู่ในสภาพที่ดี มีความแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ร่างกายสามารถทำงานได้ตามปกติ และมีความสัมพันธ์กับทุกส่วนเป็นอย่างดี และก่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีในการทำงาน

2. สุขภาพจิต หมายถึง สภาพของจิตใจที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ มีจิตใจเบิกบาน แจ่มใส มิให้เกิดความซับซ้อนใจ หรือขัดแย้งในใจสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขสามารถควบคุมอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งผู้มีสุขภาพจิตดีย่อมมีผลมาจากสุขภาพกายดีด้วย ดังที่ John Lock ได้กล่าวไว้ว่า A Sound mind is in a sound body คือ จิตใจที่แจ่มใส ย่อมอยู่ในร่างกายที่สมบูรณ์

3. สุขภาพสังคม หมายถึง บุคคลที่มีสภาวะทางกายและจิตใจที่สมบูรณ์ มีสภาพของความเป็นอยู่หรือการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนสามารถปฏิสัมพันธ์และปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดีและมีความสุข

4. สุขภาพจิตวิญญาณ หมายถึง สภาวะที่ดีของปัญญาที่มีความรู้ทั่วรู้เท่าทันกัน และความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดี ความซื่อ ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

อนงค์ มุลบุญ (2557, หน้า 9) ได้ให้ความหมาย สุขภาพ หมายถึง การมีสุขภาพเป็นปกติ มีสภาวะที่มีสุขและมีภาวะที่ร่างกายปราศจากโรค และมีสุขภาพจิตที่มีความสงบสุข

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง สุขภาพ หมายถึง บุคคลที่มีภาวะความพร้อมสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ในทุกส่วนของร่างกายมีสุขภาพจิตดี สุขภาพกาย สุขภาพสังคมและสุขภาพจิตวิญญาณ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข

ความหมายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ไว้หลายท่าน ผู้ประเมินขอเสนอ ดังนี้

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (World Health Organization (1998) อ้างอิงใน สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2556, หน้า 14) ได้ให้ความหมาย โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง “โรงเรียนที่มีขีดความสามารถ แข็งแกร่ง มั่นคง ที่จะเป็นสถานที่ที่มีสุขภาพดี เพื่อการอาศัยศึกษา

และการทำงาน” “A health promoting school is a constancy strengthening its capacity as a healthy setting for living, learning and working”

Green & Kruter (1991, p.4) อ้างถึงใน อมรรัตน์ พึ่งนวม (2556, หน้า 11) ได้ให้ความหมาย การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง ผลรวมของการสนับสนุนทางการศึกษา และสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อให้เกิดผล ต่อการปฏิบัติ และสภาพการดำรงชีวิตที่นำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีได้

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง โรงเรียนที่มีความร่วมมือร่วมใจ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพ อนามัยอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นการปลูกฝังและสร้างนิสัยของการมีสุขภาพและสุขภาพที่ดีให้เกิดแก่ ทุกคนในโรงเรียน

องค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

WHO (1998) อ้างถึงใน กรมอนามัย (2547, หน้า 16-73) คณะผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลก ได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพไว้ 10 องค์ประกอบ ซึ่งกรมอนามัยได้ กำหนดแนวทางการดำเนินในแต่ละองค์ประกอบไว้ ดังนี้

1. นโยบายของโรงเรียน (School Policies)

นโยบายของโรงเรียนเป็นข้อความ ที่กำหนดทิศทางการดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพของ โรงเรียนซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกิจกรรมและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งการกำหนด นโยบายส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนต้องเกิดจากความเห็นชอบของบุคลากร เกี่ยวข้องทั้งใน และนอกโรงเรียนและเป็นเครื่องนำทางการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้อง ได้รับทราบทำให้การดำเนินงาน มีความชัดเจน ซึ่งโรงเรียนมีแนวทางในการกำหนดนโยบายส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ดังนี้

1.1 โรงเรียนมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน เพื่อเป็นองค์หลัก ในการบริหารจัดการนโยบายอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งประกอบด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้แทนองค์กรในชุมชน

1.2 โรงเรียนประกาศนโยบายส่งเสริมสุขภาพ และมีการถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติให้ ครอบคลุมประเด็นสำคัญด้านส่งเสริมสุขภาพ 9 ประการ ดังนี้

- 1.2.1 การส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพนักเรียน
- 1.2.2 การเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพ
- 1.2.3 การพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติ
- 1.2.4 การคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน

1.2.5 การส่งเสริมการออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพให้แก่นักเรียน และชุมชนโดยมีโรงเรียน เป็นศูนย์กลาง

1.2.6 การส่งเสริมสุขภาพจิตและเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง

1.2.7 การพัฒนาระบบการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.2.8 การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน

1.2.9 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาสุขภาพนักเรียนบุคลากร ในโรงเรียนและชุมชน

1.3 การถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติ

1.3.1 มีแผนงาน/โครงการรองรับนโยบายส่งเสริมสุขภาพ

1.3.2 บุคลากรในโรงเรียนทราบนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ

1.3.3 ผู้ปกครองทราบนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ

1.3.4 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป ทราบนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ

2. การบริหารจัดการในโรงเรียน

การจัดองค์กรและระบบบริหารงาน เพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความต่อเนื่องโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้โรงเรียนมีการบริหารจัดการ โครงการส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบ ในด้านการวางแผนโครงการการจัดองค์กร การนิเทศ ติดตาม และการประเมินผลภายใต้การเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่รู้บทบาทหน้าที่ชัดเจน ทั้งของตนและภาคีต่าง ๆ ในชุมชนของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนควรมีแนวทางในการบริหารจัดการ ในโรงเรียน ดังนี้

2.1 มีการจัดทำแผนงานโครงการส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบ ดังนี้

2.1.1 มีการรวบรวมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม

2.1.2 มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของโรงเรียน

2.1.3 มีการระบุกิจกรรมและกำหนดเวลา

2.1.4 มีการระบุการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

2.1.5 มีการระบุการใช้ทรัพยากรและหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์

2.1.6 มีการระบุกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2 แผนงานโครงการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนควรครอบคลุมมิติต่าง ๆ 3 ประการคือ

2.2.1 การเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาทั้งปัญหาสุขภาพ และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของทุกคนในโรงเรียน

2.2.2 การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค เพื่อให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงรวมทั้งการพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นผลดีต่อ สุขภาพและความปลอดภัย

2.2.3 การปรับปรุงแก้ไขสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ และสังคมในโรงเรียนให้ปลอดภัย และส่งผลดีต่อสุขภาพของทุกคนในโรงเรียน

2.3 มีการจัดองค์การรองรับแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพ ดังนี้

2.3.1 มีคณะกรรมการที่ปรึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ

2.3.2 มีคณะทำงานรับผิดชอบในแต่ละแผนงาน/โครงการซึ่งประกอบด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้แทนองค์กรในชุมชน

2.3.3 มีผู้นำนักเรียนส่งเสริมสุขภาพปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่

2.4 มีการนิเทศ/ติดตามและการประเมินผล ดังนี้

2.4.1 แผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพ มีการนิเทศติดตามดูระบบของโรงเรียน อย่างต่อเนื่อง มีการสรุปผลการนิเทศ และมีการนำผลการนิเทศไปใช้พัฒนางาน

2.4.2 มีการประเมินแผนงาน/โครงการและรายงานผลการประเมิน

3. โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน

โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนเป็นโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ดำเนินการ ร่วมกันระหว่างโรงเรียนผู้ปกครอง และสมาชิกของชุมชนโดยมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

3.1 โครงการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพเกิดจากการมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

3.2 ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการอย่างเป็นระบบ 5 ขั้นตอน ดังนี้

3.2.1 การร่วมวิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหา

3.2.2 ร่วมวางแผนในการดำเนินงาน

3.2.3 ร่วมดำเนินการ

3.2.4 ร่วมตรวจสอบทบทวน

3.2.5 ร่วมแก้ไขพัฒนาและปรับปรุง

3.3 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน

3.4 ประชาชนมีความพึงพอใจต่อโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน

4. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ

การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ หมายถึง การจัดการควบคุมดูแลปรับปรุงภาวะ ต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ให้อยู่ในสภาพที่ถูกต้องลักษณะเอื้อต่อการเรียนรู้ส่งเสริม

สุขภาพกาย สุขภาพจิต และสังคม รวมถึงการป้องกันโรคและอันตรายที่เกิดขึ้น ทั้งต่อนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน เป็นไปตามมาตรฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และเพื่อกำหนดมาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 การบริหารจัดการควบคุมดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ให้ถูกสุขลักษณะ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

4.1.1 ผู้รับผิดชอบสำรวจสิ่งแวดล้อมทุกต้นปีการศึกษา โดยใช้แบบสำรวจสุขภาพภายในโรงเรียน

4.1.2 สรุปผลการสำรวจเพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนและผู้บริหารโรงเรียน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

4.1.3 จัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อปรับปรุงแก้ไขสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานและประเมินซ้ำเมื่อสิ้นปี

4.1.4 ดำเนินการให้มีการสำรวจ และทำลายแหล่งลูกน้ำยุงลายอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

4.2 การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางสังคมในโรงเรียน ที่มีผลต่อสุขภาพจิตของนักเรียน และบุคลากรมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.2.1 สนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมเป็นคณะดำเนินงานของคณะกรรมการต่าง ๆ ในโรงเรียนร่วมกับครู และกรรมการจากภายนอกโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ

4.2.2 สนับสนุนกิจกรรมชุมชนของนักเรียน เช่น ให้สถานที่ งบประมาณสนับสนุน

4.2.3 เปิดโอกาสให้นักเรียนที่รวมกลุ่มกันทำงานต่าง ๆ ได้เสนอผลงาน หรือกิจการที่ทำให้เป็นที่รับรู้ต่อสมาชิกในโรงเรียน

4.2.4 ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านสุขภาพ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่โรงเรียนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

4.2.5 จัดให้มีกิจกรรมสังสรรค์ร่วมกันระหว่างคณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน

4.2.6 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อบรรยากาศภายในโรงเรียน

5. บริการอนามัยในโรงเรียน

บริการอนามัยในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดให้มีบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักเรียนทุกคนได้แก่ การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพการตรวจสุขภาพ และการรักษาพยาบาลเบื้องต้นในโรงเรียนโดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 การตรวจสุขภาพนักเรียน

5.1.1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ขึ้นไปตรวจสุขภาพด้วยตนเอง โดยใช้แบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

5.1.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ประถมศึกษาปีที่ 4 ได้รับการตรวจสุขภาพโดยบุคลากรสาธารณสุข หรือครูอนามัยอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

5.2 การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพการป้องกันโรค

5.2.1 นักเรียนได้รับการทดสอบสายตาปีละ 1 ครั้ง

5.2.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้รับการทดสอบการได้ยินด้วยเครื่องตรวจการได้ยิน

5.2.3 นักเรียนได้รับการตรวจสุขภาพช่องปาก โดยบุคลากรสาธารณสุขปีละ 1 ครั้ง

5.2.4 นักเรียนไม่มีฟันแท้ผุ (ฟันที่ได้รับการอุดหรือแก้ไขแล้วถือว่าไม่ผุ)

5.2.5 นักเรียนไม่มีภาวะเหงือกอักเสบ

5.2.6 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้รับการฉีดวัคซีนโรคหัดเยอรมัน โรคคางทูม (MMR)

5.2.7 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรควัณโรค (BCG)

5.2.8 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้รับการฉีดวัคซีน ป้องกันโรคคอตีบ โรคบาดทะยัก (DT) และวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอ (OPV) กระตุ้น

5.2.9 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่เคยได้รับการฉีดวัคซีน ป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก ไอกรณ (dtp) หรือเคยได้รับมาน้อยกว่า 4 ครั้ง ได้รับการฉีดวัคซีน (dt) 2 ครั้ง

5.2.10 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการฉีดวัคซีน dt กระตุ้น

5.3 การรักษาพยาบาลเบื้องต้น จากครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

5.3.1 มียา และเวชภัณฑ์ที่จำเป็น ในการดูแลรักษา พยาบาลเบื้องต้น

5.3.2 นักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพได้รับการช่วยเหลือ

5.3.3 นักเรียน และบุคลากรที่เจ็บป่วยเกินขอบเขตการบริการของห้องพยาบาล ได้รับการส่งต่อเพื่อการรักษา

6. สุขศึกษาในโรงเรียน (School health education)

สุขศึกษาในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดกิจกรรมสุขศึกษา ทั้งในหลักสูตรการศึกษา และผ่านทางกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และมีการฝึกปฏิบัติที่นำไปสู่ การมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ต่อการมีสุขภาพดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กวัยเรียน และเยาวชน มีทักษะสุขภาพ (Health skills) และทักษะชีวิต (Life skills) และเพื่อให้เด็กนักเรียน และเยาวชน มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมติดตัวไปสู่วัยผู้ใหญ่ โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

6.1 การให้ความรู้และสร้างเสริมเจตคติ ตามสุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ ดังนี้

- 6.1.1 ดูแลรักษาร่างกายและของใช้ให้สะอาด
- 6.1.2 รักษาฟันให้แข็งแรง และแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง
- 6.1.3 ล้างมือให้สะอาด ก่อนรับประทานอาหารและหลังการขับถ่าย
- 6.1.4 รับประทานอาหารสุก สะอาด ปราศจากสารอันตราย และหลีกเลี่ยงอาหารรสจัด
- 6.1.5 งดบุหรี่ สุรา สารเสพติด การพนันและการสำส่อนทางเพศ
- 6.1.6 สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อบอุ่น
- 6.1.7 ป้องกันอุบัติเหตุด้วยการไม่ประมาท
- 6.1.8 ออกกำลังกายสม่ำเสมอและตรวจสุขภาพประจำปี
- 6.1.9 ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ
- 6.1.10 มีสำนึกต่อส่วนรวมร่วมสร้างสรรค์สังคม

6.2 นักเรียนไม่เป็นยา

6.3 นักเรียนแปรงฟันอย่างถูกวิธี

6.4 การฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้อง กับสุขบัญญัติแห่งชาติ

7. โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย (Nutrition/food safety)

โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย หมายถึง การส่งเสริมให้นักเรียน มีภาวะการเจริญเติบโต สมวัยโดยจัดให้มีอาหารที่มีคุณค่าต่อสุขภาพ สะอาด ปลอดภัย ให้กับนักเรียน และ บุคลากร ในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการเฝ้าระวัง ป้องกัน และแก้ไขปัญหาด้านโภชนาการ เพื่อให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน มีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและมีความปลอดภัย ในการบริโภค และเพื่อให้มีสถานที่รับประทานอาหารปรุงอาหารและจำหน่ายอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงาน ใน 2 เรื่อง ดังนี้

7.1 โภชนาการในโรงเรียน มีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

7.1.1 นักเรียนได้รับการประเมินภาวะโภชนาการด้วยวิธีเจริญเติบโต อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

7.1.2 นักเรียนมีน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูงปกติ ตามกราฟแสดงเกณฑ์อ้างอิง

การเจริญเติบโตของกรมอนามัย

7.1.3 นักเรียนที่พบว่ามีความผิดปกติได้รับการแก้ไข

7.1.4 นักเรียนได้รับการตรวจ หรือประเมินภาวะโลหิตจาง ปีละ 1 ครั้ง

7.1.5 นักเรียนได้รับยาเม็ดเสริมธาตุเหล็ก 1 เม็ด (60 กรัม) ต่อสัปดาห์

7.1.6 นักเรียนได้รับการตรวจภาวะการขาดสารไอโอดีน (โดยวิธีคล้ำคอ) ปีละ 1 ครั้ง

7.1.7 นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกวัน

7.1.8 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ได้รับ อาหารเสริมต่าง ๆ เพื่อการเจริญเติบโต อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง (ยกเว้นนักเรียนที่มีภาวะโภชนาการเกิน)

7.1.9 นักเรียนมีความรู้ในการเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่า ถูกหลักโภชนาการ และความปลอดภัย

7.2 การสุขาภิบาลอาหารและความปลอดภัยของอาหาร

7.2.1 สํารวจสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนตามแบบสำรวจของกรมอนามัยทุกต้นปีการศึกษา

7.2.2 ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องตามมาตรฐาน

7.2.3 ควบคุมดูแลด้านความปลอดภัยของอาหาร โดยเฉพาะสารปนเปื้อน โดยให้ความรู้เรื่องการเลือกซื้ออาหารแก่นักเรียน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปรุงอาหารหรือผู้ขาย และประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในการตรวจสอบความปลอดภัยด้านอาหาร

8. การออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ (Physical exercise, sport, recreation)

การออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน มีการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพโดยการจัดสถานที่ อุปกรณ์และกิจกรรมการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาใช้สถานที่ และอุปกรณ์ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นตามความเหมาะสม ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

8.1 การจัดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการสำหรับนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนและการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน หน่วยงานอื่น โดยใช้กิจกรรมการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ

8.1.1 มีสถานที่และอุปกรณ์ส่งเสริมการออกกำลังกายในโรงเรียน

8.1.2 จัดกิจกรรมออกกำลังกายสำหรับนักเรียนและประชาชน

8.1.3 มีชมรม/ชุมนุม/กลุ่ม จัดกิจกรรมออกกำลังกายกีฬาและนันทนาการในโรงเรียน

8.2 การพัฒนาสมรรถภาพร่างกาย ตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมพลศึกษา

8.2.1 นักเรียนได้รับการทดสอบสมรรถภาพ ทางกายตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมพลศึกษาปีละ 1 ครั้ง

8.2.2 นักเรียนมีสมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมพลศึกษา

8.2.3 ให้คำปรึกษาและติดตามความก้าวหน้าแก่นักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ทดสอบสมรรถภาพทางกาย

9. การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม (Counseling/social support)

การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม หมายถึง ระบบบริการให้คำปรึกษาแนะแนว และช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพกายสุขภาพจิต และภาวะเสี่ยง รวมทั้งพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนที่มีปัญหา ได้รับการช่วยเหลือจากระบบบริการของโรงเรียน โดยความร่วมมือของครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน ซึ่งควรดำเนินการให้สอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน ดังนี้

9.1 ครูที่ปรึกษา/ ครูประจำชั้น สัมภาษณ์ข้อมูลนักเรียน เพื่อให้รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

9.2 ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น/ครู ฝ่ายปกครอง ประชุมปรึกษาหารือเพื่อจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาเพื่อการวางแผนดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

9.3 กรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือก็ควรส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

9.4 ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น/คณะกรรมการระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน/ คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนติดตามนักเรียน ที่ช่วยเหลือเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ

9.5 ประสานงานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและชุมชน โดยเฉพาะผู้ปกครอง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

10. การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน (Health promotion for staff)

การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ส่งผลดีต่อสุขภาพของตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในโรงเรียนโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนมีการประเมินสุขภาพปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อสุขภาพ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนและชุมชนโดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

- 10.1 บุคลากรในโรงเรียนมีการประเมินสุขภาพ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 10.2 บุคลากรได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องสุขภาพ อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง
- 10.3 ไม่มีการสูบบุหรี่ในบริเวณโรงเรียน
- 10.4 ไม่มีการดื่มแอลกอฮอล์ในบริเวณโรงเรียน
- 10.5 บุคลากรในโรงเรียนร่วมกิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพที่โรงเรียนจัดขึ้น

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง องค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพทั้ง 10 ประการ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) เป็นองค์ประกอบด้านกระบวนการซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจะขาดไม่ได้ ได้แก่ นโยบายของโรงเรียนและการบริหารจัดการในโรงเรียน 2) เป็นองค์ประกอบด้านการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นส่วนช่วยให้การดูแลส่งเสริมสุขภาพเด็กและบุคลากร มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่ บริการอนามัยในโรงเรียน สุขศึกษาในโรงเรียน โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย การออกกำลังกายกีฬาและนันทนาการ การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน โดยมีโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับองค์ประกอบอื่น ๆ เป็นแนวคิดสำคัญที่มุ่งให้โรงเรียนและชุมชนร่วมการทำงาน เพื่อให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่แข็งแรงและยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับงานอนามัยโรงเรียน

จินนา ยูนพันธ์ (2541, หน้า 4) อ้างอิงใน อมรรัตน์ พึ่งน่วม (2556, หน้า 21-24) ได้กล่าวว่า งานอนามัยโรงเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมหรือดำเนินการ เพื่อป้องกันรักษาและส่งเสริมสุขภาพ ของบุคลากรในโรงเรียนให้มีสุขภาพดี โดยการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน จะประกอบด้วยกิจกรรมหลัก ๆ 4 ด้าน ดังนี้

4.1 การบริการสุขภาพในโรงเรียน (School Health Service) เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการต่อนักเรียนโดยตรงในการที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรครักษาพยาบาล และฟื้นฟู ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่สำคัญ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพอนามัยนักเรียน ได้แก่

4.1.1 การบันทึกสุขภาพประจำตัวนักเรียน ซึ่งทางโรงเรียนจะต้องจัดให้มีไว้ประจำตัวนักเรียนทุกคนตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อใช้ในการบันทึกประวัติบริการสุขภาพที่นักเรียนได้รับจากแพทย์เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือครู

4.1.2 การตรวจสุขภาพนักเรียน เป็นการเฝ้าระวังทางสุขภาพ เพื่อค้นหาความบกพร่องของสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ในระยะเริ่มแรกช่วยให้การแก้ไขรักษาง่ายขึ้น

4.1.3 การรักษานักเรียนที่เจ็บป่วยฉุกเฉินการเจ็บป่วยเล็กน้อยหรือการเจ็บป่วยอย่างกะทันหันเพื่อให้การรักษาคำแนะนำและการปฐมพยาบาลได้ถูกต้อง นักเรียนที่ให้การรักษาแล้วอาการ

ป่วยไม่ดีขึ้น ในรายที่มีอาการรุนแรงส่งโรงพยาบาลโดยด่วนแล้ว แจ้งให้ผู้ปกครองทราบส่วนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เมื่อตรวจพบนักเรียนที่เจ็บป่วยในรายที่รักษาได้ให้รักษา ถ้ารักษาไม่ได้ให้ส่งต่อแพทย์

4.1.4 การติดตามผลการรักษานักเรียนที่เจ็บป่วย ซึ่งได้ให้การรักษารับคำแนะนำจากครู แพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขแล้ว ต้องมีการติดตามช่วยเหลือในการรักษาที่ถูกต้องและการติดตามดูอาการ และผลของการช่วยเหลือต่อไป ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งที่จะช่วยให้การรักษาได้ผลดี โดยการติดตามในโรงเรียนและติดตามเยี่ยมที่บ้าน

4.1.5 การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค เพื่อป้องกันโรคติดต่อที่เป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยเรียน การสร้างภูมิคุ้มกันโรค ควรจะกระทำในระยะเวลาที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน และตามกำหนดที่เหมาะสมกับวัคซีนแต่ละชนิด ตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด

4.1.6 การส่งเสริมโภชนาการในโรงเรียน เป็นการส่งเสริมการจัดบริการอาหารกลางวัน โดยการจัดให้นักเรียนทุกคนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน เพื่อเสริมสร้างโภชนาการที่ดีส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายสติปัญญาอารมณ์และสังคม ซึ่งโรงเรียนอาจมีรูปแบบการจัดบริการอาหารกลางวันที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับงบประมาณการบริหารจัดการ เช่น การจัดบริการอาหารกลางวันแบบโรงเรียนทำเอง ให้บุคคลภายนอกมาจำหน่าย หรือให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านแล้วโรงเรียนจัดทำบางส่วน เป็นต้น สำหรับนักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานมีการช่วยเหลือโดยการให้อาหารเสริมนม และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

4.2 การสอนสุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Education) เป็นการถ่ายทอดความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยไปสู่นักเรียนโดยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์มีเจตคติที่ดีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่จะนำไปสู่การเป็นผู้มีสุขภาพดี ซึ่งการสอนสุขศึกษาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของบุคลากรที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบ คือ ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้ปกครอง โดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือ ต้องการให้นักเรียนมีสุขภาพแข็งแรง ซึ่งการสอนสุขศึกษาของครู อาจเป็นการสอน ที่จัดสอดแทรก หรือผสมผสานเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนของทุกวิชา ในแต่ละชั้น ซึ่งจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยแตกต่างกันออกไป ส่วนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีบทบาทในการเป็นผู้ให้สุขศึกษาด้วยตนเอง โดยการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนตามโอกาสต่าง ๆ นอกจากนี้ยังร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอนสุขศึกษาในโรงเรียนร่วมกับผู้นำนักเรียนฝ่ายส่งเสริมอนามัย เช่น การจัดเสียงตามสาย นิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขศึกษาหน้าเสาธง เป็นต้น

4.3 อนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน (School Health Living) การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้ถูกสุขลักษณะ เป็นการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง

เกิดความตระหนัก และสำนึกในบทบาทหน้าที่ ที่พึงมีต่อสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ถูกต้อง มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

4.3.1 การควบคุมป้องกันและปรับปรุง สิ่งที่จะเข้าสู่ร่างกายนักเรียนให้ปลอดภัย จากเชื้อโรค หรือสารพิษ เพื่อป้องกันมิให้นักเรียนได้รับอันตรายจากสิ่งเรานั้น ซึ่งประกอบด้วย

4.3.1.1 การควบคุมอาคารและเครื่องมือสำหรับนักเรียนให้ถูกสุขลักษณะ

4.3.1.2 การจัดหาดูแลน้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียนให้สะอาดและเพียงพอ

4.3.1.3 การจัดให้มีอ่างล้างมือพร้อมน้ำใช้ที่สะอาด เพื่อให้นักเรียนได้ล้างมือ

ก่อนรับประทานอาหาร

4.3.2 การกำจัดสิ่งขับถ่ายและสิ่งเหลือทิ้ง ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนไม่ให้แพร่กระจายโรค หรือสร้างเหตุรำคาญต่อนักเรียนในโรงเรียนและชุมชน

4.3.2.1 การจัดให้มีส้วมและที่ปัสสาวะชายที่ถูกสุขลักษณะอย่างพอเพียง

4.3.2.2 การรวบรวมและกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธี

4.3.2.3 การกำจัดน้ำโสโครกในโรงเรียนไม่ให้เกิดการท่วมขังหรือเน่าเหม็น

4.3.3 การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั่วไปในโรงเรียนให้อยู่ในสภาพน่าอยู่อาศัย ได้แก่

4.3.3.1 การปรับปรุงดูแลบริเวณโรงเรียน สนาม ทางเดิน สวนหย่อม ต้นไม้ต่าง ๆ ให้เกิดความสวยงามและเป็นระเบียบปลอดภัย และนักเรียนได้รับอากาศบริสุทธิ์

4.3.3.2 การจัดห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียนให้ถูกต้องมีแสงสว่าง และระบายอากาศได้ดี

4.3.3.3 การจัดห้องพยาบาลให้ถูกสุขลักษณะ และจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ให้ครบถ้วน

4.3.3.4 การดูแลรักษาความสะอาดทั่วไปของสระน้ำ อาคารเรียน ห้องเรียน ห้องส้วม และโรงเรียน

4.4 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน (School and Home Relationship) ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน เป็นกระบวนการสื่อสาร 2 ทางระหว่างบ้านและโรงเรียน ในอันที่จะเสริมสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพรับรู้ปัญหา และร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านชุมชน และโรงเรียนอาจใช้กิจกรรม หรือวิธีการได้หลายอย่าง เช่น การจัดประชุมผู้ปกครองก่อนเปิดภาคเรียนแรกของทุกปีเพื่อให้ผู้ปกครอง ทราบนโยบายของโรงเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ แก่โรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการรายงานความประพฤติภาวะสุขภาพของนักเรียน และผลการเรียน

ให้ผู้ปกครองทราบ นอกจากนี้โรงเรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนได้ โดยการให้ใช้อาคารสถานที่ในการจัดบริการทางสาธารณสุข การพัฒนาชุมชน หรือบริเวณโรงเรียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง งานอนามัยโรงเรียน สำหรับบุคลากรที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียนประกอบด้วย ฝ่ายการศึกษา และฝ่ายสาธารณสุข ทั้งที่เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และสนับสนุนบุคลากรผู้รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูอนามัยโรงเรียน คณะครู แพทย์พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่วนผู้สนับสนุน ได้แก่ ท้องถิ่น ท้องที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน

แนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

กรมอนามัย (2547, หน้า 10-12) ได้กล่าวถึง การดำเนินงานเพื่อเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ควรเกิดจากการที่คณะครูและนักเรียน ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีสุขภาพดี มีความจำเป็นในการปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง ตั้งแต่เด็กและมุ่งที่จะสร้างให้โรงเรียน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาความเป็นอยู่ อยากรมีสุขภาพดีของทุกคนภายในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานต้องการการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง จัดผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ดังนี้

1. การสร้างความสนับสนุนของชุมชนและท้องถิ่นเพื่อให้เกิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
ผู้บริหารโรงเรียนควรชี้แจงแก่ครูนักเรียนผู้ปกครองผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับความสำคัญ และความจำเป็นในการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระหว่างโรงเรียนและชุมชน จากนั้นผู้บริหารโรงเรียนสามารถแจ้งความประสงค์เข้าร่วมโครงการได้ที่หน่วยงานต้นสังกัดระดับจังหวัดหรือเขตพื้นที่การศึกษา และประสานการดำเนินงาน กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่

2. จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสรรหากลุ่มบุคคล ที่สนใจงานส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและชุมชน แต่งตั้งเป็นคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนจำนวน 10 ถึง 15 คน ซึ่งประกอบด้วยครู นักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้แทนองค์กรในชุมชน โดยคณะกรรมการจะทำหน้าที่ในการร่วมกันค้นหาแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาสู่การเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

3. จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาสรรหา และแต่งตั้งคณะกรรมการ ที่ปรึกษาจากผู้นำชุมชน และผู้สนใจในพื้นที่โดยคณะกรรมการชุดนี้ จะทำงานร่วมกับโรงเรียนในการเผยแพร่ข่าวสาร

ด้านการส่งเสริมสุขภาพตลอดจนระดมทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนและสร้างความแข็งแกร่งในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

4. วิเคราะห์สถานการณ์

คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ดำเนินการสำรวจสถานการณ์ด้านสุขภาพของโรงเรียนและชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ เช่น สถานการณ์ปัญหาสุขภาพ สภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางสังคม กฎระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมาย รวมทั้งทรัพยากรในชุมชน ที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ

5. กำหนดจุดเริ่มต้นในการทำงาน

คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน นำผลจากการวิเคราะห์สถานการณ์สุขภาพของโรงเรียนและชุมชนร่วมระดมความคิดเห็นในการกำหนดประเด็น เพื่อดำเนินการส่งเสริมสุขภาพตามความต้องการของนักเรียน บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

6. จัดทำแผนปฏิบัติการ

คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน มีการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน โดยการจัดประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้เกี่ยวข้อง มีการประเมินผลการดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลสำเร็จ และมีการปรับแผนงานเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

7. ติดตามและประเมินผล

คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน มีการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน โดยการจัดประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้เกี่ยวข้อง มีการประเมินผลการดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลสำเร็จ และมีการปรับแผนงานเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง ในการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

8. พัฒนาเครือข่ายระดับท้องถิ่น

คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนแต่ละโรงเรียน มีการผลักดันและสนับสนุนการดำเนินงาน ซึ่งกันและกันด้วยการสร้างเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสพการณ์และแหล่งทรัพยากร ตลอดจนมีการจูงใจให้โรงเรียนอื่น ๆ ที่ยังไม่ร่วมโครงการเกิดความตื่นตัว และร่วมดำเนินการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน ตามแนวทางโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง แนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ การดำเนินงานเพื่อเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพควรเกิดจากการที่คณะครูและนักเรียน

จัดผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน โดยมีขั้นตอน 1) การสร้างความสนับสนุนของชุมชนและท้องถิ่น 2) จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน 3) จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา 4) วิเคราะห์สถานการณ์ 5) กำหนดจุดเริ่มต้นในการทำงาน 6) จัดทำแผนปฏิบัติการ 7) ติดตามและประเมินผล 8) พัฒนาเครือข่ายระดับท้องถิ่นมีการผลักดัน และสนับสนุนการโครงการให้เป็นแนวทางปฏิบัติงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพนักเรียน

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในไทยและในต่างประเทศ

กรมอนามัย (2547, หน้า 13-14) ได้กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในไทยและในต่างประเทศ ดังนี้

1. กระบวนการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามหลักการบริหารงาน สามารถใช้วงจรคุณภาพ (Quality Circle) เป็นแนวทางดำเนินงานได้ ดังนี้

1.1 การวางแผนการดำเนินงาน (Plan)

1.1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งประกอบด้วย ครูนักเรียนผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและผู้แทนองค์กรในชุมชน

1.1.2 คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนร่วมการกำหนดนโยบายส่งเสริมสุขภาพ ให้ครอบคลุมประเด็นสุขภาพที่จำเป็นต่อการสร้างสุขภาพ เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนา

1.1.3 ถ่ายทอดนโยบายสู่นักเรียน ครู ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง

1.1.4 จัดทำแผนกลยุทธ์พัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนงานโครงการให้สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมสุขภาพ

1.1.5 จัดทำข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง สภาพปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพของทุกฝ่ายทั้งในและนอกโรงเรียน

1.2 การปฏิบัติงาน (Do)

1.2.1 ปฏิบัติตามแผนโครงการที่กำหนด

1.2.2 โรงเรียนประเมินตนเองโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อค้นหาสิ่งที่ยังไม่ได้ดำเนินการ ไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

1.2.3 ดำเนินงานเพื่อปรับปรุง ให้บรรลุตัวชี้วัดตามเกณฑ์ มาตรฐานการประเมิน

1.3 การตรวจสอบ ทบทวนและประเมิน (Check)

1.3.1 นิเทศ กำกับ ติดตามสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินงานตามองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยคณะกรรมการนิเทศภายในของโรงเรียน เป็นระยะ ระหว่างการปฏิบัติงาน

1.3.2 ตรวจสอบ ทบทวนประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยคณะกรรมการจากหน่วยงานสาธารณสุข และการศึกษา รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ในแต่ละกลุ่มโรงเรียน หรือเขตพื้นที่การศึกษา

1.3.3 ขอรับการประเมิน เพื่อรับรองจากทีมประเมิน ระดับอำเภอของแต่ละพื้นที่

1.4 การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (Act)

1.4.1 สรุปผลการตรวจสอบ ทบทวนและนิเทศงาน ตามองค์ประกอบในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

1.4.2 นำผลการตรวจสอบทบทวน และ นิเทศงาน ไปใช้ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาการดำเนินงานในโครงการหรือกิจกรรม ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในปีการศึกษาต่อไป

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามหลักการบริหารงาน สามารถใช้กระบวนการคุณภาพ (PDCA) ประกอบด้วย 1) การวางแผนการดำเนินงาน (Plan) 2) การปฏิบัติงาน (Do) 3) การตรวจสอบ ทบทวนและประเมิน (Check) 4) การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา (Act) ให้โรงเรียนยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

2. การดำเนินการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในต่างประเทศและในประเทศไทย

Cerqueira (1996), Nader (2000) อ้างถึงใน ชูลีกร พัฒนายังเจริญ และคณะ (2544, หน้า 27) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพศึกษาในโรงเรียน ได้เริ่มมาตั้งแต่ปฏิญญา อัลมาอัดดา เมื่อปี ค.ศ. 1978 ที่กล่าวว่า โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะสอนให้เด็กรู้ว่าการมีสุขภาพดีเป็นอย่างไร และในปี ค.ศ. 1992 ที่ประชุมองค์การอนามัยโลก ได้มีการประชุมเรื่อง Global consultation on school health education ได้ทบทวนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน และได้เสนอแนะวิธีการส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพศึกษาในโรงเรียน เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ นำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน หลังจากนั้นประเทศต่าง ๆ ได้มีการดำเนินการพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพศึกษาโดยตลอด และในปี ค.ศ. 1995 คณะผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลก ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพศึกษาในโรงเรียน ภายใต้แนวคิดที่ว่า ทุกโรงเรียนสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมสุขภาพได้ ทั้งในส่วนบุคคลครอบครัวและชุมชน จึงได้เสนอแนะ กลวิธี Health promoting school หรือ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขึ้นได้เสนอองค์ประกอบในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 10 องค์ประกอบ โดยแต่ละประเทศจะนำองค์ประกอบเหล่านี้ไปใช้ต้องดัดแปลงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของแต่ละพื้นที่ สุคนธ์ เจียสกุล และนพรัตน์ แก่นนาคำ (2542, หน้า 14) เช่น ประเทศออสเตรเลีย มีการก่อตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนขึ้นเฉพาะโดยเริ่มก่อตั้งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 (Australian Association for Health school

Communities (1997) และมีการพัฒนาโครงการสุขภาพในโรงเรียนเรื่อยมา เพื่อที่จะให้เกิดรูปแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสม และได้จัดให้มีการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขึ้น โดยจัดองค์ประกอบด้านการจัดหลักสูตรอนามัยโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน นโยบายและการปฏิบัติในโรงเรียน การบริการสุขภาพอนามัยในโรงเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบ้านโรงเรียนและชุมชน การบูรณาการ (ผสมผสาน) มิติด้านกายภาพ สังคม จิตใจ และสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่เด็กให้มีวิจรรณญาณ และการวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางสังคมและสุขภาพ Boot & small (1997) อ้างถึงใน ชูสิทธิ์ พัฒนียงเจริญ และคณะ (2544, หน้า 27) ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในออสเตรเลีย มีโรงเรียนหลายโรงที่ได้ดำเนินการเป็นรูปแบบที่เป็นแบบอย่างได้ เช่น โรงเรียนประถมคูรี คูรี (Kuri Kuri) ที่ได้จัดให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การปฏิบัติที่ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีแนวทางในการดำเนินการ 3 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรการเรียนการสอน โดยเฉพาะวิชาสุขศึกษาต้องสอดคล้องกับหลักสูตรของโรงเรียน ต้องมีการฝึกทักษะ และอบรมครูเพื่อให้พร้อมกับการเรียนการสอน
2. สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ทั้งทางด้านกายภาพและชีวภาพ ต้องมีความปลอดภัย และป้องกันความรุนแรงตลอดจน องค์กรต้องสร้างความเข้าใจระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง
3. การให้บริการอนามัยโรงเรียน ซึ่งการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพนั้น ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง องค์กรเอกชน และชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความร่วมมือ ในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง การดำเนินการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในต่างประเทศ ได้เริ่มมาตั้งแต่ปฏิญญา อัลมา อัลดดา เมื่อปี ค.ศ. 1978 ที่กล่าวว่า โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะสอนให้เด็กรู้ว่า การมีสุขภาพดีเป็นอย่างไรและในปี ค.ศ. 1995 คณะผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลก ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพศึกษาในโรงเรียน ภายใต้แนวคิดที่ว่า ทุกโรงเรียนสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมสุขภาพได้ ประเทศออสเตรเลียมีการก่อตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนขึ้นเฉพาะโดยเริ่มก่อตั้งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 และได้จัดองค์ประกอบด้านการจัดหลักสูตรอนามัยโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จจำนวน 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการเรียนการสอน โดยเฉพาะวิชาสุขศึกษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และการให้บริการอนามัยโรงเรียน

สำหรับการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในประเทศไทยนั้น ได้มีการดำเนินการมาตั้งแต่หลังจากการประชุมครั้งล่าสุด Intercolumniation on Health promoting school ซึ่งองค์การอนามัยโลก ได้จัดขึ้นเมื่อเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2540 ในประเทศไทย กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้รับแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มาดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 นับตั้งแต่นั้นมา โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งของกรมอนามัย ที่มีจุดมุ่งหมาย จะปฏิรูปการสาธารณสุข ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการ สาธารณสุขฉบับที่ 8 เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา กลยุทธ์โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ จึงยึดคนในโรงเรียนเป็นหลักซึ่งได้แก่ ครู นักเรียน นักการภารโรง ผู้ปกครอง ผู้ประกอบธุรกิจ ในโรงเรียน และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน โดยชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิดค้นหา และกำหนดปัญหาสุขภาพ ร่วมวางแผนเพื่อแก้ปัญหา ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์จากการดำเนินงานดังกล่าว ซึ่งภายใต้โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ได้มีอุดมการณ์และปรัชญาคือ การสร้างเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต เพราะเยาวชนในวันนี้ คือตัวจริงของคนไทย ในวันหน้า ดังนั้นจึงต้องเตรียมความพร้อมไว้ให้กับอนาคตตัวจริงของประเทศไทย ในส่วนของกระทรวงสาธารณสุข ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสุขภาพกายสุขภาพจิต และปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสุขภาพกายสุขภาพจิต และปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพในสังคมที่เขาอาศัยอยู่ การดำเนินงานนับตั้งแต่รับนโยบายในปี พ.ศ. 2541 กรมอนามัยได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาแก่ผู้บริหาร จากกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อนำนโยบายและทิศทางของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ประชาสัมพันธ์แนวทางและกลยุทธ์ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้รับทราบ และเห็นความสำคัญของการที่โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้น และเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมสุขภาพของบุคคลในชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม และได้คัดเลือกโรงเรียน เพื่อดำเนินการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้นแบบ ของสำนักส่งเสริมสุขภาพกรมอนามัย จำนวน 2 โรงเรียน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ต้นแบบของศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขตจำนวน 12 โรงเรียน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้นแบบของจังหวัด ๆ ละ 1 โรงเรียน จำนวน 75 โรงเรียน รวมทั้งสิ้นจำนวน 89 โรงเรียน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ได้ขยายการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อำเภอละ 1 โรงเรียน ปี พ.ศ. 2543 กำหนดเป้าหมายขยายการดำเนินการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นร้อยละ 25 ของโรงเรียนในจังหวัดหรืออย่างน้อยตำบลละ 1 โรงเรียน ในปี พ.ศ. 2544 กำหนดให้มีการขยายการดำเนินการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็นร้อยละ 50 ของโรงเรียนในจังหวัด และในปี พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้ทุกโรงเรียนดำเนินการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้รับแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมาดำเนินการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาแก่ผู้บริหาร จากกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อนำนโยบายและทิศทางของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ประชาสัมพันธ์แนวทางและกลยุทธ์ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ให้หน่วยงานต่าง ๆ ได้รับทราบ และต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ได้ขยายการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจนครบทุกโรงเรียนในปี พ.ศ. 2545

ประโยชน์ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

1. นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตในการสร้างพฤติกรรมสุขภาพ ซึ่งจะปลูกฝังให้เกิดการปฏิบัติตน ที่จะนำไปสู่การมีสุขภาพดี ตั้งแต่เด็กควบคู่ไปกับการศึกษาเพื่อให้เป็น “เด็กดี เก่ง มีสุข”
2. ครูผู้ปกครองและสมาชิกของชุมชน จะได้รับความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดทักษะการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมและต่อเนื่อง
3. ผู้บริหารได้รับรู้แนวทางการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน และบุคลากรในสถานศึกษา และขยายผลสู่ชุมชน
4. ตัวชี้วัดของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัด การประเมินคุณภาพการศึกษาก่อให้เกิดผลดีต่อสถานศึกษาในการรับประเมินจากภายนอก
5. โรงเรียนมีโอกาสได้รับความร่วมมือ และเผยแพร่และช่วยเหลือจากชุมชนและองค์กรต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
6. ชุมชนสังคมประเทศชาติพัฒนาก้าวหน้าไกล โดยมีพื้นฐานที่แข็งแกร่ง เมื่อประชากรรับการศึกษา

ปัญหาพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพ

พรรณิ ปัญชรหัตถกิจ (2555, หน้า 33 - 43) ได้วิเคราะห์ปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข ปัญหาพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพ เป็นการศึกษาที่เรียกกันว่า “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง” ก่อนที่จะวางแผนใด ๆ การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายได้ว่า การส่งเสริมสุขภาพมีปัญหาอย่างไร จากการวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพ สรุปได้ว่า สาเหตุของปัญหาเกิดตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชน ระดับนโยบาย จากสิ่งแวดล้อมและการบริการสาธารณสุข ซึ่งมีแนวทางแก้ไขปัญหาในภาพรวม ดังนี้

1. ปัญหาพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพด้านการออกกำลังกาย

1.1 ปัญหาด้านบุคคลสาเหตุเกิดจากการไม่เห็นความสำคัญ ขาดความตระหนักไม่เห็นความสำคัญของการออกกำลังกาย คิดว่าการวิ่งเล่นเป็นการออกกำลังกายที่เพียงพอต่อสุขภาพแล้ว นิสัยส่วนตัวไม่ชอบการออกกำลังกาย สภาพเศรษฐกิจและสภาพความเป็นอยู่ไม่เอื้อต่อการออกกำลังกายหรือขาดทักษะในการออกกำลังกายที่ถูกต้อง

1.2 ปัญหาด้านชุมชนและการมีส่วนร่วมสาเหตุเกิดจากขาดผู้นำ หรือแกนนำในการออกกำลังกาย ขาดการรวมกลุ่มในการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง ไม่มีสถานที่ออกกำลังกายที่เหมาะสมในชุมชน ไม่มีผู้รับผิดชอบในการดูแลสถานที่ บำรุง รักษา ซ่อมแซม ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด และดำเนินการออกกำลังกายมีน้อย หรืออาจไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ขาดการประสานงานระหว่างชุมชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็น "ภาคีสุขภาพ" ไม่มีการจัดตั้งกองทุนสนับสนุน (Health promotion fund)

1.3 ปัญหาด้านนโยบาย สาเหตุเกิดจากการกำหนดนโยบายไม่ชัดเจน ไม่มีการส่งเสริมให้กระจายตัว มีการดำเนินงานบางพื้นที่ขาดงบประมาณสนับสนุน มีการประชาสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่อง มีนโยบายที่ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาพน้อย ผู้บริหารให้ความสำคัญน้อย

1.4 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สาเหตุเกิดจากฤดูกาลอาจทำให้คนไม่ออกกำลังกาย เช่น ฝนตก อากาศหนาว สถานที่สิ่งแวดล้อมหรือพื้นที่ไม่เอื้อต่อการออกกำลังกาย

1.5 ปัญหาด้านบริการสาธารณสุข สาเหตุเกิดจากการประชาสัมพันธ์การกระตุ้นจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขยังไม่พอ และขาดแคลนเจ้าหน้าที่ แหล่งบริการออกกำลังกายของเอกชนมีราคาแพง เช่น สถานบริการสุขภาพ (Health club หรือ fitness) ต้องเสียค่าสมาชิก และค่าบำรุงในการใช้บริการแต่ละครั้ง

แนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพด้านการออกกำลังกาย

1. กำหนดนโยบายให้ชัดเจนและดำเนินการไปสู่การปฏิบัติที่ต่อเนื่องจริงจัง
2. สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มด้วยความสมัครใจเลือกชนิดของการออกกำลังกายที่ชอบ
3. สนับสนุนอุปกรณ์สถานที่บุคลากรวิชาการ และเจ้าหน้าที่เฉพาะด้านการออกกำลังกาย และประชาสัมพันธ์ให้แรงจูงใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. กระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญควรมีการรณรงค์ และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องผ่านทางสื่อมวลชนและสื่อทุก ๆ ด้าน
5. จัดทำประชาคมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้เกิดความเป็นแนวร่วมในการดำเนินงานเพื่อค้นหาปัญหาของการออกกำลังกายและหาแนวทางแก้ไข
6. สร้างแกนนำในการออกกำลังกายในชุมชน

7. ประยุกต์การออกกำลังกายให้เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน แต่ถ้าเป็นการส่งเสริมออกกำลังกายในเด็กและเยาวชน ควรใช้กิจกรรมในท้องถิ่นที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

2. ปัญหาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านโภชนาการ

2.1 ปัญหาด้านพฤติกรรมบุคคล สาเหตุเกิดจากการบริโภค นิสัย เจตคติ ความเชื่อ ความเอาใจใส่ภาวะร่างกาย ตลอดจนการให้ความรู้ไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อาจเกิดจากสาเหตุ 3 อย่างคือ กินไม่เป็น กินไม่พอ ไม่มีจะกิน ซึ่งโยงใยกับสาเหตุของปัจจัยอื่น ๆ

2.2 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สาเหตุเกิดจากภาวะการขาดแคลน จากปัญหาเศรษฐกิจ ข้าว และอาหารราคาแพง สภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้อต่อการเพาะปลูก พื้นที่ห่างไกลการคมนาคม ไม่สะดวกแหล่งผลิตอาหารมีการปนเปื้อนสารเคมีจากสิ่งแวดล้อม ผลผลิตไม่สอดคล้องกับปัญหาพื้นที่ การเอาใจเอาเปรียบของผู้ให้บริการ

2.3 ปัญหาด้านนโยบาย สาเหตุเกิดจากนโยบายถูกกำหนดจากผู้บริหารมากกว่าผู้ปฏิบัติ กลยุทธ์การส่งเสริมสุขภาพด้านโภชนาการไม่มีประสิทธิภาพ บทบาทความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขดำเนินงานไม่จริงจัง ขาดการวางแผน ขาดการควบคุม กำกับติดตามไม่ทั่วถึง

2.4 ปัญหาด้านชุมชนและการมีส่วนร่วม สาเหตุเกิดจากขาดความร่วมมือของชุมชน ระหว่างหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในการคิดและสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาด้วยชุมชนเองมีน้อยชุมชน ขาดแรงกระตุ้น และการสนใจในการแก้ปัญหาหรือป้องกัน

2.5 ปัญหาด้านบริการสาธารณสุข สาเหตุเกิดจากขาดแคลนบุคลากรเฉพาะด้านโภชนาการ และขาดการพัฒนาความรู้ในการอบรมฟื้นฟู การบริการด้านโภชนาการมักเน้นการควบคุมน้ำหนักของหน่วยงานเอกชนมากกว่าการดูแลสุขภาพให้ดีขึ้นด้วยการรับประทานอาหารที่มีคุณค่า

แนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านโภชนาการ

1. การดำเนินงานต้องเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป กิจกรรมควรเริ่มจากง่ายไปหายาก
2. เป็นไปตามความต้องการของชุมชน
3. กิจกรรมควรสอดคล้องกับวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น
4. เน้นการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด
5. การแก้ปัญหาควรดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษาเศรษฐกิจ
6. การดำเนินงานต้องต่อเนื่องสม่ำเสมอแล้ว ให้ชุมชนเกิดทักษะดำเนินงานได้เอง
7. ใช้หลักการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การค้นหาปัญหา การยอมรับปัญหา เห็นความสำคัญ รับผิดชอบและบริหารจัดการเอง
8. ใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับชุมชนและชุมชนเข้าถึงด้วยวิธีการง่าย ๆ

9. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านโภชนาการ ตลอดจนการสร้างความสำเร็จที่ถูกต้อง

3. ปัญหาพฤติกรรม การส่งเสริมสุขภาพด้านการจัดการความเครียด

3.1 ความเครียดมีหลายสาเหตุ แต่ละบุคคลมีสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียดแตกต่างกัน ในการแก้ไขปัญหาไม่สามารถใช้วิธีเดียวกันหรือทำพร้อมกันได้

3.2 ขาดการประสานงาน และร่วมมือระหว่างหน่วยงานขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถผู้เชี่ยวชาญในการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญส่วนมากจะอยู่ส่วนกลาง

3.3 ตัวบุคคลไม่ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาของตนเอง เนื่องจากคิดว่าไม่ใช่ปัญหาที่สำคัญและไม่ใช้โรคโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่อยู่ในสังคมเมือง ที่มีการแก่งแย่งกันในทางเศรษฐกิจ โดยการประกอบอาชีพ

3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาชุมชน ไม่เห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหา หากจะรอให้มีหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ มากกระตุ้นให้แก้ไขปัญหาขาดความคิดที่จะแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเอง คนในชุมชนต่างไม่ให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน

3.5 ปัญหา นโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะเน้นในทางการแก้ไขปัญหาเชิงรับ มากกว่าเชิงรุก ซึ่งเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา และนโยบายส่วนมากจะมาจากส่วนกลางไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงของแต่ละชุมชน เพราะแต่ละชุมชนจะมีวิถีชีวิตและพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป

3.6 วิธีการดำเนินการแก้ไขปัญหา ของโครงการส่วนมากจะเป็นเพียงการจัดนิทรรศการให้ความรู้ไม่ได้มุ่งให้บุคคลมีทักษะที่จะนำไปปฏิบัติ ในการแก้ไขปัญหาของตนเองและครอบครัวได้

3.7 ขาดงบประมาณในการส่งเสริมสุขภาพด้านการจัดการความเครียดอย่างจริงจัง

3.8 ปัญหาสังคมปัญหาสิ่งแวดล้อมล้วนมีผลกระทบต่อจิตใจทำให้เครียด

3.9 ปัญหาการบริการสาธารณสุข ขาดผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาสถานบริการยังไม่เพียงพอ และความเชื่อในการรับบริการ คำปรึกษาทางจิตใจ ยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับ

แนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรม การส่งเสริมสุขภาพด้านการจัดการความเครียด

1. ประยุกต์วิธีการแก้ปัญหาให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน การฝึกสมาธิที่วัด
2. จัดให้มีการประชุมชี้แจงเรื่องของโครงการ เพื่อให้มีความเข้าใจในแนวทางเดียวกัน
3. ควรให้มีนโยบายชัดเจนครอบคลุมทุกกลุ่ม เน้นนโยบายเชิงรุกมากกว่าตั้งรับโดยเน้นที่ตัวของประชาชนเป็นหลักให้สามารถคิดเองทำเองได้ โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นพี่เลี้ยง
4. จัดให้มีแหล่งให้คำปรึกษาตั้งคลินิกให้บริการคำปรึกษาอย่างครอบคลุม

5. ส่งเสริมให้บุคลากรมีการพัฒนาทักษะและความสามารถความเชี่ยวชาญ
ในด้านการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ

6. จัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการผ่อนคลายความเครียด

7. จัดให้มีการสร้างสวนสาธารณะในสถานบริการของรัฐ จัดให้มีมุมพักผ่อน เช่น ให้มีมุน
นันทนาการ ค่าใช้จ่ายปรับสมดุลของร่างกาย ฯลฯ

4. ปัญหาพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการงดบุหรี่สารเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

4.1 ปัญหาด้านบุคคล สาเหตุเกิดจากประชาชนขาดความตระหนักในพิษภัยของบุหรี่สุรา
และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์วัยรุ่นชอบคึกคะนองชอบเที่ยวกลางคืน และดื่มสุรากារป้องกันตัวเอง
ไม่ถูกต้องขาดทักษะการปฏิเสธพฤติกรรมก้าวร้าวที่ไม่ปลอดภัย เช่น เมมาแล้วขับไม่เห็นความสำคัญ
และอันตรายที่เกิดจากสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ต่อสุขภาพ มีความเชื่อที่ผิด เช่น การดื่มยาของ
เป็นประจำเป็นการบำรุงร่างกาย เกิดจากความเครียดและหาทางออกที่ไม่ถูกต้อง ใช้สุรานูหรือ
หรือยาเสพติดเป็นที่พึ่ง

4.2 ปัญหาด้านชุมชนสาเหตุเกิดจากชุมชน ขาดความเข้มแข็งขาดความสามัคคีค่านิยม
ในสังคมที่คิดว่าผู้ชายต้องดื่มสุราค่านิยมในงานเลี้ยง ต้องมีสุราเป็นการฉลองตลอดจนความเชื่อผิด ๆ
ที่เชื่อว่ายาของเหล่า บำรุงกำลังและทัศนคติ ของการดื่มสุราเป็นธรรมดา นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ใหญ่
เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่เด็ก ชุมชนขาดความร่วมมือในการรณรงค์โครงการ ลด ละเลิก บุหรี่ สุรา
นอกจากนี้ยังพบว่า ร้านค้าจำหน่ายสุรา และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในชุมชนมีมาก ซึ่งเป็นแหล่งยั่ว
ยั่วสำหรับเด็กและเยาวชน

4.3 ปัญหาด้านนโยบายสาเหตุเกิดจากขาดแคลนงบประมาณ สนับสนุนในการดำเนิน
โครงการไม่ต่อเนื่องการประสานงานไม่มีประสิทธิภาพ การประชาสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่อง และไม่เพียงพอ
นโยบายด้านการดื่มสุรา และแอลกอฮอล์ยังไม่ชัดเจนมาตรการด้านกฎหมายไม่เด็ดขาดบทลงโทษ
ไม่รุนแรงการส่งเสริมการผลิตบุหรี่สุราเป็นของรัฐ ซึ่งขัดต่อมาตรการด้านสุขภาพการมีแหล่งผลิต
จึงเป็นการส่งเสริมการเสพยาเสพติดทางอ้อม

4.4 ปัญหาด้านบริการสาธารณสุข สาเหตุเกิดจากเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจ
ในการแก้ไขปัญหามาแก้ที่ปลายเหตุ เน้นที่การรักษามากกว่าการป้องกัน เจ้าหน้าที่บางคน
ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ คลินิกในการบำบัดรักษามีส่วนกลางแต่ในส่วนภูมิภาคยังมีน้อย

แนวทางการแก้ไขปัญหายุติกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการงดบุหรี่สารเสพติดและ
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์

1. สนับสนุนการจัดทำโครงการรณรงค์ต่าง ๆ เช่น เมาไม่ขับและการให้สนับสนุน

งบประมาณ

2. กระตุ้นจิตใจให้เห็นความสำคัญของพิษภัยของบุหรี่สุรา และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์
  3. สร้างแกนนำผู้ประสานงานเครือข่ายที่ดีเพื่อให้โครงการต่อเนื่อง
  4. จัดอบรมเรื่องพิษภัยของสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ให้แก่แกนนำหมู่บ้านตลอดจนปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การขับขีปอดภัยต้องมีสติ
  5. มีการประสานงาน และร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานอื่น ๆ
  6. ปลุกฝังค่านิยมที่ถูกต้องแก่เด็กเยาวชน และผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดี
  7. มีการประเมินผลโครงการเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
  8. มีมาตรการด้านกฎหมายการลงโทษที่ชัดเจน และเข้มงวดเอาจริงเอาจัง เช่น ห้ามซื้อขายหรือดื่มสุราในเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี และมีบทลงโทษที่ชัดเจนเป็นต้น
  9. มีการบรรจุโครงการพิษภัยของบุหรี่สุราและเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในแผนพัฒนาสุขภาพต่าง ๆ อย่างชัดเจน
  10. จำกัดเวลาการเปิดบริการของสถานบันเทิง หรือสถานที่จำหน่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ โดยการจัดระเบียบสังคม ห้ามวัยรุ่นเที่ยวกลางคืน อยู่ภายใต้การดูแลของผู้ปกครอง
5. ปัญหาพฤติกรรมกรรมกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการป้องกันอุบัติเหตุการจราจร
- 5.1 ปัญหาด้านพฤติกรรมบุคคล สาเหตุอาจเกิดจากความประมาทขาดความระมัดระวังในการขับขีรถตามหลังรถคันหน้ากระชั้นชิด แซงในที่คับขัน เปลี่ยนเส้นทางโดยไม่ระมัดระวัง ขับรถด้วยความเร็ว ไม่ปฏิบัติตามกฎจราจรความผิดปกติของร่างกายและจิตใจ ความสามารถและทักษะในการขับขีรถ การไม่เห็นความสำคัญของความปลอดภัย ความไม่ซื่อสัตย์ของเจ้าพนักงานต่อหน้าที่วัยรุ่นที่คึกคะนองขาดจิตสำนึกของความปลอดภัย การให้ความรู้ไม่ต่อเนื่อง ไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายคนโดยสาร และคนเดินเท้ายังมีความประมาท เป็นต้น
  - 5.2 ปัญหาด้านพาหนะสาเหตุเกิดจากยานพาหนะที่มีสภาพชำรุดบกพร่อง ยานพาหนะที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานและอุปกรณ์ต่าง ๆ การออกแบบอุปกรณ์ความปลอดภัยของรถไม่สมบูรณ์
  - 5.3 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมสาเหตุเกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่ปลอดภัย ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนตก ถนนลื่น น้ำท่วมตลอดจนโครงสร้างถนนแสงสว่างไม่เพียงพอสัญญาณจราจรต่าง ๆ ชำรุด สภาพแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์และการจุดไฟเผาขยะ การจราจรคับคั่งในช่วงเวลาเร่งด่วนทำให้เกิดความเร่งรีบ

แนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกรรมกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านการป้องกันอุบัติเหตุการจราจร

1. ต้องมีการรณรงค์การป้องกันอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน

2. ใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด
  3. ปลุกจิตสำนึกตั้งแต่วัยเด็กโดยเริ่มจากในครอบครัว ให้มีความตระหนักในเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่มั่งง่าย ความมีมารยาท และความมีน้ำใจ
  4. สถานศึกษาควรมีการกำหนดให้มีการจัดหลักสูตรให้ความรู้เด็ก ในเรื่องกฎหมายการจราจร
  5. ผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน
  6. ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ
  7. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เช่น ให้แต่ละชุมชนเสนอโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุของแต่ละชุมชน
  8. ควรมีการปรับปรุงสัญญาณไฟจราจรเครื่องหมายจราจรให้อยู่ในสภาพ หรือตำแหน่งที่เหมาะสมและมีความชัดเจน
6. ปัญหาพฤติกรรมกรรมกรรมส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรคเอดส์
- 6.1 เอดส์เป็นปัญหาทางพฤติกรรมที่ซ่อนเร้น ถือเป็นเรื่องสิทธิส่วนบุคคลเป็นพฤติกรรมที่ไม่อยากให้ใครรู้เห็น เช่น เรื่องการมีเพศสัมพันธ์การใช้ถุงยางอนามัย การใช้สารเสพติด รักร่วมเพศ และเป็นเรื่องความต้องการพื้นฐานของมนุษย์
  - 6.2 มีสิ่งช่วยยุกยามารมณณ์มากมาย เข้าถึงการให้บริการได้ง่ายมีค่านิยมที่ผิด เช่น ชายชาติตรีต้องขึ้นครุ และไม่ชอบใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น
  - 6.3 เครื่องดื่มประเภท สุราของมีนเมาและสารเสพติด หากใช้หรือดื่มแล้วมักนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์
  - 6.4 จิตสำนึกความตระหนัก เป็นเรื่องยากการทำให้เกิดความตระหนัก ต้องใช้กระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วม (Participatory learning)
  - 6.5 การให้การปรึกษายังไม่ครบกลุ่มทั่วถึง และไม่ต่อเนื่องประสิทธิภาพการรักษาให้หายขาดยังไม่ได้ผล
  - 6.6 ขั้นตอนการช่วยเหลือยุ่งยาก ล่าช้าต้องปรับปรุงรูปแบบ
  - 6.7 มองโรคเอดส์เป็นปัญหาทางสาธารณสุข ไม่มองว่าโรคเอดส์เป็นปัญหาทางสังคม
  - 6.8 มองโรคเอดส์เป็นหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุขที่ต้องรับผิดชอบ แก้ไขปัญหาแต่เพียงฝ่ายเดียว
  - 6.9 การให้ข้อมูลข่าวสารในอดีตเป็นการประชาสัมพันธ์ในเชิงลบ ทำให้คนกลัวคนที่ เป็นโรคเอดส์มากกว่ากลัวการติดต่อของโรคเอดส์

6.10 มาตรการทางกฎหมายไม่ค่อยได้ผล เพราะไม่มีผู้ควบคุมดูแลอย่างจริงจัง

6.11 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มต่าง ๆ ทำได้ยาก เช่น กลุ่มเสพสารเสพติด หญิงอาชีพบริการทางเพศ โดยไม่รับรู้ถึงความเสี่ยงต่อโรคเอดส์ ไม่สนใจที่จะป้องกันตนเอง บางคนอยู่ในภาวะแอมเฟตตามีน ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงผู้แพร่เชื้อเอชไอวีได้

6.12 ขาดกองทุนสงเคราะห์สถานชุมชนบำบัดศูนย์สงเคราะห์ฟื้นฟู สภาพทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ครบวงจร

6.13 บุคลากรทางการแพทย์ยังมีทัศนคติที่ไม่ดี ไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง แก้ปัญหาที่การตรวจรักษามากกว่าการป้องกันส่งเสริมสุขภาพ และบุคลากรไม่เพียงพอ เช่น การให้คำปรึกษาแนะแนวการปฏิบัติการรักษาตามมาตรฐานสากลไม่เท่าเทียมกัน

6.14 นโยบายมุ่งเน้นเรื่องการป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพไม่จริงจัง และให้การสนับสนุนไม่เต็มที่ นโยบายของรัฐบาลไม่สม่ำเสมอในการดูแลขึ้นกับนโยบายของยุคสมัยของรัฐบาลว่าจะมุ่งเน้นเรื่องใดเป็นพิเศษจะเห็นได้จากสถานการณ์ของโรคไม่ได้ลดความรุนแรงลง

6.15 ยารักษาามีราคาแพงผู้ป่วยไม่มีเงินซื้อยารักษาตามอาการเต็มที่ และยารักษาโรคติดต่อซื้อหายโอกาสมีราคาแพง

6.16 ผู้ป่วยไม่ต้องการให้ไปเยี่ยมบ้าน เพราะกลัวเพื่อนบ้านรู้ว่าตนเองเป็นโรคเอดส์

6.17 การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจทำได้น้อย เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด

6.18 การจัดทำฐานข้อมูลยังขาดประสิทธิภาพผู้ป่วย บางคนอาจได้รับความช่วยเหลือหรือได้งานชั่วคราว หรือบางรายอาจไม่ได้รายงาน เนื่องจากนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ต้องเก็บข้อมูลผู้ป่วยโรคเอดส์เป็นความลับ

แนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรคเอดส์

1. ให้ความสำคัญต่อปัญหาโรคเอดส์ เป็นหน้าที่ของทุก ๆ คน ทุกหน่วยงานต้องเข้ามาร่วมมือในการแก้ไข และมีการประชาสัมพันธ์ในเชิงบวกมากขึ้น เน้นการประชาสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ สม่ำเสมอ เพื่อให้ข้อมูลและช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่ดี

2. เตรียมชุมชนอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ทุกจังหวัด เป็นเรื่องสำคัญจะทำให้ผู้ป่วยกล้าเปิดเผยตัว และชุมชนยอมรับและไม่ปฏิเสธผู้ป่วย

3. ปรับปรุงรูปแบบขั้นตอน การช่วยเหลือที่ย่างยาก ล่าช้า และการดูแลรักษาผู้ป่วยอย่างเสมอภาคเหมือนกับผู้ป่วยอื่น ๆ

4. การประชาสัมพันธ์ต้องสื่อให้เข้าใจชัดเจน ไม่ใช่ศัพท์วิชาการ หรือภาษาที่เข้าใจยาก

5. การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจต้องเป็นการช่วยเหลือที่ยั่งยืน ต้องเริ่มมีชุมชนให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาของโรคเอดส์ มีการรวมตัวร่วมพลังดำเนินการโดยมุ่งเน้นให้ผู้ป่วยรู้สึกว่ามีคุณค่าในสังคมสามารถประกอบอาชีพได้โดยการสนับสนุนของชุมชน ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองเพื่อดูแลผู้ติดเชื้อได้โดยไม่ต้องพึ่งภาครัฐหรือเอกชน

6. ให้การดูแลรักษาต่อเนื่องแบบองค์รวม โดยดูแลทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม พัฒนามุมมองทัศนคติของเจ้าหน้าที่ให้เข้าใจมิติทางกาย จิต และสังคมของผู้ป่วย ไม่มองเฉพาะปัญหาสุขภาพเพียงอย่างเดียว

7. รัฐควรผลักดันให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของชุมชนในการได้รับบริการที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน การละเว้นหรือหลีกเลี่ยงการให้บริการ ที่มีคุณภาพแก่ผู้ป่วยถือเป็นการละเมิดสิทธิ

7. ปัญหาพฤติกรรมกรรมการส่งเสริมสุขภาพด้านการจัดการสภาพสิ่งแวดล้อม

7.1 นโยบายเป็นสิ่งที่ปฏิบัติค่อนข้างยากขาดแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม องค์กรขาดวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมไม่ชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานในรูปนโยบาย และการวางแผนหากมีการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารระดับสูงขาดการประสานนโยบายงาน ขาดความต่อเนื่อง และขาดการบูรณาการนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมกับปัญหาอื่น ๆ

7.2 ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดการซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการประสานให้เกิดการใช้งบประมาณทรัพยากร และบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ

7.3 ขาดการควบคุมกำกับและประเมินผล ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามกำหนดงานไม่ต่อเนื่อง และขาดการเผยแพร่ผลการดำเนินงานให้บุคคลที่เกี่ยวข้องและสังคมได้รับรู้

7.4 การใช้กลยุทธ์ในการดำเนินงานควรเป็นกลยุทธ์ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนทุกแห่ง และควรคำนึงถึงสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชน เพราะแต่ละชุมชนมีปัญหาสีสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

7.5 การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น เมื่อเกิดบ่อน้ำเสียในชุมชน จากการระบายน้ำทิ้งไม่ถูกวิธีของโรงงานเข้าสู่ชุมชน จึงแก้ไขอย่างเร่งด่วนขาดการวางแผนระยะยาวในการป้องกัน

7.6 การแก้ไขปัญหา มักจะดำเนินการแก้ไขไม่ตรงกับสาเหตุที่แท้จริง และมักดำเนินการล่าช้า เช่น ปัญหาขยะปริมาณมากมักแก้ปัญหาด้วยการวิธีกำจัดขยะ ใช้เทคโนโลยีเข้ามาแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ละเลยการปลูกฝังทางพฤติกรรมกรรมแยกขยะ หรือการใช้วัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายง่าย เพื่อลดปริมาณขยะซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง

7.7 ขาดความร่วมมือการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากชุมชนยังมีน้อยชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานยังไม่จริงจัง และรัฐไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่ง ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเองกิจกรรมการรณรงค์ส่วนใหญ่ จัดดำเนินการในรูปแบบของรัฐให้เพียงฝ่ายเดียว

7.8 ประชาชนขาดความรู้ทักษะและความรับผิดชอบในการแก้ปัญหา ไม่ตระหนักถึงโทษและอันตรายจากมลพิษทางสิ่งแวดล้อม เช่น โรคบางโรคที่มีสาเหตุจากการเกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งอาจแสดงอาการของโรคความรุนแรงของโรคช้า จะทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญ

7.9 ปัญหาเศรษฐกิจและเงื่อนไขทางสังคม มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ประชาชนสนใจเรื่องของการประกอบอาชีพมากกว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐที่ต้องดำเนินการให้ประชาชน

7.10 การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยใช้เทคโนโลยีสูง ๆ ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากงบประมาณที่ลงทุน บางครั้งไม่คุ้มค่ากับผลที่ได้รับ เช่น การสร้างโรงบำบัดน้ำเสีย สร้างเตาเผาขยะ ความร้อนสูง เป็นต้น

7.11 การดำเนินงานด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมไม่จริงจังเท่าที่ควร การใช้กฎหมายไม่เข้มงวด ไม่ได้ใช้มาตรการในการลงโทษอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนละเลยปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสังคม และคุณภาพชีวิต

แนวทางการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกระส่งเสริมสุขภาพด้านการจัดการสภาพสิ่งแวดล้อม

1. การดำเนินงานควรจะมีลักษณะโครงการพัฒนาควบคู่กับการค้นคว้าวิจัยเพื่อเกิดรูปแบบและกิจกรรมใหม่ ๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม

2. เพิ่มบทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้นใช้กฎหมายชุมชนดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชน

3. ชุมชนเป็นกลไกที่มีพลังมาก หากมีการส่งเสริมอย่างเหมาะสมแล้วจะเกิดพลังสร้างสรรค์ในการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

4. เพิ่มการนำเสนอข้อมูลข่าวสารการสื่อสารข้อมูลงานสุขศึกษา และการส่งเสริมสุขภาพ รวมถึงการฝึกความรับผิดชอบร่วมกันให้มากขึ้น

5. ควรให้ชุมชนมีส่วนกำหนดนโยบาย วิถีกระบวนการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยให้อำนาจและการคุ้มครองผู้นำที่พิทักษ์สิ่งแวดล้อม

6. สนับสนุนงบประมาณและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการปลูกฝังการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง ปัญหาพฤติกรรมการณ์ส่งเสริมสุขภาพ สรุปได้ว่า สาเหตุของปัญหาเกิดตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชนระดับนโยบายจากสิ่งแวดล้อม นำการวิเคราะห์ ปัญหาสาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาพฤติกรรมการณ์ส่งเสริมสุขภาพ ก่อนที่จะดำเนินวางแผนใด ๆ ฉะนั้น ทุกองค์การทุกภาคส่วน ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบและร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ในการแก้ไข ปัญหา อย่างจริงจังในทุกเรื่อง

ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษาส่งเสริมสุขภาพ

กรมอนามัย (2556, หน้า 14-15) ได้กล่าวถึง ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษา ส่งเสริมสุขภาพที่สำคัญเกิดจากความสามารถและความร่วมมือของทุกหน่วยงานทุกระดับ ช่วยกัน ระดมความคิดร่วมแรงร่วมใจ มุ่งมั่นในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา สิ่งสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและยั่งยืนมี ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญและเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์เรื่องการสร้างสุขภาพ เห็นประโยชน์และให้ความสำคัญมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาสถานศึกษา ตามแนวทางสถานศึกษา ส่งเสริมสุขภาพอย่างจริงจัง โดยการผลักดันส่งเสริมสนับสนุน สร้างขวัญกำลังใจให้ครู นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง และสมาชิกของชุมชน

2. คณะครู เป็นทีมงานเข้าใจบทบาทหน้าที่ตนเอง และการประสานการดำเนินงาน ด้านสุขภาพที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการพัฒนาสุขภาพตนเอง นักเรียนและบุคลากรทุกคน ไม่ใช่เพียง คนเดียวหรือครูคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ

3. นักเรียนแกนนำและชมรมสุขภาพในโรงเรียน เป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่สถานศึกษา ต้องพัฒนาให้เป็นผู้นำ ด้านสุขภาพด้วยการส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษารวมกลุ่มการจัดตั้งชมรม สุขภาพ และทำกิจกรรมสุขภาพในสถานศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นผู้สนับสนุน

4. คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของสถานศึกษา เป็นทีมแกนนำในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเป็นผู้ที่มีความสนใจและเข้าใจการทำงานด้านสุขภาพในกลุ่มเด็กและเยาวชน เข้าใจ วัตถุประสงค์ของการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสถานศึกษาส่งเสริมสุขภาพ โดยคณะกรรมการ มีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ เป็นที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะ ติดตาม และตรวจสอบผล การดำเนินงานเป็นระยะ

5. ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการการส่งเสริมสุขภาพของสถานศึกษา ให้มีส่วนร่วมเริ่มจากการสร้างความเข้าใจและเจตคติ รับทราบปัญหาที่มีผลกระทบต่อสุขภาพในชุมชน และร่วมแสดงความคิดเห็น เมื่อชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นประโยชน์ของการส่งเสริมสุขภาพ ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

6. การระดมทรัพยากรในชุมชนทุกคนในชุมชนสรรหา และหาทุนหรือทรัพยากรที่มีคุณค่าในชุมชน เช่น ประชาชนชาวบ้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคมอื่น ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านสุขภาพ

7. เครือข่ายสถานศึกษาส่งเสริมสุขภาพ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสุขภาพด้วยการขยายผลการดำเนินงาน โดยสนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกันการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ การสร้างและบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษาส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งจะทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษาส่งเสริมสุขภาพ สรุปได้ว่า ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญเกิดจากความสามารถและความร่วมมือของทุกหน่วยงานทุกระดับ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู นักเรียน คณะกรรมการ ประชาชนมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรในเครือข่ายสถานศึกษาส่งเสริมสุขภาพ ช่วยกันระดมความคิดร่วมแรงร่วมใจ มุ่งมั่นในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา สิ่งสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและยั่งยืน

สุขบัญญัติแห่งชาติ

กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข (2546, หน้า 2) ได้ให้ความหมาย สุขบัญญัติ หมายถึง ข้อกำหนดที่เด็กและเยาวชนตลอดจนประชาชนทั่วไปพึงปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นสุขนิสัยเพื่อให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกายจิตใจและสังคม ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างเสริมและปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ เพื่อให้เด็กเยาวชนและประชาชนปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพดี "มีสำนึกต่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์สังคม" การจัดการขยะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1. สุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ ประกอบด้วย

- 1.1 ดูแลรักษาร่างกายและของใช้ให้สะอาด
- 1.2 รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง
- 1.3 ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหารและหลังการขับถ่าย
- 1.4 กินอาหารสุกสะอาดปราศจากสารอันตรายและหลีกเลี่ยงอาหารรสจัดสีฉูดฉาด
- 1.5 งดบุหรี่สุราสารเสพติดการพนันและการสำส่อนทางเพศ
- 1.6 สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้อบอุ่น
- 1.7 ป้องกันอุบัติเหตุด้วยการไม่ประมาท
- 1.8 ออกกำลังกายสม่ำเสมอและตรวจสุขภาพประจำปี
- 1.9 ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ

- 1.10 มีสำนึกต่อส่วนรวมและร่วมสร้างสรรค์สังคม
2. แนวทางการปฏิบัติขั้นพื้นฐานตามสุขบัญญัติแห่งชาติ
  - 2.1 ดูแลรักษาร่างกายและของใช้ให้สะอาด
    - 2.1.1 อาบน้ำให้สะอาดทุกวันอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง
    - 2.1.2 สระผมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง
    - 2.1.3 ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้สั้นอยู่เสมอ
    - 2.1.4 ถ่ายอุจจาระเป็นเวลาทุกวัน
    - 2.1.5 เก็บของใช้ให้เป็นระเบียบ
  - 2.2 รักษาฟันให้แข็งแรงและแปรงฟันทุกวันอย่างถูกต้อง
    - 2.2.1 แปรงฟันหรือบ้วนปากหลังกินอาหาร
    - 2.2.2 หลีกเลี่ยงการกินลูกอม ลูกกวาด ท็อปปี้ เป็นต้น
    - 2.2.3 ตรวจสุขภาพในช่องปากอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
    - 2.2.4 แปรงฟันทุกวันอย่างถูกวิธีอย่างน้อยวันละ 2 ครั้งในตอนเช้าและก่อนนอน
    - 2.2.5 ห้ามใช้ ฟันกัดขบเคี้ยวของแข็ง
  - 2.3 ล้างมือให้สะอาดก่อนกินอาหาร และหลังการขับถ่าย
    - 2.3.1 ล้างมือให้สะอาดก่อนอย่างถูกวิธี
    - 2.3.2 ล้างมือบ่อย ๆ จนเป็นนิสัย ก่อนเตรียมและปรุงอาหาร ก่อนกินอาหาร ไม่หยิบจับสิ่งสกปรก จับต้องสัตว์เลี้ยง หลังใช้ห้องน้ำห้องส้วม หลังกลับจากโรงเรียนและกลับจากนอกบ้าน
  - 2.4 กินอาหารสุกสะอาด ปราศจากสารอันตรายและหลีกเลี่ยงอาหารรสจัดสีฉูดฉาด
    - 2.4.1 เลือกรับประทานอาหารที่สดสะอาดปราศจากสารอันตราย
    - 2.4.2 กินอาหารที่มีการเตรียมการประกอบอาหารและใส่ในภาชนะที่สะอาด
    - 2.4.3 กินอาหารที่ปรุงสุกใหม่ ๆ
    - 2.4.4 ไม่กินอาหารที่ใส่สี มีสารอันตราย เช่น สีย้อมผ้า ยากันบูด ผงชูรส บอแรกซ์ ยาฆ่าแมลง ฟอรัมาลิน เป็นต้น
    - 2.4.5 กินอาหารให้เป็นเวลา
    - 2.4.6 กินอาหารให้ครบ 5 หมู่ในปริมาณที่พอเหมาะ
    - 2.4.7 ดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 8 แก้ว เช่น น้ำประปา น้ำต้ม น้ำฝน น้ำที่ผ่านการกลั่นกรองน้ำกลั่นน้ำที่ผ่านกระบวนการผลิต อย่างถูกวิธี เป็นต้น
    - 2.4.8 หลีกเลี่ยงอาหารรสหวานจัด เค็มจัด เปรี้ยวจัด เผ็ดจัด และของหมักดอง

- 2.4.9 งดอาหารขบเคี้ยวของกินเล่น
- 2.5 งดบุหรี่ยาสูบสารเสพติดการพนันและการสำส่อนทางเพศ
  - 2.5.1 งดบุหรี่ยาสูบ สารเสพติดการพนัน
  - 2.5.2 สร้างเสริมค่านิยมรักเดียวใจเดียวรักกันवलสงวนตัวไม่ชิงสุกก่อนห่าม
- 2.6 สร้างความสัมพันธ์ ในครอบครัวให้อบอุ่น
  - 2.6.1 สมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือกันทำงานบ้าน
  - 2.6.2 มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในครอบครัว
  - 2.6.3 มีการปรึกษาหารือกับสมาชิกในครอบครัวเมื่อมีปัญหา
  - 2.6.4 เผื่อแผ่หัวใจไมตรีให้กับสมาชิกในครอบครัว
  - 2.6.5 มีกิจกรรมรื่นเริงสังสรรค์และพักผ่อนภายในครอบครัว
- 2.7 ป้องกันอุบัติเหตุด้วยการไม่ประมาท
  - 2.7.1 ระวังระมัดระวังในการป้องกันอุบัติเหตุภายในบ้าน เช่น ไฟฟ้า เต่าแก๊ส ของมีคม จุดธูปเทียนบูชาพระ ไม้ขีดไฟ เป็นต้น
  - 2.7.2 ระวังระมัดระวังในการป้องกันอุบัติเหตุในสถานที่สาธารณะ เช่น ปฏิบัติตามกฎหมายแห่งความปลอดภัยจากการจราจรทางบกทางน้ำป้องกันอันตรายจากโรงฝึกงาน ห้องปฏิบัติการเขตก่อสร้าง หลีกเลี่ยงการชุมนุมห้อมล้อมในขณะเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น
- 2.8 ออกกำลังกายสม่ำเสมอ แล้วตรวจสุขภาพประจำปี
  - 2.8.1 ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง
  - 2.8.2 ออกกำลังกายและเล่นกีฬาให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายและวัย
  - 2.8.3 เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายอย่างสนุกสนาน
  - 2.8.4 ตรวจสุขภาพโดยแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 2.9 ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ
  - 2.9.1 พักผ่อนให้เพียงพอ
  - 2.9.2 เมื่อมีปัญหาไม่สบายใจ ควรหาทางพักผ่อนโดยการปรึกษาผู้ใกล้ชิดที่ไว้ใจได้
  - 2.9.3 ช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา
  - 2.9.4 มองโลกในแง่ดีคิดในแง่บวกรู้จักการให้อภัย
- 2.10 มีสำนึกต่อส่วนรวม ร่วมสร้างสรรค์สังคม
  - 2.10.1 ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด
  - 2.10.2 อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่น ชุมชน ป่า น้ำ สัตว์ป่า เป็นต้น

2.10.3 ทิ้งขยะในที่รองรับ

2.10.4 หลีกเลี่ยงการใช้อุปกรณ์ที่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

2.10.5 มีการใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ

2.10.6 มีการกำจัดน้ำทิ้งในครัวเรือนและสถานศึกษาที่ถูกต้อง

จากข้อความข้างบนนักวิชาการได้กล่าวถึง สุขบัญญัติ สรุปลงได้ว่า ข้อกำหนดที่เด็กและเยาวชนตลอดจนประชาชนทั่วไปพึงปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นสุขนิสัย ได้แก่ สุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ โดยใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน เพื่อการสร้างเสริมและปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ให้เด็กเยาวชนและประชาชนปฏิบัติเป็นหนทางนำไปสู่การมีสุขภาพดี ทุกหน่วยงานทุกองค์กร ทุกสังคมครอบครัว ร่วมกันขับเคลื่อนและสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง

เกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ในการประเมินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพนักเรียนใน 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมชั่งน้ำหนัก 2) กิจกรรมวัดส่วนสูง 3) กิจกรรมตรวจสายตา 4) กิจกรรมตรวจหา กรมนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดเกณฑ์การประเมินสุขภาพนักเรียนไว้ ดังนี้ (กรมอนามัย, 2558, หน้า 17-39)

1. กิจกรรมชั่งน้ำหนัก

นักเรียนมีน้ำหนักตามเกณฑ์ ส่วนสูง (สมส่วน) ร้อยละ 85 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

2. กิจกรรมวัดส่วนสูง

นักเรียนมีส่วนสูงตามเกณฑ์อายุ ร้อยละ 95 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

3. กิจกรรมตรวจสายตา

นักเรียนได้รับการตรวจสายตาทุกคนถ้าสายตาปกติถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

4. กิจกรรมตรวจหา

นักเรียนได้รับการตรวจหาทุกคน ถ้าไม่มีเหาถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

ประวัติอำเภอแม่ระมาด

เลิศศักดิ์ ทับผึ้ง (สัมภาษณ์ วันที่ 25 เมษายน 2563) อำเภอแม่ระมาดสันนิษฐานว่าเดิมที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงเป็นเวลากว่า 100 ปี ต่อมาประชาชนในจังหวัดภาคเหนือหลายจังหวัด อาทิ ลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน พากันอพยพมาหาพื้นที่ทำมาหากินโดยอาศัยลำห้วยแม่ระมาดในการประกอบอาชีพและตั้งบ้านเรือน เมื่อทราบเป็นท้องที่อุดมสมบูรณ์

ประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ผลดี จึงได้ชักชวนญาติพี่น้องย้ายมาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น จนเป็นหมู่บ้านใหญ่ เรียกกันว่า “บ้านแม่ระมาด” ตามชื่อลำห้วยและในขณะนั้นมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านขึ้นกับอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ต่อมาพระอินทศิรี นายอำเภอแม่สอดสมัยนั้น ได้พิจารณาเห็นว่า ตำบลแม่ระมาด ได้มีการขยายตัวเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและอยู่ห่างไกลจากอำเภอแม่สอดมาก การคมนาคมไม่สะดวก เพื่อประโยชน์แก่การปกครองจึงได้จัดแต่งตั้งกิ่งอำเภอแม่ระมาดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2440 จนเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2494 ทางราชการได้ยกฐานะเป็นอำเภอแม่ระมาด โดยมีขุนโสภิต บรรณลักษณ์ หรือนายอำพัน กิตติขจร เป็นนายอำเภอคนแรก

ที่ตั้งและอาณาเขตอำเภอแม่ระมาด

อำเภอแม่ระมาด ที่ว่าการอำเภอแม่ระมาด หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก 63140 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดตาก มีระยะทางห่างจากอำเภอแม่สอด 33 กิโลเมตร และ มีระยะห่างจากจังหวัดตาก 120 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 998,014 ไร่ แนวชายแดนติดต่อกับสหภาพเมียนมา ทั้งสิ้น 97.5 กิโลเมตร มีแม่น้ำเมยกั้นพรมแดนทั้งหมด

อาณาเขตติดต่อ

1. ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
2. ทิศใต้ ติดกับ ตำบลแม่กาษา และตำบลพะวอ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
3. ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมืองตาก ตำบลท้องฟ้า อำเภอบ้านตาก

และตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

4. ทิศตะวันตก ติดกับ รัฐกะเหรี่ยง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยมีลำน้ำเมยเป็นเขตเส้นแดนบริเวณอำเภอเกาะกริกจังหวัดแฮมเฮิสต์ และตำบลแม่หละ อำเภอท่าสองยาง

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา โดยอยู่ทางซีกตะวันออกของอำเภอ อันได้แก่ พื้นที่ตำบลแม่ตื่น สามหมื่น ชะเนจื้อ และพระธาตุ จากนั้นจึงค่อย ๆ ไหลลาดต่ำลงสู่ทางทิศตะวันตก ในบริเวณตำบลแม่ระมาดและตำบลแม่จะเรา ซึ่งมีลักษณะเป็นที่ราบกว้างเหมาะแก่การเพาะปลูก ได้แก่ บริเวณลำห้วยแม่ระมาด ลำห้วยแม่จะเราและลำห้วยชะเนจื้อ ภูเขาที่สำคัญ ประกอบด้วย ภูเขาแม่ตื่น และสามหมื่น

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู ดังนี้

1. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ไปจนถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศจะค่อย ๆ ทวีความร้อนขึ้นตามลำดับ โดยจะมีอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายนของทุกปี เฉลี่ยประมาณ 39 องศาเซลเซียส

2. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม ไปจนถึง กลางเดือนตุลาคม จะมีฝนตกชุกที่สุดในช่วงเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม ปริมาณน้ำฝนมากที่สุดเฉลี่ย 120 มิลลิเมตร/เดือน

3. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม ไปจนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ อากาศจะหนาว ช่วงเดือนธันวาคมและมกราคม อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยประมาณ 10 องศาเซลเซียส

คำขวัญประจำอำเภอแม่ระมาด

“พระพุทธรูปหินอ่อนงามซึ่ง   กล้วยอบน้ำผึ้งรสดี
ประเพณีขึ้นธาตุ   อุทยานแห่งชาติขุนพะวอ”

เขตการปกครองอำเภอแม่ระมาด ได้แบ่งออกเป็น 6 ตำบล 57 หมู่บ้าน ดังนี้

1. ตำบลแม่ระมาด	ประกอบด้วย	8	หมู่บ้าน
2. ตำบลแม่จะเรา	ประกอบด้วย	9	หมู่บ้าน
3. ตำบลชะเนอจ้อ	ประกอบด้วย	14	หมู่บ้าน
4. ตำบลพระธาตุ	ประกอบด้วย	8	หมู่บ้าน
5. ตำบลสามหมื่น	ประกอบด้วย	5	หมู่บ้าน
6. ตำบลแม่ตื่น	ประกอบด้วย	13	หมู่บ้าน

จากสถิติประชากรจากทะเบียนบ้านของที่ว่าการอำเภอแม่ระมาด มี 8 หมู่บ้าน ดังนี้

1. หมู่ที่ 1 บ้านต้นผึ้ง	ชาย 610 คน	หญิง 615 คน	รวม 1,225 คน
2. หมู่ที่ 2 บ้านห้วยนกแล	ชาย 927 คน	หญิง 807 คน	รวม 1,734 คน
3. หมู่ที่ 3 บ้านไหลท่า	ชาย 170 คน	หญิง 161 คน	รวม 331 คน
4. หมู่ที่ 4,5 แม่ระมาด	ชาย 561 คน	หญิง 600 คน	รวม 1,161 คน
5. หมู่ที่ 6 บ้านสันแก้วคอม	ชาย 89 คน	หญิง 75 คน	รวม 164 คน
6. หมู่ที่ 7 บ้านสันป่าดิ่ง	ชาย 187 คน	หญิง 176 คน	รวม 363 คน
7. หมู่ที่ 8 บ้านไหลห้วย	ชาย 374 คน	หญิง 361 คน	รวม 735 คน

รวม เพศชาย 2,918 คน เพศหญิง 2,795 คน รวมจำนวน 5,713 คน

สภาพทั่วไปโรงเรียนบ้านห้วยนกแลของชุมชนในเขตบริการของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านห้วยนกแล ตั้งอยู่เลขที่ 7/1 หมู่ที่ 2 บ้านไหลห้วย ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก รหัสไปรษณีย์ 63140 โทรศัพท์ 055-585169 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาดตาก เขต 2 เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 2 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมีเขตพื้นที่บริการจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 2 บ้านห้วยนกแล หมู่ 3 บ้านไหลท่า และหมู่ 7 บ้านสันป่าดิ่ง

ประวัติบ้านห้วยนกแล หมู่ที่ 2 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

อนันต์ การังใจ (สัมภาษณ์ วันที่ 22 เมษายน 2563) บ้านห้วยนกแล หมู่ 2 ตำบลแม่ระมาด ได้ประกาศเป็นตำบลตั้งแต่ปี 2476 ปัจจุบันตำบลแม่ระมาด แบ่งเขตการปกครองเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ระมาด และเทศบาลตำบลแม่ระมาด บ้านห้วยนกแลอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านได้อพยพมาจากภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน เดินทางด้วยเท้าทางเกวียน มาสร้างบ้านเรือนจำนวน 11 พี่น้อง และกระจายในแม่ระมาด รวมกันอยู่ที่ชุมชนบ้านแม่ระมาด ภายในหมู่บ้านมีลำห้วยไหลผ่านกลางหมู่บ้าน และในลำห้วยนกแลนี้มีโชดหินมีรูปร่างลักษณะคล้ายรูปนกแล ชาวบ้านในสมัยนั้นจึงตั้งชื่อเป็นบ้านห้วยนกแล จนถึงปัจจุบันบ้านห้วยนกแล ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีประชากรแยกเป็น ชาย 927 คน หญิง 807 คน รวม 1,734 คน

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เป็นที่ราบลุ่มตั้งอยู่ห่างทิศตะวันออกของอำเภอแม่ระมาดประมาณ 100 เมตร

ที่ตั้งและอาณาเขตบ้านห้วยนกแล ติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 บ้านแม่ระมาด
2. ทิศใต้ ติดต่อกับ ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา
3. ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 บ้านต้นผึ้ง
4. ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ที่ 8 บ้านแม่ระมาด

ลักษณะภูมิประเทศและการประกอบอาชีพ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนท้องถิ่นประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 80 ประกอบอาชีพค้าขายร้อยละ 10 ประกอบอาชีพข้าราชการร้อยละ 5 มีบางส่วน รับจ้างอื่น ๆ ร้อยละ 5

สรุปได้ว่า บ้านห้วยนกแล เป็นสังคมชาวชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร มีการดำรงชีวิตเรียบง่าย และมีความพอเพียงพึ่งพาตนเองวิถีชีวิตพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เชื้อเพื่อเชื้อแม่ ให้ความร่วมมือในการทำงานของส่วนรวมเป็นอย่างดี สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรหรือปลูกพืชผักสวนครัว เหลือจากการรับประทานก็นำไปจำหน่ายตลาด มีอาหารป่าตามฤดูกาล เช่น เห็ดเหาะ เห็ดเหลือง สัตว์ป่า พืชผักผลไม้จากป่า และเป็นที่ยู้งักกันเป็นอย่างดีของชาวบ้านอำเภอแม่ระมาด

ประวัติบ้านไหลท่า หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

สมศักดิ์ พุ่มพองฟู (สัมภาษณ์วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2563) บ้านไหลท่า หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก อดีตที่ผ่านมาจากชาวบ้านได้อพยพมาจากภาคเหนือตอนบน เช่น จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน เดินทางด้วยเท้าทางเกวียน มาสร้างบ้านเรือนรวมกันอยู่ที่ชุมชนบ้านแม่ระมาด ภายในหมู่บ้านมีลำห้วยล้อมรอบ หากชาวบ้านจะเดินทางไปไหนต้องเดินผ่านลำห้วยอยู่ตรงข้ามกับหมู่บ้านอื่นโดยมีแม่น้ำ กั้นกลาง และเดิมมีการแบ่งเขตการปกครองระหว่าง หมู่ 2 กับหมู่ 3 อยู่ร่วมกันทางที่ว่าการอำเภอเห็นว่ามีจำนวนประชากรมาก จึงแยกออกเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านไหลท่า ตามลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ ขณะนี้มีถนนสายหลักผ่ากลางทั้งสองหมู่บ้านนี้

บ้านไหลท่า ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีประชากรแยกเป็นชาย 170 คน หญิง 161 คน รวม 331 คน

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เป็นที่ราบลุ่มตั้งอยู่ห่างจากทิศตะวันออกของอำเภอแม่ระมาด ประมาณ 100 เมตร ที่ตั้งและอาณาเขตบ้านไหลท่า ติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อกับ พื้นที่ของเขตองค์การบริหารส่วนตำบลชะเนือจือ
2. ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ 2 บ้านห้วยนกแล ตำบลแม่ระมาด
3. ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 บ้านต้นผึ้ง และหมู่ที่ 7 บ้านสันป่าตอง
4. ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ระมาด

ลักษณะภูมิประเทศและการประกอบอาชีพ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม บ้านไหลท่า ประชากรในเขตพื้นที่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตร การทำนา ทำไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพด ไร่จำพวกไป มีการประกอบอาชีพค้าขายเป็นส่วนน้อย และปลูกพืชผักสวนครัว วิถีชีวิตจะอยู่ในลักษณะพึ่งพาตนเอง โดยยึดหลักปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มไม้กวาดดอกหญ้า กลุ่มผลิตภัณฑ์อิฐบล็อก กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อเป็นอาชีพเสริมรายได้ รวมทั้งมีการรวมตัวเพื่อออมเงินเป็นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มปุ๋ยและมีสวัสดิการร้านค้าชุมชน

ประวัติบ้านสันป่าตอง หมู่ที่ 7 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

คำเวียง สิงหใจ (สัมภาษณ์ วันที่ 20 เมษายน 2563) สำหรับบ้านสันป่าตองหมู่ที่ 7 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก อดีตที่ผ่านมาจากชาวบ้านได้อพยพมาจากภาคเหนือตอนบน

เช่น ตำบลแม่พริก จังหวัดลำปาง เดินทางด้วยเท้าทางเกวียน มาสร้างบ้านเรือนรวมกันอยู่ที่ชุมชนบ้านแม่ระมาด บ้านสันป่าตึงตั้งอยู่บนภูเขา และในพื้นที่เต็มไปด้วยไม้ต็ง ชาวบ้านนิยมเก็บใบไม้มาห่ออาหารขาย มุงหลังคาที่อยู่อาศัย และมีสัตว์ป่าอยู่อาศัยจำนวนมากในอดีตสมัยก่อนการเดินทางถึงหมู่บ้านสันป่าตึง ถนนทางเดินเป็นพื้นที่ภูเขาสูงชันยุ่งยากลำบากในการเดินทาง แต่ขณะนี้มีถนนลาดยางเดินทางสะดวก จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านสันป่าตึง ซึ่งหมู่บ้านนี้จะประสบปัญหาในทุก ๆ ปี คือ ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค ขณะนี้ได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี

บ้านสันป่าตึง ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก มีประชากรแยกเป็น ชาย 187 คน หญิง 176 คน รวม 363 คน

ที่ตั้งและอาณาเขตบ้านห้วยนกแล ติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 11 บ้านจกปก ตำบลบ้านชนะใจ
2. ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยนกแล
3. ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 บ้านต้นผึ้ง
4. ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ที่ 3 บ้านไหลท่า

ลักษณะภูมิประเทศและการประกอบอาชีพ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงชัน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สภาพความเป็นอยู่ในท้องถิ่นเดียวกันมีความผูกพันฉันท์พี่น้อง สังคมมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ สมาชิกในครอบครัวมักช่วยกันทำงานเพื่อผลิตอาหาร ทำงานเป็นฤดูกาลมีความผูกพันกับศาสนา ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีศาสนาอย่างเคร่งครัด วัดเป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชุมชนสันป่าตึง รวมทั้งใช้ประกอบกิจกรรมพิธีกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบันประสบปัญหา นั่นคือ ปัญหาความยากจน ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาทางวัฒนธรรม เนื่องจากชาวบ้านได้รับวิทยาการสมัยใหม่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น เครื่องจักรฟุนแรงสำหรับการประกอบอาชีพ อุปกรณ์ที่ทำให้การดำรงชีวิตได้รับความสะดวกสบายขึ้น อันส่งผลทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและมีความสิ้นเปลืองมากขึ้นตามไปด้วย

ผู้นำชุมชนทุกภาคส่วนของหมู่บ้านห้วยนกแล หมู่บ้านไหลท่า หมู่บ้านสันป่าตึง ร่วมกับโรงเรียนบ้านห้วยนกแล วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคปัญหาของหมู่บ้าน ดังนี้

จุดแข็งของหมู่บ้าน

1. ชุมชนมีความเข้มแข็งมีความรักสามัคคีกันในหมู่คณะ
2. ผู้นำและชุมชนมีการทำงานแบบบูรณาการของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ผู้นำและชุมชนมีความรู้ ความสามารถทักษะ ประสบการณ์ และร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อชุมชนของตนเอง

4. หมู่บ้านแต่ละแห่งมีกลุ่มกองทุนชุมชนอย่างหลากหลาย เช่น กองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และมีกลุ่มฝีมือแรงงานมาก เช่น งานจักสาน กลุ่มทอผ้า

5. มีประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดกันมายาวนาน เช่น ประเพณีเลี้ยงผีปู่ผีย่า ประเพณียี่เป็ง ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ

6. มีระบบสาธารณสุขปกคลุม น้ำอุปโภคบริโภคและทำการเกษตรตลอดปี

จุดอ่อนของหมู่บ้าน

1. พื้นที่ในหมู่บ้านที่อยู่ที่ยี่ราบลุ่มอยู่ในแนวบริเวณลำห้วย น้ำท่วมถึงได้ง่ายในช่วงฤดูฝน แต่สำหรับพื้นที่สูง ปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคในฤดูร้อน

2. ขาดงบประมาณในการสนับสนุนในเรื่องอาชีพ สาธารณสุข และการดูแลรักษาความสงบ

3. หนี้สินจากสถาบันการเงิน และหนี้สินจากกองทุนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

4. การศึกษาของประชาชนในหมู่บ้านยังอยู่ในระดับขั้นต่ำ

5. ผู้ปกครองส่วนใหญ่ทิ้งบุตรหลานให้ปู่ ย่าตา ยายและญาติ เลี้ยงดูแล เพื่อไปทำงานต่างจังหวัด หรือต่างประเทศ

โอกาสของหมู่บ้าน

1. ประชาชนมีอาชีพรองจากการเกษตร ทำให้เกิดรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ชุมชนหมู่บ้านน้อมนำพระราชดำริส เรื่องการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติและประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบท

3. ในการทำแผนพัฒนาชุมชนโรงเรียน ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน เพื่อให้เกิดการยอมรับ และเกิดกระบวนการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

4. ในการทำงานหรือการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการทุกหมู่บ้านทุกคน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพรากฐานที่ดี

5. หน่วยงานภาครัฐ ต้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนทั้งด้านการบริการวิชาการ ด้านงบประมาณในระดับหมู่บ้าน

อุปสรรคของหมู่บ้าน

1. งบประมาณสนับสนุนในการบริหารวิชาการ หรือการบริหารจัดการในเรื่องต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอจากภาครัฐ

2. ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ขาดการลงทุนในการประกอบอาชีพ
3. บุคคลต่างด้าวยังมีอยู่ในพื้นที่ บางครั้งก่อให้เกิดปัญหาแก่ประชาชนในหมู่บ้าน เช่น การลักขโมย การทำร้ายร่างกาย เป็นต้น
4. ความแตกแยกทางด้านการเมืองการปกครอง

สรุปภาพรวม จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและอุปสรรค จากการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน ทั้ง 3 หมู่บ้าน ทุกฝ่ายได้สังเกตเห็นสิ่งบกพร่องและโอกาสที่จะบริหารจัดการให้เกิดผลดีต่อชุมชนของตนเอง นั่นคือ ทุกคนต้องประสานความร่วมมือร่วมใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และชุมชนของตนเอง โดยเฉพาะการส่งเสริมสนับสนุนการบริการวิชาชีพสู่ชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และสังเกตเห็นถึงความสำคัญในเรื่องความสามัคคีในหมู่บ้าน พร้อมขยายผลให้ทุกครัวเรือนมีการปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชุมชน ทั้งนี้เพื่อนำพาหมู่บ้านไปสู่ระบบเศรษฐกิจการอยู่ดี กินดี มั่งมีศรีสุข

ประวัติโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

สมุดหมายเหตุโรงเรียนบ้านห้วยนกแล (2563, หน้า 1) โรงเรียนบ้านห้วยนกแล ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 โดยมี นายเจือ วิริยะ เป็นครูใหญ่คนแรก โดยทางราชการได้อนุมัติให้ใช้พื้นที่ใบเหี้ยบย่ำเลขที่ 1 หน้า 27 สารบบ เล่มที่ 4 ลงวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2490 และให้มีการสร้างอาคารเรียนชั่วคราวจำนวน 1 หลัง ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ ดังนี้

ปี พ.ศ. 2495 นายสรศักดิ์ อินหว่าง ได้ร่วมกับราษฎร จัดสร้างอาคารถาวร ขนาดยาว 625 เมตร กว้าง 25 เมตร (ได้รื้อถอนไปเมื่อ พ.ศ. 2511)

ปี พ.ศ. 2509 นางก สุริเมือง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ได้ร่วมกับราษฎรจัดสร้างอาคารเรียนชั่วคราว อีก 3 หลัง เพื่อรองรับนักเรียนที่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก

ปี พ.ศ. 2510 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน ป.1/ข. (ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 32 เมตร จำนวน 8 ห้องเรียน) จำนวน 1 หลัง

ปี พ.ศ. 2514 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนแบบ ป.1/ ข (ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 36 เมตร) จำนวน 4 ห้องเรียน จำนวน 2 หลัง แบบบ้านพักครู แบบกรมสามัญ จำนวน 1 หลัง พร้อมระบบประปา (โดย ประสานของ นายอุดร ตันติสุนทร)

ปี พ.ศ. 2515 ได้รับงบประมาณจัดสร้างบ้านพักครู แบบกรมสามัญ จำนวน 2 หลัง

ปี พ.ศ. 2518 ได้รับงบประมาณจัดสรร จัดสร้างบ้านพักครูแบบกรมสามัญ จำนวน 2 หลัง และห้องส้วมแบบสปช 401/28 จำนวน 1 หลัง (2 ที่นั่ง)

ปี พ.ศ. 2523 ทางรัฐบาล มีคำสั่งให้โอนโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผลให้ทุกโรงเรียนในสังกัดอำเภอแม่ระมาด ต้องโอนไปสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอแม่ระมาด (สปอ.แม่ระมาด) สปจ. ตาก สพฐ.

ปี พ.ศ. 2525 ได้รับงบประมาณจัดสร้างส้วมแบบสปช.401/24 จำนวน 2 หลัง

ปี พ.ศ. 2526 ได้รับงบประมาณ ก่อสร้างโรงฝึกงานแบบ 313 ขนาด 2 ห้อง จำนวน 1 หลัง

ปี พ.ศ. 2539 คณะกรรมการสถานศึกษาศิษย์เก่าและผู้ปกครองนักเรียนได้ร่วมสร้างห้องสมุด (ขนาดกว้าง 9 ยาว 15 เมตร) จำนวน 1 หลัง ราคา 172,546 บาท

ปีงบประมาณ 2539 ได้รับงบประมาณก่อสร้างห้องปฏิบัติการ ทางภาษา พร้อมครุภัณฑ์ (โต๊ะ-เก้าอี้) ขนาด 20 ที่นั่ง จำนวน 1 ห้อง

ปีงบประมาณ 2540 ได้รับงบประมาณ สร้างห้องคอมพิวเตอร์พร้อมครุภัณฑ์ จำนวน 6 ชุด และชมรมศิษย์เก่า ได้มอบเครื่องปรับอากาศ ให้ห้องคอมพิวเตอร์ 1 เครื่อง

ปี พ.ศ. 2543 ชมรมศิษย์เก่าของโรงเรียนได้สร้างป้ายชื่อโรงเรียนหินอ่อน จำนวน 1 บ้าย

ปี พ.ศ. 2547 โรงเรียนบ้านห้วยนกแลได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ขึ้นในอำเภอแม่ระมาด เกิดน้ำท่วมและดินโคลนถล่มทับบ้านเรือนประชาชนของอำเภอแม่ระมาด เป็นผลให้โรงเรียนบ้านห้วยนกแล มีความเสียหายอย่างหนัก กล่าวคือ อาคารโรงเรียนโรงฝึกงานแบบ 313 และส้วมแบบสปช.401 จำนวน 3 หลัง ถูกกัดเซาะจนพังทลาย และถูกพัดพาไปกับสายน้ำ บ้านพักครู จำนวน 5 หลัง ครุภัณฑ์ และถนนภายในโรงเรียนได้รับความเสียหายอย่างหนัก ทางโรงเรียนจึงได้รายงานเหตุการณ์และความเสียหายไปยังหน่วยงานต้นสังกัด พร้อมกับได้เสนอขอของบประมาณแทนครุภัณฑ์ที่ได้รับความเสียหายไป

วันที่ 7 กรกฎาคม 2547 ทางรัฐบาล มีคำสั่งโอนย้ายโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นผลให้โรงเรียนในสังกัด สปอ. แม่ระมาด ต้องโอนย้ายไปสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตาก เขต 2 โดยมีที่ตั้งในอำเภอแม่สอด ติดกับสำนักงานควบคุมความประพฤติอำเภอแม่สอด

ปีงบประมาณ 2548 ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดสรรงบประมาณทดแทนครุภัณฑ์ที่เสียหายจากอุทกภัยปี 2548 ดังนี้ 1) อาคารอเนกประสงค์แบบ สปช.204/26 งบประมาณ 923,000 บาท 2) ส้วมแบบ สปช.204/26 งบรวม 125,800 บาท จำนวน 3 หลัง 3) ครุภัณฑ์ทดแทน จำนวน 5 รายการ งบประมาณ 62,000 บาท 4) ค่าซ่อมแซมถนนและบ้านพักครูงบรวม 194,000 บาท

ปีการศึกษา 2553 ทางโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาโดยขออนุญาตเปิดห้องเรียนสาขาบ้านน้ำดิบบอนหวาน โดยดำเนินการของนายไธมาส ภูวนาทยโยธิน เริ่มเปิดภาคเรียนเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2553 เมื่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 ได้อนุมัติเปิดขยายโอกาสแก่เด็กที่ขาดแคลนโอกาส ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปจัดการให้โดยปีการศึกษา 2557 มีนักเรียนและครูประจำชั้นดังนี้ นักเรียนชาย จำนวน 45 คน นักเรียนหญิง จำนวน 47 คน รวม 92 คน ครู จำนวน 6 คน และโรงเรียนบ้านห้วยนกแล มีนักเรียนชาย 123 คน นักเรียนหญิง 92 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 220 คน

วันที่ 19 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 ได้รับคำสั่งย้ายสับเปลี่ยนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 สั่งให้ นายไธมาส ภูวนาทยโยธิน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ย้ายไปอยู่โรงเรียนบ้านป่าไร่ และมอบหมายให้ นางรุณี ห่อทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านป่าไร่ มาดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยนกแล แทนจนถึงปัจจุบันนี้

ปี พ.ศ. 2558 ได้รับงบประมาณปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพักครู จำนวน 200,000 บาท (บ้านพักครู 2 ชั้น) และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารจังหวัดตาก สร้างสนามเด็กเล่น จำนวนเงิน 95,000 บาท เงินโรงเรียน สมทบทุน 5,000 บาท และได้รับจัดสรรสนับสนุนงบประมาณ ปรับปรุงซ่อมแซมรั้ว 200,000 บาท เพื่อป้องกันน้ำท่วมและแนวเขตโรงเรียน

ปี พ.ศ. 2558 ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียน สปท.105/29 2 ชั้น ใต้ถุนโล่ง 4 ห้องเรียน ด้วยงบประมาณ จำนวน 3,480,000 บาท จำนวน 1 หลัง

ปี พ.ศ. 2559 ได้รับงบบริจาคสร้างอาคารอนุบาล จำนวน 4 ห้องเรียน จากคณะศรัทธา บารมีปูโต อาจารย์ชยานันท์ สัญญชัย และคณะเป็นจำนวนเงิน 3,290,000 บาท เริ่มก่อสร้าง วันพุธ ที่ 2 เดือน พฤศจิกายน 2559 สร้างสำเร็จ วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

ปี พ.ศ. 2560 ได้รับงบประมาณ ปี 2560 ส้วมนักเรียนชาย 4 ที่นั่ง จำนวน 489,900 บาท

ปี พ.ศ. 2560 ได้รับงบปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียน ห้องเรียนสาขาบ้านน้ำดิบบอนหวาน จำนวน 2 ห้องเรียน ขนาดกว้าง 6 ยาว 8 เมตร เป็นจำนวนเงิน 455,400 บาท และได้รับแผงโซลาร์เซลล์บริจาคพร้อมโทรทัศน์ และพัดลมจำนวน 260,000 บาท และได้รับงบปรับปรุงซ่อมแซมไฟฟ้าอาคารเรียน ป.1 ข จำนวน 90,000 บาท

ปี พ.ศ. 2561 ได้รับงบประมาณสร้างระบบประปา จำนวนเงิน 135,400 บาท

ปี พ.ศ. 2562 ได้รับบริจาคจากคุณทักษพร ไอสเทอร์ และเพื่อน ๆ ชาวเยอรมัน บริจาคเงินสร้างห้องน้ำอนุบาล 5 ห้อง จำนวน 1 หลัง จำนวนเงิน 245,000 บาท ก่อสร้าง 15 กันยายน ถึง 3 ตุลาคม 2562

ปี พ.ศ. 2563 โรงเรียนต่อเติมห้องเรียนเพิ่มจำนวน 5 ห้อง ด้วยเงินบริจาคของผู้ปกครอง และผู้มีอุปการคุณ

สรุปได้ว่า โรงเรียนบ้านห้วยนกแล เริ่มเปิดการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 ถึง ปี พ.ศ. 2563 เป็นระยะเวลา 82 ปี ได้ทำการเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้น อนุบาลปีที่ 2 ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และเปิดห้องเรียนสาขาบ้านน้ำดิบบอนหวาน จำนวน 1 แห่ง ห้องเรียนสาขาบ้านน้ำดิบบอนหวาน เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้น อนุบาลปีที่ 2 ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดารและมีความยุ่งยากในการจัดการศึกษา โรงเรียนมีเขตพื้นที่บริการ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 2 บ้านห้วยนกแล หมู่ 3 บ้านไหล่ท่าและบ้านน้ำดิบบอนหวาน และหมู่ 7 บ้านสันป่าตึง ในปัจจุบันโรงเรียนได้รับการยอมรับและเกิดความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ นักเรียนนอกเขตพื้นที่มาใช้บริการทางการศึกษาร่วมด้วย ได้แก่ บ้านต้นผึ้ง บ้านแม่ระมาด ตำบลแม่ระมาด และบ้านป่าไร่ บ้านหนองหลวง บ้านจกปก บ้านแม่ระมาดน้อย บ้านชนะใจ บ้านพะละ นักเรียนจึงมีความแตกต่างอย่างหลากหลายในด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และมาจากสภาพครอบครัวแตกแยก อาศัยอยู่กับผู้อื่น และที่สำคัญนักเรียนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย-สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ส่งผลกระทบปัญหาในการดูแลสุขภาพอนามัย การเรียนและชีวิตความเป็นอยู่ จำนวนมาก ในปีการศึกษา 2563 มีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 26 คน และเปิดการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน 439 คน

สภาพชุมชนเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

แผนปฏิบัติการโรงเรียนบ้านห้วยนกแล (2563, หน้า 8-12) โรงเรียนบ้านห้วยนกแล เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของจังหวัดตาก ซึ่งมีชายแดนที่ติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา มีพื้นที่ติดต่อกับแนวชายแดนจากโรงเรียนถึงสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จำนวน 200 เมตร และมีแม่น้ำเมยเป็นเส้นกั้นอาณาเขตมีจุดผ่านแดนที่สำคัญ คือ ด่านท่าล้อ ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด เป็นเส้นทางขนส่งสินค้าเข้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เป็นมูลค่าหลายร้อยล้านบาทต่อปี

สภาพของชุมชนบ้านห้วยนกแล ปัจจุบันผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ทำไร่ข้าวโพด, ไร่แตงกวา, อาหารแปรรูป, จักสาน และเย็บเสื้อผ้า จำต้องอาศัยแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานจำนวนมาก และสร้างที่พักตามแนวตะเข็บชายแดนอย่างแออัด ต่อมามติที่ประชุมคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

(กนพ.) ครั้งที่ 2/2557 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2557 เห็นชอบขอบเขตพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษใน 5 พื้นที่ชายแดนเป้าหมาย รวม 36 ตำบล ใน 10 อำเภอ พื้นที่รวมประมาณ 1.83 ล้านไร่ (2,932 ตร.กม.) โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ในระดับตำบลที่อยู่ติดชายแดนและไม่ทับซ้อนพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดตาก จำนวน 14 ตำบล 886,875 ไร่ (1,419 ตร.กม.) ในอำเภอแม่ระมาด ในพื้นที่ 3 ตำบล ดังนี้ 1) ตำบลแม่จะเรอ 2) ตำบลแม่ระมาด 3) ตำบลชะเนาะจื้อ พื้นที่เป้าหมายรวม 3 ตำบลในอำเภอแม่ระมาด มีพื้นที่ 244,797 ไร่ จึงเป็น “เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก” ดังนั้น โรงเรียนบ้านห้วยนกแล จึงอยู่ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก นักเรียนที่เข้ามาศึกษาส่วนหนึ่ง มาจากผู้ปกครองในแนวชายแดนไทย-สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สภามุสิกศาสตร์ เป็นพื้นที่เนิ่นทูกันดารบนเขตพื้นที่สูง

ที่ตั้งและอาคารสถานที่

โรงเรียนบ้านห้วยนกแล (2563, หน้า 1-2) โรงเรียนบ้านห้วยนกแล ตั้งอยู่เลขที่ 7/1 ถนนเพลินจิต หมู่ที่ 2 ตำบลแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก รหัสไปรษณีย์ 63140 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 ช่องทางติดต่อสื่อสาร เบอร์โทรศัพท์มือถือ 086-2098837 เพจโรงเรียนบ้านห้วยนกแล รองรับการประเมิน สมศ.รอบ 4 แผ่นพับประชาสัมพันธ์ กลุ่มไลน์ (Line) ได้แก่ นกแลบินสูง ,วิชาการนกแล, คณะกรรมการฯ, ศิษย์เก่า e-mail : huaynoklae@hotmail.com และ Facebook: <https://www.facebook.com/huaynoklae>

ที่ตั้งและอาณาเขตโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 11 บ้านจกปก ตำบลบ้านชะเนาะจื้อ
2. ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยนกแล สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา
3. ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 7 บ้านสันป่าตึง ตำบลแม่ระมาด
4. ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 บ้านแม่ระมาด ตำบลแม่ระมาด

อาคารสถานที่ มีอาคารเรียนและอาคารประกอบ ดังนี้

1. อาคารเรียนถาวร แบบ ป.1 ข (ไม้)	จำนวน 2 หลัง
2. อาคารเรียน แบบ สปช.105/29 ปรับปรุง 2 ชั้น ใต้ถุนโล่ง	จำนวน 1 หลัง
3. อาคารเรียน 4 ห้องเรียน บริจาคคณะศรีธาตารมีปุโตะ	จำนวน 1 หลัง
4. บ้านพักครู (ไม้)	จำนวน 5 หลัง
5. อาคารอเนกประสงค์	จำนวน 1 หลัง
6. ส้วม	จำนวน 5 หลัง
7. อาคารห้องสมุด 54 ตารางเมตร (บริจาคของศิษย์เก่าฯ)	จำนวน 1 หลัง

8. สนามฟุตบอล	จำนวน 1 สนาม
9. สนามวอลเลย์บอล	จำนวน 1 สนาม
10. ปอน้ำตื้น	จำนวน 3 ป่อ
11. ถังน้ำซีเมนต์	จำนวน 7 ถัง

วัตถุประสงค์เฉพาะของโรงเรียนบ้านห้วยนกกแล

1. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้บรรลุตามข้อกำหนดหลักสูตรและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและท้องถิ่น
2. พัฒนาการเรียนการสอนให้นักเรียนมีคุณภาพมีทักษะชีวิตก้าวทันเทคโนโลยี
3. พัฒนาโรงเรียนให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนรู้
4. ส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรของโรงเรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และร่วมรับผิดชอบในผลผลิตที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน

อัตลักษณ์ของโรงเรียน “การเรียนดี สุขภาพเด่น เน้นเทคโนโลยี”

เอกลักษณ์ของโรงเรียน “ ยิ้ม ไหว้ ทักทาย ”

โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

โอกาส

1. นักเรียนมีกิริยา มารยาทเรียบร้อย มีความสนใจและตั้งใจเรียน มีความรักและภูมิใจในโรงเรียนและมีสุขภาพจิตที่ดี
2. ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 15 ปี มีความกระตือรือร้น ทุ่มเทเสียสละ มีการพัฒนาตนเองเสมอ จึงเป็นที่รู้จักศรัทธาเคารพนับถือจากผู้ปกครองและชุมชนเป็นอย่างดี
3. โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลแม่ระมาด และเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ระมาด ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความช่วยเหลือ และให้การสนับสนุนการศึกษาในทุกด้าน มีแหล่งเรียนรู้ภายในภายนอกโรงเรียน และชุมชนใกล้เคียง เช่น วัดดอนแก้ว สถานีราชการ ตลาดชุมชน ฯลฯ
4. สิ่งแวดล้อมไม่เป็นปัญหากับการเรียนรู้ของนักเรียน

ข้อจำกัด

1. ต้องพัฒนาผู้เรียนด้านความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์
2. ต้องพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานร่วมกับผู้อื่น รับผิดชอบ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น มีวินัย ปลูกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. จากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการทำมาหากิน จึงมอบความรับผิดชอบ ความไว้วางใจในการพัฒนาผู้เรียนจนขาดความเอาใจใส่ต่อบุตรหลาน อันอาจจะเป็นปัญหาต่อการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนได้

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2563 ของโรงเรียนบ้านห้วยนกแล เป็นการนำเอาทิศทางที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระยะ 3-5 ปี มาวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญ หรือความจำเป็นเร่งด่วนที่จะพิจารณา หรือแก้ปัญหา ประกอบด้วย ปรัชญาโรงเรียน วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ และกรอบกลยุทธ์ ดังนี้

ปรัชญา (Philosophy)

“ปลูกฝัง ความรู้ ควบคู่คุณธรรม เทคโนโลยีล้ำหน้า พละนามัยดีเด่น เน้นภูมิปัญญาไทย”

วิสัยทัศน์ (Vision)

ภายในปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านห้วยนกแลจะเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษา ผู้เรียนมีความรู้ มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีสุขภาพและอนามัยที่ดี มีสำนึกในความเป็นไทย มีทักษะและความสามารถทางเทคโนโลยี ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง พัฒนาครูและบุคลากรสู่มืออาชีพ บริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพโดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

พันธกิจ (Mission)

1. จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. จัดการศึกษาให้ผู้เรียน ให้มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม สำนึกในความเป็นไทย
3. พัฒนาและจัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
5. ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และความสามารถทางเทคโนโลยี ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุข
6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพที่ดีและมีน้ำหนักร่างกายสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
7. ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถด้านการคิด และปรับตัวเข้ากับสังคมได้
8. ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ตามมาตรฐานวิชาชีพ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารงานการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและมีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

9. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

10. ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน ครู และสถานศึกษาได้รับการเตรียมความพร้อม
สู่ประชาคมอาเซียน

จุดเน้น

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 กลุ่มสาระวิชาหลัก เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 4
2. นักเรียนทุกคน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อ่านได้ เขียนได้
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อ่านออก เขียนได้ และนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อ่านคล่อง เขียนคล่อง
3. นักเรียนทุกคนมีสุขภาพที่ดี มีความสำนึกในความเป็นชาติไทย
4. นักเรียนทุกคนมีความรู้ ทักษะและความสามารถทางเทคโนโลยีตามความถนัด
ความสนใจ คนละ 1 อย่าง
5. จัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
6. มีระบบประกันคุณภาพภายในที่เข้มแข็งและผ่านการรับรองการประเมินคุณภาพ
ตามมาตรฐานการศึกษา
7. บริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตามวงจร PDCA โดยเน้นการมีส่วนร่วม
จากทุกภาคส่วน

8. ครูและบุคลากรมีความรู้ตามมาตรฐานวิชาชีพ จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กลยุทธ์

1. พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
2. คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพที่ดี สำนึกในความเป็นไทย
3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. ส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยี
5. เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง
6. พัฒนาครูและบุคลากรผู้มีอาชีพ
7. บริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ
8. เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

แผนปฏิบัติการโรงเรียนบ้านห้วยนกแล (2563, หน้า 8-12) ได้กำหนด โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ดังนี้

ชื่อโครงการ ส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

งาน/แผนงาน แผนงานบริหารทั่วไป

สนองกลยุทธ์ของโรงเรียน ข้อ 1 พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

ลักษณะของโครงการ โครงการต่อเนื่อง

ผู้รับผิดชอบโครงการ นางรุณี ห่อทอง

ระยะเวลาดำเนินการ ปีการศึกษา 2563

หลักการและเหตุผล

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ด้านความรู้ ด้านคุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพดั่งนั้น การจัดการกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนต้องเรียนรู้จากประสบการณ์จริงคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่จะต้องร่วมกับครอบครัวและชุมชนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็ก เพราะปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่เกิดจากพฤติกรรม ถ้ามีพฤติกรรมที่ถูกต้องสุขภาพจะดีตามมา ดังนั้นสิ่งแรกที่จะต้องทำคือ ช่วยกันสร้างความเข้าใจให้แพร่หลายในชุมชนว่า โรงเรียนนอกจากจะปมเพาะความรู้ให้เด็กจนแก่นักเรียนแล้ว ยังเป็นที่สร้างเสริมสุขภาพให้แก่เด็กนักเรียน การนำแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พัฒนาพฤติกรรมเด็กโดยให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมด้วย เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการกระบวนการทัศนในการแก้ปัญหาสู่การส่งเสริมพัฒนาให้เกิดสุขภาพะในวิถีชีวิตประจำวันคือ ทำสิ่งที่ควรจะทำก่อนที่จะเกิดปัญหา ยกตัวอย่าง เช่น เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกายเป็นประจำ บริหารจิตใจ รักษาสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยและเรียนรู้ว่าทำอย่างไรให้มีสุขภาพที่ดี เป็นต้น โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพนักเรียน เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาสุขภาพนักเรียนแบบองค์รวม ภายใต้แนวคิด

การมีส่วนร่วมของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน รวมทั้งผู้ปกครองและชุมชนโรงเรียน เป็นจุดเริ่มต้นและศูนย์รวมของการพัฒนาสุขภาพของนักเรียน โรงเรียนได้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ สาธารณสุข ครู นักเรียน และสามารถพัฒนากิจกรรมด้านสุขภาพ การให้การสนับสนุนโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพที่มีอยู่ทั่วโลกในขณะนี้ ช่วยส่งเสริมให้ประชากรทุกคนในโลกมีสุขภาพดี สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพในการพัฒนาตนเอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีผลการเรียนมีสุขนิสัยดี และสามารถเลือกอาชีพได้ ตามความถนัด สำหรับโรงเรียน ต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและมีความตระหนักในความสำคัญของการสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ดังนั้น เพื่อส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน จึงได้บูรณาการงานด้านเสริมสร้างสุขภาพ และการพัฒนาอนามัย สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนบ้านห้วยนกแล โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของนักเรียนในโรงเรียน ให้ได้รับการส่งเสริมให้เป็นที่มีความสุขดี ทางโรงเรียนจึงได้จัดทำ โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแลขึ้น เพื่อพัฒนาให้คุณภาพของผู้เรียนให้ดีขึ้น เพื่อส่งเสริมสุขภาพกายสุขภาพจิตของผู้เรียน ให้ผู้เรียนรู้จักสุขภาพลักษณะและสุขนิสัยในการ บริโภคอาหารที่ปลอดภัย ปฏิบัติตามสุขบัญญัติอย่างถูกต้อง เผื่อระวังอันตรายจากโรคต่าง ๆ ได้ ทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพดี มีภาวะโภชนาการที่สมส่วนตามเกณฑ์ที่กำหนด ส่งผลให้การเรียนรู้ สุขภาพของนักเรียนแข็งแรงสมบูรณ์ มีคุณภาพในการดำรงชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล
2. เพื่อให้บริการสุขภาพกับนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

เป้าหมายของโครงการ

1. เชิงปริมาณ

นักเรียน จำนวน 439 คน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 2 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าร่วมโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล (แต่นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล เป็นนักเรียนเฉพาะชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 109 คน)

2. เชิงคุณภาพ

1. นักเรียนได้รับการส่งเสริมสุขภาพ จากโรงเรียนบ้านห้วยนกแล
2. นักเรียนได้รับการให้บริการสุขภาพ จากโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

วิธีดำเนินโครงการ

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน

ในการวางแผนดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ผู้ประเมินได้ดำเนินการ ดังนี้

1.1 ประชุมชี้แจงครู บุคลากร นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแลกำหนด วัตถุประสงค์ เป้าหมายในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

1.2 กำหนด วิธีการและขั้นตอนที่จำเป็นเพื่อให้การดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแลบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย สอดคล้องนโยบาย กลยุทธ์ของโรงเรียนบ้านห้วยนกแล เพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์สู่การพัฒนาที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

1.3 จัดสรรงบประมาณในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

1.4 กำหนดกิจกรรมในโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่ระมาด และโรงพยาบาลแม่ระมาด

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการตามแผน

ในการดำเนินการตามแผนดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ผู้ประเมินได้ดำเนินการ ดังนี้

2.1 ปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมชั่งน้ำหนัก 2) กิจกรรมวัดส่วนสูง 3) กิจกรรมตรวจสายตา 4) กิจกรรมตรวจเหงา 5) การให้บริการสุขภาพ

2.2 เก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไว้เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินโครงการ

ในการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ผู้ประเมินได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการประเมินโครงการ ปีการศึกษา 2563 แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.1 การประเมินโครงการก่อนดำเนินงาน เป็นการประเมินด้านบริบทและด้านปัจจัยเบื้องต้น ระยะเวลาประเมินก่อนเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563

3.1.1 การประเมินความเหมาะสมด้านบริบทของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

3.1.2 การประเมินความเหมาะสมด้านปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

3.2 การประเมินผลโครงการระหว่างดำเนินงาน เป็นการประเมินด้านกระบวนการของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ระยะเวลาก่อนเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563

3.3 ประเมินผลโครงการเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน (Post-Evaluation) เป็นการประเมินด้านผลผลิตของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ระยะเวลาประเมินก่อนเปิดภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ประกอบด้วยกิจกรรมชั่งน้ำหนัก กิจกรรมวัดส่วนสูง กิจกรรมตรวจสายตา กิจกรรมตรวจเหงา และการให้บริการสุขภาพกับนักเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข

ในการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ผู้ประเมินได้ดำเนินการ ดังนี้

4.1 นำผลการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล จากขั้นตอนที่ 3 มาประชุมครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอแม่ระมาด เพื่อดูผลการดำเนินกิจกรรมโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล

4.2 วางแผนปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแลในปีต่อไปตามผลการประเมิน

งบประมาณในการดำเนินโครงการ

25,000 บาท

การประเมินโครงการ

ในการประเมินโครงการแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การประเมินก่อนดำเนินโครงการ เป็นการประเมินความเหมาะสมของด้านบริบทของโครงการด้านปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการ โดยประเมินในช่วงก่อนเปิด ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563

ระยะที่ 2 การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ เป็นการประเมินความเหมาะสมของด้านกระบวนการดำเนินโครงการ โดยประเมินในช่วงก่อนเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563

ระยะที่ 3 การประเมินหลังเสร็จสิ้นโครงการ เป็นการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ โดยประเมินในช่วงก่อนเปิดภาคเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแลมีสุขภาพดี
2. นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแลมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสุขภาพกับนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉลอง แป้นน้อย (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนอนุบาลห้วยคต บ้านชุมท้าววิทยา อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี” ผลการศึกษาพบว่า ด้านบริบทของโครงการในภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก การจัดทำโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ที่ตั้งของโรงเรียนมีความเหมาะสมกับโครงการอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลางความพร้อมของบุคลากรงบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานตามโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางด้านกระบวนการดำเนินโครงการ พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารมีความพร้อมในการดำเนินโครงการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีจัดโครงการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนอย่างต่อเนื่องตามแผนมีการปฏิบัติครบทุกกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านผลผลิตของโครงการพบว่า นักเรียนได้รับความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัยของตนเองและสามารถนำความรู้สู่ชุมชนของตนเอง การเผยแพร่ความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ที่มีตามฤดูกาลอย่างทันที่วงที่อยู่ในระดับมากที่สุด

ชูชื่น พงษ์ดี (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนพระราชดำริสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2” ผลการศึกษาพบว่า ผลการประเมินด้านบริบท ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับเป้าหมายของโครงการการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพของนักเรียน และความต้องการของบุคลากรจากการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพ ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ในภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก การประเมินความพร้อมของวิธีการดำเนินการกับงบประมาณวัสดุอุปกรณ์และบุคลากรที่สนับสนุนการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ผลการประเมินด้านกระบวนการพบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก การควบคุมการบริหารโครงการเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรการดำเนินโครงการ และการตรวจสอบโครงการและผลการประเมินด้านผลผลิต พบว่า ความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก และผลกระทบทางสุขภาพตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ประกอบด้วย การมีสุขภาพ (ดี) การดูแลสุขภาพ (เก่ง) และการมีความสุข (สุข) ความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ศุภกิจ สิงห์หงส์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี” ผลการศึกษา พบว่า ผลการประเมินด้านบริบทของโครงการในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการจำเป็นของโครงการอยู่ในระดับมาก วัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการ พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ความพร้อมและทรัพยากรของโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ด้านกระบวนการการดำเนินโครงการ พบว่า ในภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและด้านผลผลิตของโครงการสภาวะสุขภาพของนักเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินและนักเรียนนักศึกษา มีความพอใจการให้บริการสุขภาพอยู่ในระดับมาก

วรรณิ์ จันทรสว่าง และคณะ (2554, หน้า 84-95) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาโรงเรียนสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเหรียญทอง : บทเรียนความสำเร็จของโรงเรียน 3 แห่ง” ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพใช้หลักการเรียนรู้ก่อนลงมือปฏิบัติ และในวงจรคุณภาพเป็นแนวทางการพัฒนาลักษณะเด่นที่ค้นพบในการพัฒนาโรงเรียน ได้แก่ ยึดนักเรียนเป็นหลักร่วมกันคิดเริ่มจากสิ่งที่ยังไม่ได้ปรับปรุงสิ่งที่มีให้ดีขึ้น และทำเพื่อเพิ่มในสิ่งที่รับรู้ร่วมกันครูทำนักเรียนร่วมกับผู้ปกครองชุมชนหนุน ตรวจสอบ ทบทวนและประเมิน สิ่งที่โรงเรียนได้เรียนรู้จากการพัฒนาโรงเรียน ได้แก่ กระบวนการพัฒนาโรงเรียนตามวงจรคุณภาพ และการพัฒนาคุณภาพงานเดิมความเข้าใจเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพ โดยมีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย

สดศรี คงธนะ (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1” ผลการศึกษา พบว่า 1) ผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการที่เหมาะสม ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอำเภอระดับตำบล และเรื่องที่เหมาะสมได้แก่ เรื่องคณะกรรมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับจังหวัด เรื่องวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ 2) ผลการประเมินด้านกระบวนการการดำเนินงานโครงการเรื่องที่เหมาะสม ได้แก่ การประสานงานการแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนการจัดทำแผนงานและโครงการส่งเสริมสุขภาพและการดำเนินงานตามแผน และโครงการที่กำหนดสำหรับโรงเรียนที่เหมาะสม ได้แก่ การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพการสร้างเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 3) ผลการประเมินด้านผลผลิตของการดำเนินงานโครงการ พบว่า สภาวะสุขภาพด้านร่างกายที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ โรคเหา

โรคฮิต โรคกลางเกลื่อน สุขภาพฟันและสุขภาพเหงือกสำหรับด้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ น้ำหนักและส่วนสูง ส่วนความพึงพอใจของนักเรียนต่อการให้บริการสุขภาพอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพ ส่วนเรื่องที่นักเรียนไม่พึงพอใจ ได้แก่ 1) การจัดให้นักเรียนได้รับอาหารเสริมต่าง ๆ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง 2) การฝึกให้นักเรียนแปรงฟันถูกวิธีหลังอาหาร 3) การดูแลนักเรียนในโรงเรียนไม่ให้มีเหา 4) การจัดกิจกรรมออกกำลังกายสำหรับนักเรียนสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 30 นาที

เชาว์ ชั่งกริส (2555, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนเทศบาลบ้านหมี” ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลการประเมินด้านบริบท พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการตามความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบผ่านเกณฑ์การประเมิน 2) ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก มีความเหมาะสมของงบประมาณวัสดุ อุปกรณ์บุคลากรและวิธีดำเนินการตามโครงการ ผ่านเกณฑ์การประเมิน 3) ผลการประเมินด้านกระบวนการ พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินในเรื่องการให้บริการและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และเรื่อง การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน 4) ผลการประเมินด้านผลผลิต พบว่า ผลผลิตการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมิน

อมรรัตน์ พึ่งน่วม (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 39 จังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดพิษณุโลก ผลการประเมิน พบว่า ด้านปัจจัยพื้นฐานและสภาวะแวดล้อมของโครงการตามความคิดเห็นครูผู้รับผิดชอบโครงการในภาพรวมและรายชื่อ มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบก่อนดำเนินโครงการและข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือโรงเรียนมีการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพที่ชัดเจน ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการตามความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบโครงการในภาพรวมและรายชื่อ มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือปริมาณอาหารเพียงพอต่อความต้องการของนักเรียนและข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือโรงเรียน ได้จัดเวลาให้นักเรียนและครูได้ออกกำลังกายร่วมกัน ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการตามความคิดเห็นของนักเรียน ในภาพรวมและรายชื่อมีการดำเนินการอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ข้อที่มี

ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคืออาหารที่จำหน่ายให้กับนักเรียนมีความสะอาดและซื้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือโรงเรียนมีกองทุนเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาด้านการเงิน ด้านผลผลิตของโครงการตามความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบโครงการในภาพรวม และรายชื่อมีการดำเนินการอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ซื้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือนักเรียนรู้วิธีการป้องกันสารเสพติด และซื้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือชุมชนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมของโครงการและด้านผลผลิตของโครงการตามความคิดเห็นของนักเรียนในภาพรวม และรายชื่อมีระดับการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ซื้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือนักเรียนมีน้ำหนักรวมและส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน และซื้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือนักเรียนมีการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมเพื่อให้ตนเองมีสุขภาพแข็งแรงอยู่เสมอ

เอกไผ่ แก้วหอม และไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ (2557, บทคัดย่อ) ได้การศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชนานนทบุรีเขต 1” พบว่า การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชนานนทบุรีเขตหนึ่งมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านบริบท มีความสอดคล้องเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านผลผลิต มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการ มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และด้านปัจจัยนำเข้า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

อนงค์ มูลบุญ (2557, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนบ้านบ่อน้ำสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 ซึ่งประยุกต์ใช้ในรูปแบบแบบซิป (CIPP MODEL) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน แล้วพบว่า 1) ผลการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนบ้านบ่อน้ำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ผลการประเมินด้านผลผลิตมีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านปัจจัยนำเข้า รองลงมา คือ ด้านสภาพแวดล้อมตามลำดับ 2) ผลการประเมินการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล ความรู้และทักษะของครูในการจัดกิจกรรมโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารอยู่ในระดับมากที่สุดโดยเฉพาะครูเห็นความสำคัญ และมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของห้องเรียนบริเวณโรงเรียนให้เอื้อต่อสุขภาพของนักเรียน และครูมีความรู้ด้านโภชนาการ และอาหาร

ที่ปลอดภัยตามลำดับ 3) ผลการประเมินสุขภาพนักเรียน หลังจากดำเนินการโครงการพบว่า ภาพรวมนักเรียนมีสุขภาพปกติดี ร้อยละ 95.18 4) ข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการว่าเป็นโครงการที่ดี แต่ควรส่งเสริมให้ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการมากขึ้น เพื่อการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนมีสุขภาพที่ดีขึ้น และเกิดความพึงพอใจของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

เอมฤดี ทองพันธ์ (2558, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนเทศบาล” ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะในด้านบริบทของโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนมีความพร้อมในการดำเนินโครงการ การจัดสรรทรัพยากรเพียงพอ โครงการเกิดจากความต้องการของครู นักเรียน และบุคลากร และสนองต่อนโยบายของต้นสังกัด ซึ่งสามารถปฏิบัติได้จริงมีการกำกับนิเทศ และติดตามอย่างต่อเนื่อง 2) การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) การประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก

วิไลวรรณ อธิมติชัยกุล (2559, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของสถานศึกษา ในสังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านบริบท โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อวัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านปัจจัยนำเข้าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อการกำหนดนโยบายและการวางแผนจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านกระบวนการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อโรงเรียนได้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการวางไว้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อนักเรียนทุกคนได้รับการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงประเมินผล และได้รับการวางแผนแก้ไขเมื่อพบปัญหาอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยนักเรียนมีความพึงพอใจต่อบริการของโครงการฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การรวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของสถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ยังไม่ครอบคลุมทุกด้าน จึงมีข้อเสนอแนะให้สถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร จัดทำแผนงาน พาณณะกรรมการ

ส่งเสริมสุขภาพไปศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงาน

พรพิมล จวงโส และคณะ (2559, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การติดตามและประเมิน โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1” ผลการวิจัย ปรากฏดังนี้ 1) ผลการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 1.1) ด้านสภาพแวดล้อมผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากนโยบาย จุดมุ่งหมายสภาพความต้องการสิ่งแวดล้อมซึ่งอำนวยความสะดวกและความจำเป็น 1.2) ด้าน ปัจจัยนำเข้าผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากสื่อเอกสารวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณและบุคลากร 1.3) ด้านกระบวนการผลการประเมิน โดยรวมอยู่ในระดับมาก 1.4) ด้าน ผลผลิตผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากผลการดำเนินงานการบรรลุ วัตถุประสงค์ของโครงการ สำหรับการรับบริการ ด้านสุขภาพของนักเรียนส่วนใหญ่ ได้รับการ ด้านสุขภาพการตรวจสุขภาพการสอนสุขภาพ การสอนสุขศึกษาจากครูการเฝ้าระวังและส่งเสริม โภชนาการทันตสาธารณสุข และได้รับการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่ส่งผลต่อสุขภาพของ นักเรียน 2) ด้านปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ 2.1) ด้านปัญหาอุปสรรคตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองนักเรียนมีความคิดเห็นคล้ายกัน ดังนี้ 2.1.1) ด้านสภาพแวดล้อมได้แก่นโยบายถูกกำหนดไว้มาก แต่ปฏิบัติได้ไม่ครบตามที่กำหนด และภาครัฐกำหนดนโยบายมาให้ บางครั้งไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้ 2.1.2) ด้านปัจจัยนำเข้าได้แก่ ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย และงบประมาณที่สนับสนุนไม่เพียงพอ 2.1.3) ด้านกระบวนการได้แก่ขาด การประสานงานระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และขาดการวางแผนร่วมกันระหว่าง คณะกรรมการ 2.1.4) ด้านผลผลิตได้แก่ขาดการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ 2.2) ข้อเสนอแนะ 2.2.1) ควรเพิ่มงบประมาณที่สนับสนุนในการดำเนินโครงการตามโครงการ เพื่อประชาสัมพันธ์และ สร้างการมีส่วนร่วม 2.2.2) ควรจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหารูปแบบให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติให้ เข้าใจตรงกัน 2.2.3) ควรมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 2.2.4) ควรประชาสัมพันธ์ผลการ ดำเนินโครงการให้ชุมชนทราบ และจากการสังเกตของผู้วิจัยข้อสังเกตที่ค้นพบที่เด่นคือ บุคลากรใน โรงเรียนให้ความกระตือรือร้นอย่างมากที่จะดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามา ติดตามการดำเนินโครงการอย่างสม่ำเสมอ และแผนงานนโยบายโครงการมีความเป็นลาย ลักษณ์อักษร สามารถตรวจสอบได้ส่วนจุดที่ควรพัฒนา คือ กิจกรรมที่แสดงถึงความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชนมีน้อย ห้องน่านักเรียนมีความเพียงพอ แต่ขาดการรักษาความสะอาด และ อุปกรณ์ในการเล่นกีฬาสำหรับคนในชุมชนได้รับการสนับสนุนน้อยทำให้ไม่เพียงพอ กล่าวโดยสรุป

โครงการนี้ ดำเนินได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพจึงสมควรดำเนินการต่อไป

ทงศ์ศักดิ์ โพธิ์เกตุ (2561, หน้า 10-12) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร โรงเรียนบ้านดอนแยง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 4” ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านสภาพแวดล้อม โดยรวมและรายด้าน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้านความต้องการจำเป็นด้านความสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด และด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ 2) ปัจจัยนำเข้า โดยรวมมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและด้านงบประมาณ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการโดยรวมและรายด้าน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ได้แก่ ด้านการปรับปรุงแก้ไข ด้านการวางแผนด้านการดำเนินงานและด้านการตรวจสอบติดตาม และด้านผลผลิตโดยรวม มีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ดังนี้ 1) ผลการประเมินโครงการผ่านเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับเพชรปี พ.ศ. 2561 ทั้ง 19 ตัวชี้วัด และ 2) ผลการประเมินความพึงพอใจ โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด

Banks, M.E. (1983, หน้า 377-379) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้อุปกรณ์การสอนเพื่อกระตุ้นความต้องการเรียนรู้ทางสุขภาพในเด็กเรียนดี” ผลการวิจัยพบว่า การสอนสุขศึกษาโดยใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น และสนใจการเรียนมากขึ้น นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสุขภาพของตนเองไปในทางที่ดีขึ้น เด็กสามารถนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้ได้ดีกับตนเองและครอบครัว และเด็กจะมีความสนใจ และเอาใจใส่ต่อสุขภาพของตนเองและครอบครัวมากขึ้น

Booth, M.L. (1997, หน้า 114-116) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบและการจัดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในออสเตรเลีย” พบว่า โรงเรียนที่เป็นตัวแทนในการศึกษาได้เอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ร่วมมือกับโรงเรียนบุคลากรทางการศึกษาจะอยู่ในพื้นที่โรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น ๆ การจัดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับวิถีชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาพ (Healthy life-style) การดำเนินการในลักษณะนี้ก็นำไปสู่รูปแบบโรงเรียนสุขภาพซึ่งจะเป็นแนวทางของการมองสุขภาพแบบองค์รวม หลักการของความเสมอภาค และการสร้างความเข้มแข็งถึงกันนั้น ก็มีความแตกต่างในแนวคิดของรูปแบบองค์ประกอบ

สำคัญคือ รูปแบบของหลักสูตรบรรยากาศทางสังคมสิ่งแวดล้อมทางกายภาพนโยบายและการปฏิบัติของโรงเรียนการจัดบริการสุขภาพของโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านชุมชน รูปแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมีความเบ็ดเสร็จ มีการจัดการส่งเสริมสุขภาพ ในโรงเรียนอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปได้มีการศึกษาในออสเตรเลียอยู่บ้าง ซึ่งพยายามอธิบายความสัมพันธ์ของกิจกรรมตามรูปแบบหรือการประเมินกิจกรรมกับรูปแบบหรือการประเมินกิจกรรมที่ดำเนินการไปในการศึกษาแต่แนวคิดและการดำเนินการโรงเรียนได้ก้าวหน้าไปกว่าการศึกษาและเครื่องมือประเมินไปมากแล้ว จึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างเครื่องมือในการศึกษาที่ถูกต้องขึ้นมาอย่างรวดเร็วเพื่อที่จะสนับสนุนการพัฒนา และการดำเนินการของรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพในนักเรียนให้รู้อย่างมีประสิทธิภาพ

Griffith, B.B., & Whichker, P.H. (1981, หน้า 428-441) ได้ศึกษาเรื่อง “การสังเกตปัญหาสุขภาพของนักเรียนโดยครู” ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่ตนเป็นผู้รับผิดชอบในการตรวจสุขภาพนักเรียนและผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นด้วยกับความรับผิดชอบ ในการตรวจสุขภาพโดยครู จึงทำให้ครูที่สนใจไม่ยอมเข้าไปยุ่งกับการตรวจสุขภาพนักเรียน

Martin, D.C. (2009, หน้า 1390A) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินความต้องการโครงการบริการสุขภาพในรัฐเวอร์จิเนีย” ผลการศึกษา พบว่า ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับบริการสุขภาพในโรงเรียนเห็นว่าบริการสุขภาพในโรงเรียนมีประโยชน์มาก โรงเรียนมีความต้องการพยาบาลและแพทย์ประจำโรงเรียน และเห็นสมควรให้มีการเตรียมครูประจำชั้นเกี่ยวกับบริการสุขภาพ

Howell, K.A., & Martin, J.E. (2010, หน้า 443-441) ได้ศึกษาเรื่อง “การประเมินรูปแบบการบริการสุขภาพในโรงเรียนผลการศึกษา” พบว่า 1) ลักษณะสำคัญของโครงสร้างความเข้าใจโครงการสุขภาพในโรงเรียนเกี่ยวกับการบริการสุขภาพ ได้มาจากข้อเสนอแนะของข้อมูลภายนอก 2) พยาบาลประจำโรงเรียน ควรจะได้เรียนเกี่ยวกับโครงการสุขภาพในโรงเรียนควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับวงการสุขภาพแก่ครู ผู้บริหารโรงเรียนพยาบาลประจำโรงเรียน แพทย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

Winkelman, T.A., & Makaig, C. (2011, หน้า 400-403) ได้ศึกษาเรื่อง “ความคาดหวังของผู้ปกครองนักเรียนต่อบริการสุขภาพในโรงเรียน” ผลการศึกษา พบว่าผู้ปกครองนักเรียนคาดหวังที่จะให้มีการบริการสุขภาพที่จำเป็นในโรงเรียน โดยเฉพาะเมื่อนักเรียนได้รับบาดเจ็บจากการเล่นกีฬา การวัดสายตา การบันทึกและรวบรวมประวัติสุขภาพ การทดสอบการได้ยิน และการทดสอบตาบอดสี เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลผู้ปกครอง คาดหวังว่าโรงเรียนควรให้การรักษาพยาบาลโดยเฉพาะเมื่อนักเรียนได้รับอุบัติเหตุ จนทำให้มีกระดูกหัก

การให้มีภูมิคุ้มกันโรคและการให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำ ในการใช้ยาเกี่ยวกับการให้สุขศึกษา ผู้ปกครองคาดหวังมากในเรื่องที่ครูควรให้คำแนะนำในการตรวจสุขภาพนักเรียนในชั้น ควรสอนนักเรียนเรื่องอันตรายจากการใช้ยาอันตรายจากการสูบบุหรี่ และโทษของแอลกอฮอล์ ควรสอนนักเรียนหญิงเรื่องการปฏิสนธิ และการปฏิบัติเมื่อมีประจำเดือน ควรสอนนักเรียนชายเรื่องการเจริญเติบโตทางเพศเกี่ยวกับการใช้ให้คำแนะนำทางสุขภาพ ควรให้คำแนะนำนักเรียนเรื่องความปลอดภัย สุขวิทยาส่วนบุคคลและปัญหาทางเพศ ควรให้คำแนะนำจากผู้ปกครองที่มีบุตรนำหนักเกินเกณฑ์เกินปกติ และน้ำหนักที่เป็นโรคผิวหนังบางชนิด เช่น กลาก เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่าทุกหน่วยงานให้ความสำคัญด้านสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพในวัยเรียนสุขภาพอนามัยนักเรียนผลการศึกษาส่วนใหญ่พบว่าผลการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของแต่ละโรงเรียนโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมากแต่ที่ที่มีความแตกต่างกันในส่วนของสภาพแวดล้อมของแต่ละโรงเรียนทำให้กำหนดนโยบายที่แตกต่างกันและโรงเรียนบ้านห้วยนกแล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการส่วนมากเลือกใช้รูปแบบการประเมินแบบซีพี (CIPP Model) ตามแนวคิดของ สตีฟเฟิลบีม (Daniel L.Stufflebeam) ในการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ครั้งนี้ผู้ประเมินจึงเลือกใช้รูปแบบการประเมินแบบซีพี (CIPP Model) ซึ่งแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) ของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น(Input Evaluation) ที่ใช้ในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล การประเมินด้านกระบวนการ(Process Evaluation) ดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล และการประเมินด้านผลผลิต (Output Evaluation) ของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล ดังนี้

การประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล หมายถึง กระบวนการสรุปผลงานดำเนินงาน การที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการ เพื่อใช้ในการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนาโครงการและนำผลจากการประเมินไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยผู้บริหารตัดสินใจในการเลือกหนทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาผลของการประเมินควรจะสามารถนำไปช่วยปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นโดยประเมินด้วยรูปแบบการประเมินแบบซีพี (CIPP MODEL) ใน 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินด้านบริบทของโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล หมายถึง การประเมินความเหมาะสมของการดำเนินโครงการ กำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายของโครงการความจำเป็นของการดำเนินโครงการ การประชาสัมพันธ์ก่อนดำเนินโครงการ แผนการดำเนินโครงการ การชี้แจงทำความเข้าใจในแผนการดำเนินโครงการ กำหนดกิจกรรมการดำเนินงานเป็นระบบ ความพร้อมของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ และการมีส่วนร่วมของครูและนักเรียน

2. การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น ที่ใช้ในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล หมายถึง การประเมินความเหมาะสมของการดำเนินโครงการ ครูมีความพร้อมในการดำเนินโครงการ คณะกรรมการดำเนินโครงการ การได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ความเพียงพอของงบประมาณในการดำเนินโครงการ ความเพียงพอของวัสดุและเครื่องมือในการให้บริการข่าวสารเกี่ยวกับโครงการ ความเพียงพอของเอกสารและคู่มือในการดำเนินโครงการ ความเพียงพอของวัสดุและอุปกรณ์ในการปฏิบัติกิจกรรมของโครงการ ห้องพยาบาลและเวชภัณฑ์เพียงพอต่อนักเรียน

3. การประเมินด้านกระบวนการการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล หมายถึง การประเมินความเหมาะสมของการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนอย่างเป็นระบบ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบและผู้ที่เกี่ยวข้อง การจัดประชุมชี้แจงการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างต่อเนื่อง การจัดการตามแผนงานที่กำหนดไว้ในโครงการการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ และการนำข้อเสนอแนะของผู้เกี่ยวข้องมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาการดำเนินโครงการ

4. การประเมินด้านผลผลิตโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยนกแล หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้

4.1 การประเมินสภาวะสุขภาพของนักเรียน หมายถึง การตรวจสภาวะสุขภาพของนักเรียนในเรื่องเกี่ยวกับน้ำหนัก ส่วนสูง สายตาและเหงา

4.2 การประเมินการให้บริการสุขภาพนักเรียน หมายถึง การประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการให้บริการสุขภาพกับนักเรียน